

TAMPEREEN YLIOPISTO

Noora Kettunen

ROMANIKERJÄLÄISET EUROOPAN TOISINA

Kuvitellun Euroopan rakentuminen Helsingin Sanomien romanikerjäläisiä
koskevassa kirjoittelussa vuonna 2010

Tiedotusopin pro gradu -tutkielma

Toukokuu 2015

TAMPEREEN YLIOPISTO

Viestinnän, median ja teatterin yksikkö

KETTUNEN, NOORA: Romanikerjäläiset Euroopan Toisina. Kuvitellun Euroopan rakentuminen Helsingin Sanomien romanikerjäläisiä koskevassa kirjoittelussa vuonna 2010

Pro gradu -tutkielma, 79 s., 2 liites.
Tiedotusoppi
Toukokuu 2015

Pro gradu -tutkielma tarkastelee sitä, millaista käsitystä Euroopasta rakennettiin romanikerjäläisiä käsittelevässä kirjoittelussa Helsingin Sanomissa vuonna 2010.

Tutkielma on luonteeltaan empiirinen. Sen aineisto koostuu Itä-Euroopasta Suomeen tulleita romanikerjäläisiä käsittelevistä Helsingin Sanomien uutis-, pääkirjoitus- ja kolumniteksteistä vuodelta 2010. Aineisto on eritelty kehysanalyysiä soveltaen kehystämistä koskevan aiemman tutkimuksen tarjoaman teoreettisen pohjan avulla. Työssä tutkitaan, miten romanikerjäläiset HS:n kirjoittelussa esitetään, millaisten kehysten avulla kirjoittelua jäsennetään ja mitä tämän "epäsuoran" lähestymistavan pohjalta voi sanoa kuvitellusta Euroopasta, joka HS:n julkisuustilassa rakentuu.

Analyysi vahvisti aiemman tutkimuksen käsitystä, että romaneja kohdellaan mediassa ankarammin ja leimaavammin kuin muita vähemmistöryhmiä. Helsingin Sanomien kirjoittelua jäseni ennen muuta kaksi kehystä – uhan ja köyhyyden kehukset – jotka asettuivat lehden tilassa keskinäiseen kilpailusuhteeseen. Kerjääminen nähtiin uhkana ennen kaikkea suomalaiselle hyvinvointivaltiolle, ei eurooppalaisille ihanteille. Köyhyyskehysten edustajat taas näkivät romanien köyhyyden uhri-kehystä eurooppalaisempana ongelmana. Kukaan toimijoista ei ottanut tilanteesta vastuuta, vaan he ohjasivat vastuuta toisilleen.

Kehysanalyysi sopi hyvin aineistossa esiintyneiden vastakkaisten tulkintatapojen analyysiin. Vastaavanlaista tutkimusta olisi hyödyllistä tehdä myös muiden EU-maiden sanomalehtien romanikerjäläisiä käsittelevästä kirjoittelusta romanien eurooppalaisuuden eri puolien selvittämiseksi.

Sisällys

1. Johdanto.....	1
2. Tulkintakehikot ja kehystäminen journalismissa.....	5
2.1. Kehysanalyysi journalismin tutkimuksessa.....	6
2.2. Uutiskehykset.....	8
2.3. Valta ja hegemonia.....	10
2.4. Kehysanalyysi maahanmuuttotutkimuksessa.....	13
3. Eurooppa, romanit ja (suomalais)media.....	16
3.1. Eurooppa kuviteltuna yhteisönä.....	16
3.2. Romanien syrjimisen pitkä historia.....	23
3.3. Vierauden uhka ja lumo –maahanmuutto mediassa.....	26
3.4. Romanikysymys suomalaisessa julkisessa keskustelussa.....	29
4. Helsingin Sanomien kirjoittelun kehyksiä tutkimassa.....	33
4.1. Kehysanalyysi metodina.....	33
4.2. Romanikerjäläiset Helsingin Sanomissa 2006–2014.....	35
4.3. Aineisto.....	39
4.4. Kerjäläiskeskustelun vaiheet Helsingin Sanomissa 2010.....	41
4.5. Tutkimuskysymykset.....	44
5. Pois silmistä, pois mielestä –kerjäläisongelman pallottelua.....	45
5.1. Puhujat kerjäläiskirjoittelun kehystäjinä.....	45
5.2. Kerjäläisilmiön määrittely ongelmaksi.....	46
5.3. Ongelmallisia ratkaisuja.....	52
5.4. Eurooppalainen solidaarisuus koetuksella.....	57
5.5. Kerjuukielto arvojen paljastajana.....	62
5.6. Yhteenveto.....	65
6. Johtopäätökset ja pohdinta.....	68
Lähteet.....	73
Liite.....	80

1. Johdanto

Poliitikkojen julkisissa juhlapuheissa Euroopan unioni (European Union, EU) on solidaarisuuteen ja samankaltaisuuteen pohjautuva alue, jota yhdistävät yhteinen kulttuuri ja kristinusko. EU:n virallinen tarina rakentuu tiivistyvän taloudellisen ja poliittisen yhteistyön pohjalle: ensin muodostettiin hiili- ja teräsyhteisö, sitten Euroopan talousyhteisö EEC, josta tuli myöhemmin Euroopan yhteisö, ja viimeiseksi luotiin Euroopan valuuttajärjestelmä (Ruonala 2011). Nytemmin tätä virallisen Euroopan tarinaa kerrotaan enenevästi lehtien taloussivuilla. Vuonna 2008 alkaneesta talouskriisistä ja EU-kriittisten puolueiden noususta huolimatta EU laajentuu itään maa kerrallaan.

Vaikka poliittisessa diskurssissa puhutaan "Euroopasta ilman rajoja", on EU laajenemisensa yhteydessä samalla tiukentanut ulkorajojaan (Busch & Krzyżanowski 2007, 114). Suomen liityttyä Euroopan Unioniin vuonna 1995 EU:sta tuli suljettu alue ja entisestä itäblokin rajasta sen ulkoraja, joka pyrki estämään maahanmuuton idästä. Raja sulkee aina jotakin sisäänsä, mutta jättää samalla jotakin ulkopuolelleen. Jo vuoden 1973 identiteettijulistuksesta (*Declaration of European Identity*) lähtien Euroopan unioni on määritellyt itsensä sen kautta, mitä se jättää ulkopuolelleen. Euroopassa risteää monenlaisia maantieteeseen, historiaan ja etnisyyteen pohjautuvia rajoja, joiden paikat vaihtelevat eri aikoina. (Emt., 107–109, 114.) Määritelläkseen itsensä Eurooppa tarvitsee Toisen. Identiteetti on toisin sanoen rakennelma, joka perustuu eron tekemiselle (Hall 1999). Euroopan Toiset ovat vaihdelleet erilaisissa historiallisissa tilanteissa. Toisia ovat olleet esimerkiksi juutalaiset, kommunistit ja kolmas maailma. Yksi Euroopan sisäisistä Toisista ovat romanikerjäläiset.

Vuonna 2007 EU:n itärajaa siirrettiin jälleen, kun sen jäseniksi liittyi kaksi köyhää itäeurooppalaista maata, Romania ja Bulgaria. Oikeus vapaaseen liikkuvuuteen unionin rajojen sisällä oli tullut voimaan jo vuonna 2004, mutta muuttoliike idästä muualle Eurooppaan kasvoi entisestään maiden liityttyä EU:hun. Työtä ja parempaa elämää etsimään lähti myös paljon romaneja, joista osa hakeutui Suomeen. Hyvinvointivaltio-Suomen katukuvaan ilmestyi kerjääviä ihmisiä ensimmäistä kertaa vuosikymmeniin. Aiheesta virisi vilkas keskustelu. Toiset auttoivat romaneita taloudellisesti, kun toiset taas halusivat päästä kerjäläisistä eroon esimerkiksi kieltämällä kerjäämisen lailla. Keskustelun osapuolet olivat samaa mieltä ainoastaan siitä, että jotakin romanikerjäläisille olisi tehtävä.

Romanit ovat Euroopan suurin etninen vähemmistö, jota on syrjitty satojen vuosien ajan. He tekevät näkyväksi jotakin, joka Euroopan identiteetissä halutaan torjua. Romanien syrjintä on kahtalainen ilmiö. Heidät nähdään ensinnäkin perinteisesti liikkuvaisena kansana, kiertolaisina. Vielä 500 vuotta sitten se oli suurin syy heidän syrjimiseensä niin työmarkkinoilla kuin muillakin elämänalueilla (Pulma 2006). Myöhemmin romaneja on stigmatisoitu etnisin perustein tai perusteettomuuksin. Toisekseen romanit näkyvät julkisessa tilassa kerjäläisinä ja ahkeruuden vastakohtana. He tekevät näkyväksi sen, että "hyvinvointiyhteiskunnassa" kaikki eivät voikaan niin hyvin kuin luulotellaan. Kaiken lisäksi he tulevat Idästä, "oikean Euroopan" ulkopuolelta.

Oikeus vapaaseen liikkuvuuteen on yksi Euroopan unionin perusajatuksista. Etenkään Keski-, Itä- ja Kaakkois-Euroopan romanit eivät kuitenkaan kuulu vapaan liikkuvuuden piiriin, vaan heitä uhataan jatkuvasti karkotuksilla ja liikkumisen ja leiriytymisen rajoituksilla (Hirvonen 2012, 209; Mehtonen 2012, 149–150). Ehtona asettumiselle toiseen EU-maahan on omaehtoinen toimeentulo, mikä tekee liikkuvuusdirektiivistä kaksijakoisen. Ne, jotka joutuvat pysyvästi toisen jäsenmaan sosiaaliturvan varaan, voivat liikkua, mutta eivät asettua paikalleen. "EU-romanit" ovatkin "puolikansalaisia", jopa "marginaalikansalaisia", koska heillä ei ole henkilöllisyystodistusta eikä joskus edes kotivaltiota. (Saarinen 2012, 224.) Rajattoman Euroopan mannekiineiksi romanit eivät siis kelpaa.

Kuten todettua EU tarvitsee kuvitelmaa Euroopasta, ja Eurooppa tarvitsee oletettuja Toisia, joista se voi erottautua pönkittääkseen kuviteltua yhtenäisyyttään. Tässä työssä ymmärrän Euroopan Benedict Andersonin (2007) muotoilun mukaan kuvitelluksi yhteisöksi ja ihanteeksi, identiteetiksi, joka luo ja ylläpitää eurooppalaista me-henkeä. "Kuviteltu Eurooppa" häivyttää eroja eurooppalaisten väliltä mutta vahvistaa niitä suhteessa ei-eurooppalaisiin ja ei-eurooppalaisuuteen eli Toisiin. Kun puhun myöhemmin Euroopasta erotuksena EU:sta, tarkoitan tätä kuviteltua yhteisöä. Olen kiinnostunut siitä, millaisena käsitys Euroopasta rakentuu ja näyttäytyy joukkoviestinnässä, tarkemmin ottaen sanomalehden maahanmuuttouutisoinnissa. Lähestyn Eurooppaa ja eurooppalaista identiteettiä toisin sanoen diskursiivisesti, erittelemällä Toiseuden journalistista tuottamista. Kun maahan tulee ihmisiä ulkopuolelta, aletaan määrittellä rajoja meidän ja muiden välille, ja yksi keskeinen julkisen määrittelyn paikka ovat joukkoviestimet. Määrittely niiden julkisuustiloissa ei ole aina tietoista, mutta se on poikkeuksetta monimutkainen prosessi, jossa käytetään valtaa. Joukkoviestimissä, tässä sanomalehden diskursiivisessa tilassa, valtaa käyttävät paitsi toimittajat, jotka toimivat portinvartijoina, myös mediatilassa esiin pääsevät toimijat.

Vuodesta 2007 lähtien Suomeen tulleista romaneista valtaosa jäi pääkaupunkiseudulle, ja tästä syystä kohdistan huomioni alueen valtalehteen Helsingin Sanomiin (HS). Lehden suuri levikki antaa sille merkittävän aseman julkisten määrittelyjen tuottamisessa myös käsillä olevasta kysymyksestä. Olen kiinnostunut ennen muuta niistä kehyksistä tai tulkintakehikoista, joita Helsingin Sanomien Romaniasta tulleita romaneja koskevasta kirjoittelusta voidaan tunnistaa. Journalistinen teksti kehystetään sen tuotantoprosessissa aina jollakin tavalla valitsemalla havaitusta todellisuudesta joitakin seikkoja, jotka esitetään olennaisempina kuin toiset. Yhteiskunnassa eri ryhmät yrittävät saada oman tilannemääritelmänsä vallitsevaksi myös mediavälitteisessä julkisessa keskustelussa, ja toimittaja välittää valinnoillaan tätä keskustelua. Yhdessä uutisjutussa saattaakin olla useita keskenään kilpailevia kehyksiä. Syy-seuraussuhteita määriteltäessä toimittajat tekevät aina arvovalintoja. Asioiden kehystäminen tietyllä tavalla esimerkiksi nimeämällä tapahtumia ja rinnastamalla niitä toisiin tapahtumiin on journalistista vallankäyttöä. Nojaudun tarkastelussani joukkoviestinnän tutkimuksen kriittiseen tutkimusperinteeseen, jossa mediaa ei nähdä ulkopuolisen todellisuuden kuvaajana, vaan itsessään sen osana ja osapuolena (Horsti 2005, 45–46). Jälkimodernissa yhteiskunnassa journalistisesti tuotettu julkisuus on tila, jossa kamppaillaan merkityksistä ja samalla vallasta (emt).

Työni empiirinen analyysi kohdistuu Helsingin Sanomien kirjoitteluun vuodelta 2010, jolloin keskustelu romanikerjäläisistä oli vilkkaimmillaan (ks. luku 4). Tuolloin tehtiin myös ensimmäistä kertaa lakiesitys kerjäämisen kieltämisestä. Aineistoni muodostavat aiheesta vuonna 2010 Helsingin Sanomissa julkaistujen uutisten, pääkirjoitusten ja kolumnien tekstit.

Vuonna 2007 "romanikerjäläisilmiötä" vielä ihmeteltiin HS:n sivuilla, ja vasta syksyllä 2007 kirjoittelussa alettiin etsiä syitä romanien tulolle. Vuonna 2008 HS:n uutisointi aiheesta monipuolistui, ja toimittajat raportoivat romanien oloista eri puolilla Eurooppaa. Maaliskuussa 2009 Helsingin kaupunginjohtaja Jussi Pajunen ja kaupungin poliisi kertoivat kerjäämisen muuttuneen aiempaa aggressiivisemmaksi. Vuonna 2010 alettiin puhua laajemmin jo kerjäämisen kieltämisestä lailla, mikä herätti paljon keskustelua. Vuonna 2011 HS:ssa kerjäämiskieltoa käsittelevä keskustelu vaimeni, kun lakialoite ei edennyt eduskunnassa. Romanikerjäläisuutisointi väheni muiltakin osin. Kerjuukieltolaista on tehty uusi lakialoite vuosittain 2012–2014, mutta vuoden 2010 jälkeen se ei ole herättänyt sanottavammin keskustelua.

Työni etenee siten, että esittelen aluksi käyttämäni menetelmän kehysanalyysin luvussa 2. Luvussa 3 hahmottelen kuvaa Euroopasta kuviteltuna yhteisönä sekä romaneista sen marginaalissa. Lisäksi käyn lyhyesti läpi HS:n kirjoittelua romanikerjäläisistä vuosina 2006–2014 ja tutkimusta vieraudesta ja maahanmuutosta laajemmin. Luvussa 4 täsmennän empiirisen tutkimusasetelmani ja kerron tarkemmin aineistostani sekä analyysin toteuttamisen tavasta. Analyysini tulokset esitän luvussa 5. Kuudes luku on varattu pohdinnalle ja päätelmille.

2. Tulkintakehikot ja kehystäminen journalismissa

Tutkimukseni aiheena on Eurooppa kuviteltuna yhteisönä sanomalehtijulkisuudessa, ja konkreettisesti lähestyn asiaa Helsingin Sanomien romanikerjäläisiä koskevan kirjoittelun kautta. Romanikerjäläisten käsittely lehdessä muodostaa tapahtumaketjun, jota voidaan Esa Väli-verroksen (1995, 9) sanoin luonnehtia "jatkokertomukseksi". Toimittaja on tällöin tarinankertoja, joka kiinnittää lukijan huomion haluamiinsa seikkoihin tavoitteenaan saada ne sopimaan tarinaan. Tarinan malli auttaa lukijaa pysymään mukana vuosia jatkuvassa keskustelussa. Punoessaan tarinan osasia yhteen toimittaja hyödyntää ennakkokäsityksiään siitä, miten todellisuus on rakentunut (Väli-verronen 1995, 9–10). Narratologialähtöinen näkökulma tarjoaisi kehysanalyysille vaihtoehdoisen tavan lähestyä lehtikirjoittelua tarinana (ks. esim. Pietilä 1995). Kirjoittelussa sovelletut kehykset jäsentävät tapahtumia ja ilmiöitä ymmärrettäväksi kokonaisuudeksi, jossa on omat syynsä ja seurauksensa (emt). Kehykset ehdottavat lehden lukijalle tiettyä tapaa ja näkökulmaa tulkita uutisen kuvaamia tapahtumia (emt). Tässä työssä minua kiinnostaa, mikä on tuo tarina, jonka henkilöiksi romanikerjäläiset on valittu.

Kehysanalyysi soveltuu juuri romanikerjäläisiä käsittelevän kirjoittelun erittelyyn mielestäni ennen muuta kahdesta syystä. Ensinnäkin tulkintakehikot ovat luonteeltaan sosiaalis-kulttuurisia ja muotoutuvat yhdessä kulttuurissa osin yhteiseltä pohjalta. Karina Horstin (2005) mielestä juuri yhteiskunnallisen ja kognitiivisen tason yhdistelmä tekee kehysanalyysistä sopivan menetelmän vierauden ja kategorisoinnin analyysiin. Siten voidaan tutkia sekä toimijuutta (kognitiivinen taso) että rakennetta (yhteiskunnallinen taso): toimittaja vaikuttaa yhteiskuntaan ja kulttuuriin kehystämällä tapahtumia mutta on itsekin sosio-kulttuurisen kontekstin ja erilaisten tulkintojen ja kehysten ympäröimä. Kehikot muotoutuvat tässä vuorovaikutuksessa. (Emt., 50, 69.) Toisekseen kehyksen käsite "soveltuu paremmin erilaisten vastakkaisten tulkintatapojen analyysiin kuin jonkin keskustelun näkökulmallisten ja temaattisten muutosten tutkimiseen", kuten Väli-verronen (1995, 22) asian ilmaisee. Niin yhteiskunnassa kuin joukkoviestintäjulkisuudessa romanikerjäläisten tuleamista Suomeen sekä puolustetaan että vastustetaan, eli tilannetta tulkitaan eri tavoilla. Yksien mielestä heitä täytyy auttaa, kun taas toisten mielestä lakeja on muutettava, jotta köyhät ulkomaalaiset eivät pääse hyväksikäyttämään suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan varoja.

Journalismin tutkimuksessa kehyksen ja diskurssin käsitteet menevät osin päällekkäin. Diskurssit ovat laajempia puhetapoja, joita niiden sisällä olevat kehykset rakentavat. Diskurssi perustuu kielipeliin tai sosiaaliin käytäntöihin, kun kehyksen lähtökohtana taas on tilannekonteksti ja sen ymmärtäminen. Menetelmissä on paljon yhtäläisyyksiä käytännön tutkimuksen tasolla, kuten

toimijapositionien tarkastelu. (Horsti 2005, 64–65, 70; Karvonen 2000a, 83.) Erkki Karvosen (2000b) mukaan "*frame*-käsitteessä korostuu enemmän ihmisten retorinen luovuus asioiden määrittelyssä ja kyky artikuloida uusia osuvia ilmaisuja alati muuttuvan maailman tapahtumille". Sen vuoksi olen valinnut kehysten diskurssin sijaan.

2.1. Kehysanalyysi journalismin tutkimuksessa

Arjessa ihmiset joutuvat sosiaalisiin tilanteisiin tullessaan tulkitsemaan tilanteen nopeasti käyttämällä hyväkseen aiempia kokemuksiaan. Uudessa sosiaalisessa tilanteessa kysymme, "mitä tässä oikein on meneillään?". Tämä symbolisen interaktionismin käsite "tilannemääritelmä" (*definition of the situation*) on kehysanalyysin lähtökohta, ja se on ollut pohjana myös kehys-termin kehittäjän Erving Goffmanin ajattelulle (Goffman 1974/1986, 8). Toimittaja on vastaavassa määrittelytilanteessa yrittäessään löytää juonta erilaisille informaation palasille. Maailma muuttuu yhä nopeammassa tahdissa, joten tilanteen määrittelyminen on entistä vaativampaa ja edellyttää asioiden yhdistelyä luovalla tavalla. (Karvonen 2000a, 79, 81.)

Journalistisessa tekstissä kehystäminen tapahtuu siten, että toimittaja valitsee havaitusta todellisuudesta joitakin seikkoja, jotka hän esittää olennaisempina kuin toiset. Näin tekstissä määritellään ongelmia ja syitä, ehdotetaan niihin ratkaisumalleja ja tehdään moraalisia arvioita. Kehykset määrittävät, mitä huomataan ja mikä häivytetään. (Entman 1993, 52, 54.) Metaforatutkijat George Lakoff ja Mark Johnson (1980) ovat määritelleet myös kielikuvan retoriseksi vaikutukseksi korostamisen ja peittämisen (*highlighting and hiding*) eli joidenkin asioiden esittämisen olennaisempina kuin toisten.

Kehysten ansiosta journalistit pystyvät käsittelemään suuria määriä tietoa nopeasti ja rutiininomaisesti. Todd Gitlinin (1980, 6–7) mukaan tulkintakehikot ovat usein niin sanottua hiljaista, tiedostamatonta tietoa (*tacit knowledge*) niin viestin lähettäjän (esimerkiksi journalistin) kuin vastaanottajankin (lukijan) päässä. Kehykset sekä tuottavat että rajoittavat merkityksiä (Tuchman 1978, 209). Karvosen (2000a, 80) mielestä tutkimuksen tehtävänä voisikin olla juuri tämän tiedon tuominen julki.

Kehystäminen on eräänlaista valikoivaa kontekstualisointia. Viestijä voi suostutella yleisönsä tiedostaen tai tiedostamattaan ajattelemaan asiasta tietyllä tavalla. Englannin verbi "*to frame*" viittaa muun muassa muodostamiseen, laatimiseen ja lavastamiseen. Karvonen puhuukin mieluummin kehikosta tai rungosta, koska kehystämisen idea on, että merkitys muotoutuu relationaalisesti tietyn kokonaisuuden osaksi. Samalla tavalla yksittäinen uutinenkin on osa

laajempaa kokonaisuutta. Kehyksen käsite ilmentää journalismille tyypillistä jatkuvuutta. (Karvonen 2000a, 78–79, 82; Horsti 2005, 58.)

Mielestäni puhuminen kehystämisestä verbinä kuvaa substantiivivia paremmin kehystämisen journalistista prosessia. Toimittaja katsoo maailmaa tulkintakehikon läpi ja rakentaa myös juttunsa sen raameihin. Raamien syntymiseen puolestaan vaikuttavat monet eri toimijat ja uutisjournalismin konventiot. Journalistisessa työssä kehystämisen prosessi on käynnissä koko ajan: kun esimerkiksi sanomalehden toimittaja tekee havaintoja ja kirjoittaa, kun juttu editoidaan, valitaan otsikko ja kuvat ja taitetaan juttu lehden sivuille. On kuitenkin perusteltua käyttää myös substantiivivia, eli puhua kehyksistä, koska valmiissa jutussa toimittajan kehystämisen prosessi tavallaan jähmettyy hetkeksi, kun juttu on valmis. Valmiista jutuista – niiden diskursiivisista piirteistä – kehyksiä on mahdollista tunnistaa ja tutkia.

Toimittajalla on käytössään paljon keinoja, jotka toimivat viitepisteinä lukijalle ja tarjoavat tietynlaista tulkintaa asiasta. Monet kehystämisen keinot, kuten osuvat sana- ja kuvavalinnat, näyttävät luonnollisilta. Kaikki lukijat tai katsojat eivät tulkitse tekstiä kehyksen esittämällä tavalla, mutta poikkeavan tulkinnan luominen on vaikeaa. Kehystyksillään uutiset luovatkin arkijärkeä (*common sense*). (Entman 1991, 6, 8.)

Gamson ja kumppanit (1983, 1989) puhuvat tulkintakehikoista "tulkintapakkausina" tai "tulkintapaketteina" (*interpretive packages*). Heidän (Gamson ym. 1983, 1989) mukaansa median tulkintakehikot ovat syntyneet lähteiden, journalistien ja yleisön vuorovaikutuksessa. "Frame"-termi on lähellä kognitiotieteen "skeeman" ja "skriptin" käsitteitä (Entman 1993, 53). Siinä missä skeema liittyy yleensä yksittäisen ihmisen kognitioon, "frame" käsitetään yleensä sosiaalisesti jaetuksi asiaksi (Karvonen 2000a, 80).

Tulkintapaketteja laajempia kokonaisuuksia ovat aihekulttuurit (*issue culture*). Niissä on kyse siitä, että kaikilla poliittisilla teemoilla on oma kulttuurinsa, metakertomus, joka muuttuu ajan kuluessa ja tarjoaa tulkintoja ja merkityksiä tärkeille tapahtumille (Gamson & Modigliani 1989, 5). Aihekulttuureja muodostetaan kulttuuristen resonanssien (*cultural resonances*), sponsorien ja mediakäytäntöjen avulla (emt). Osa tulkintapaketeista resonoi laajempien kulttuuristen teemojen kanssa ja saa paketin näyttämään tutulta ja luonnolliselta. Tulkintapaketit tarvitsevat tukijoita, sponsoreita, jotka pystyvät edistämään niiden leviämistä. Sponsorit ovat yleensä organisaatioita, jotka ovat päivittäin yhteydessä toimittajiin ja pystyvät valmistelemaan materiaalia helposti hyödynnettävässä muodossa. Myös uutisvälineet osallistuvat aihekulttuurien tuottamisen prosessiin omilla käytännöillään. Uutisvälineet käyttävät asiantuntijalähteitä usein rutiininomaisesti ja hyväksyvät niiden määrittelemät tulkintapakkaukset kyseenalaistamatta

niiden todenperäisyyttä. (Emt., 1989, 5–7.) Olen kuitenkin samaa mieltä Väliiverrosen (1995, 10) kanssa, joka pitää tulkintapaketin käsitettä liian staattisena yhteiskunnallisen kehystämisen prosessin tulkinnassa ja käyttää mieluummin kehystämisen käsitettä.

Uutisten kehystämässä on Robert Entmanin (1991, 7) mukaan kaksi tasoa: informaation prosessoinnin periaatteet ihmisen mielessä sekä uutistekstin erityispiirteet, kuten sanavalinnat. Toimittaja ei tule uuteen tilanteeseen tyhjin kehyksin, vaan kullakin on omat opitut tulkintamallinsa. Tulkintamallit perustuvat kehyksiin, jotka liittyvät esimerkiksi ammattiin, henkilökohtaiseen historiaan ja laajempaan kulttuuriseen ja yhteiskunnalliseen tilanteeseen. Toimittaja joutuu lisäksi tekemään omaa kehystämistään erilaisten odotusten ja intressiryhmien ristipaineessa. (Horsti 2005, 53.) Julkisessa keskustelussa kilpailevat ryhmät yrittävät saada oman tilannemääritelmänsä vallitsevaksi ja muutkin ajattelemaan siitä "oikein" (Karvonen 2000a, 79). Kehysten rakentamisessa toimittajan henkilökohtaisia ominaisuuksia olennaisempia ovat kuitenkin institutionaaliset ja sosiaaliset tekijät (Horsti 2005, 60), kuten joukkoviestinten käytännöt, ympäröivä yhteiskunta ja sen kulttuuriset säännöt.

Kehysanalyysin muokattavuus empiirisen aineiston pohjalta on nähty sekä menetelmän vahvuudeksi että heikkoudeksi. Entman (1993) pitää kehysanalyysiä paradigmaattisesti hajanaisena teoriana, jota käyttämällä ei päästä tarkkoihin ja tyhjentäviin tutkimustuloksiin. Sen sijaan Paul D'Angelon (2002) mielestä mallin joustavuus on nimenomaan sen vahvuus. D'Angelon mukaan kehysanalyysissä voidaan hyödyntää erilaisia teorioita ja paradigmoja ja siten saada kokonaisvaltainen näkemys kehystämisen prosessista. Kun kehyksiä tutkitaan eri näkökulmista, paljastetaan samalla epäjohdonmukaisuudet ja luodaan siten suuntaa tuleville tutkimuksille. (D'Angelo 2002, 871, 873.)

Horstin (2005) mielestä tietty tulkinnanvaraisuus liittyy kehysanalyysiin laadullisena menetelmänä. Vaikeuksia voi tuottaa esimerkiksi se, onko jokin kehykseksi luokiteltu ilmiö kehys vai tema. Horsti ratkaisi ongelman väitöskirjassaan "määrittelemällä koko työn aihepiirin, maahanmuuttajuuden, yleiseksi teemaksi, jota media kehystää eri tavoin". Hänen mielestään tutkimuksessa pitäisi keskittyä etsimään hallitsevia ja toistuvia piirteitä täyden yksimielisyyden sijaan. (Horsti 2005, 51.)

2.2. Uutiskehykset

Valtaosa aineistostani on uutisia, joiden erityisluonne uskottavimpana journalistisena tekstityyppinä on kiinnostava ja tärkeä myös kehysanalyysin näkökulmasta. Uutinen tavataan mieltää "ikkunaksi maailmaan" (Pietilä 1995, 97). Lajityyppisen ihanteensa mukaisesti uutisen

odotetaan heijastavan todellisuutta objektiivisesti (emt., 96). Verhoutuessaan objektiivisuuteen uutinen pyrkii "peittämään oman maailmaa merkityksellistävän toimintansa" (emt., 14). Se on yksi syy sille, miksi uutisia on tärkeä tutkia. Helsingin Sanomien tapauksessa uutisten lajityyppillinen uskottavuus yhdistyy lehden merkittävään asemaan Suomessa.

Mediasosiologi Gaye Tuchmanin (1978, 4–5) mukaan uutiset ovat ennen kaikkea yhteiskunnallinen instituutio. Uutiset eivät peilaa yhteiskuntaa vaan auttavat sen muodostamisessa jaettuna yhteiskunnallisena ilmiönä. Se, mikä on uutisarvoista, ei määriy vain yhteiskunnan rakenteen luomien normien perusteella, vaan uutisten tekijät luovat normit. Uutisarvo on jatkuvan neuvottelun ja kompromissien tulosta. (Emt.)

Uutismääritelmät ovat muotoutuneet historian kuluessa ja ovat itse osa historiallista kehitystä. Esimerkiksi yhteiskunnalliset liikkeet hyödyntävät uutisinstituutioiden legitimoivaa roolia pyrkiessään jakamaan tietoa niiden kautta. (Tuchman 1978, 207, 209.) Toimituksissa toimituspäälliköt ja -sihteerit vahvistavat validiteettiaan uutisten määrittelijänä luomalla ja muokkaamalla arviointikriteereitä (emt., 38). Näin rakentuu kehys, jolla luodaan järjestystä ja johdonmukaisuutta yhteiskuntaan (emt., 38).

Nykyään yhteiskunnallisten liikkeiden ja uutisinstituutioiden välinen suhde on samankaltainen, ja siitä puhutaan lobbauksena eli vaikuttajaviestintänä. Esimerkiksi kansalaisjärjestöt pyrkivät vaikuttamaan päättäjiin ja joukkoviestimiin tuomalla esiin omia näkökantojaan ajamiinsa asioihin. Toimituspäälliköt ja -sihteerit päättävät, mistä aiheesta ja näkökulmasta uutisia tehdään, millaisen painoarvon ja tilan ne saavat esimerkiksi lehdessä sekä millainen otsikko kehystää aiheen parhaiten.

Kehyksiä muokataan siis uutistyön käytännöissä luomalla merkityksellisiä jakoja, kuten kovat ja pehmeät uutiset (Tuchman 1978, 184). Siten määritellään ja rakennetaan yhteiskunnallisia ilmiöitä (emt., 184). Tärkeistä asioista, tapahtumista, tehdään kovia uutisia, kun taas kiinnostavat asiat ja ilmiöt eli pehmeät uutiset ovat toissijaisia (emt., 184). Jako koviin ja pehmeisiin uutisiin on mielestäni edelleen relevantti. Tuchmanin mielestä uutisilla vahvistetaan *status quota* (214). Normeja luodaan esimerkiksi kertomalla poikkeavista ihmisistä tai ryhmistä, jotka ovat uhka järjestykselle (emt., 184). *Status quota* vahvistetaan myös kannustamalla lukijaa iloitsemaan tai suremaan uutisissa esiintyvien ihmisten kanssa, mutta ei järjestäytymään poliittisesti (emt., 214). Lukijat eivät myöskään pääse osallisiksi todellisuuden määrittelemisessä (emt.).

Uutistapahtumien kehystäminen on jatkuvasti liikkeessä oleva prosessi. Vaikka mediatutkijat pitävät kehyksiä varsin sitkeinä tulkinnan ohjaajina, mitkään kehykset eivät ole kiveen hakattuja. Kehystämisen prosessin aikana kehykset ja niiden painopiste muuttuvat yksittäisenkin tapahtuman raportoinnissa. Tietty artikkeli on vaikea lokeroida jäännöksettä johonkin hallitsevaan kehykseen: yhdenkin jutun merkitykset voivat avautua moneen eri suuntaan (Horsti 2005, 57–58, 72.)

Uutisjournalismi voi luoda todellisuuden, johon "me" tunnemme kuuluvamme. Toimittajilla on valtaa nimetä asioita haluamallaan tavoilla, jolloin ne tulevat sosiaalisesti olemassa oleviksi. Ranskalainen sosiologi Pierre Bourdieu (1991, 223) käyttää tästä termiä "sosiaalinen magia". Todellisuuden luominen sitä luokittelemalla edellyttää ja vahvistaa lukijan auktoriteettia (emt). Esimerkiksi "romaniongelma" voi alkaa olla olemassa, jos ilmiötä nimitetään sellaiseksi toistuvasti julkisuudessa. Tämä tosin edellyttää sitä, että toimittajan yleisö ottaa termin omakseen. Lisäksi nimitys voi säilyä, vaikka asia muuttuisi. "Maahanmuuttajat" eivät aina tarkoita "niitä, jotka ovat muuttaneet maahan", vaan kyse on siitä, mitä me emme ole tai emme halua olla, jotakin vierasta, ongelmallista ja huolestuttavaa (Brune 2008, 355).

2.3. Valta ja hegemonia

Koska kehysanalyysi nojaa joukkoviestintätutkimuksen kriittiseen perinteeseen, siihen kuuluu olennaisena osana eliitin, politiikan ja vallan roolien pohdinta. Kehysanalyysiä on sovellettu etenkin poliittisen viestinnän tutkimuksessa. Useissa kehysanalyyseissä on todettu raportoinnin helposti vinoutuvan joidenkin toimijoiden eduksi. (Horsti 2005, 46–47.)

Se, mitä poliittisella agendalla on kulloinkin esillä, vaikuttaa myös viestinten diskursseihin, kuten 1990-luvun lopulla Euroopan unionin jäsenmaissa tehdyssä laajassa tutkimuksessa havaittiin. Uutisointi heijasteli virallisia lähteitä muun muassa Italiassa ja Suomessa. (Ter Wal 2002, 37.) Poliitikot myös ottavat huomioon viestimet julkilausumissaan. Saksalainen julkisuusteoreetikko Jürgen Habermas (1962/2004, 352–353) puhuu tähän viitaten "julkisuuteen tuotetuista mielipiteistä".

Kriittisestä näkökulmasta joukkoviestimet ovat osa näkymätöntä ja tehokasta valtajärjestelmää, josta Bourdieu (1991) käyttää termiä symbolinen valta. Ihmisten arjessa valta näkyy harvoin fyysisenä voimana. Sen sijaan se muotoutuu näkymättömäksi symboliseksi vallaksi ja saavuttaa tätä kautta legitimitetin. Symbolisen vallan tehokkuus perustuu jaettuun uskomusperustaan (*shared belief*). Sen ansiosta myöskään symbolisen vallan alistamat eivät huomaa järjestelmän

keinotekoisuutta ja hierarkkisuutta, vaan uskovat vallan legitimizeettiin ja niihin, jotka valtaa käyttävät. (Bourdieu 1991, 23.)

Kehyistäminen ja siten myös vallankäyttö sen avulla on arkipäiväistä ja rutiininomaista. Gitlin (1980, 253) toteaa Antonio Gramscin hegemonia-käsitteen (ks. Gramsci 1979) viittaavaan johtavan luokan ylivaltaan, jonka toteuttama ideologia läpäisee arkijärjen ja ihmisten päivittäiset käytännöt. Hegemoninen valta ei ole yleensä tiedostettua, mutta se on systemaattista "massojen hyväksynnän muokkaamista vallitsevan järjestyksen hyväksi" (Gitlin 1980, 253). Mediatekstien lukija ei välttämättä huomaa, kuinka hän ymmärtää asiat joukkoviestinten tarjoamissa kehyksissä ja suostuu hyväksymään niiden tarjoamat legitimoituneet lähteet. Tietyt ongelmat alkavat näyttää tärkeiltä ja toiset mitättömiltä, ja niihin esitetyt ratkaisut tuntuvat luonnollisilta ja järkeenkäyville.

Tästä huolimatta uutisen lukija ei silti välttämättä tulkitse uutista sen ensisijaisena tarjoamassa kehyksessä. Kriittinen brittiläinen kulttuurintutkija Stuart Hall (1985) havainnollistaa asiaa sisään- ja uloskoodauksen käsitteillä. Hän kuvaa viestintäprosessia "mutkikkaaksi, vallan suhteen eriytyneeksi rakenteeksi". Hall kutsuu sisäänkoodaukseksi television ajankohtaisohjelman diskurssia tuottavia työprosesseja, joissa tuotanto rakentaa sanoman. (Emt., 15–16.) Samat periaatteet pätevät sanomalehtijournalismin, jossa "tuotettava tuote", eli esimerkiksi artikkeli, todellistuu kielen diskursiivisten sääntöjen alaisena. Sanoman vaikutus on tuotannon näkökulmasta onnistunutta uloskoodausta silloin, kun sanoma omaksutaan mielekkäänä diskurssina. Sanoma voidaan ymmärtää "oikein", vaikka käytetyt sisään- ja uloskoodauksen koodit eivät olisikaan täysin symmetrisiä. Eri tavalla ymmärtämisen vaara on sitä suurempi, mitä erilaisempia sanoman tuottajan ja sanoman vastaanottajan soveltamat koodit ovat. Suuri vastaavuus sisään- ja uloskoodauksessa puolestaan johtaa koodauskäytäntöjen ja käytettyjen koodien naturalisoitumiseen. Tällöin koodeihin ollaan niin tottuneita, ja ne ovat niin syviä ja "lähes-yleispäteviä", että ne peittyvät näkyvistä. Juuri tässä on niiden ideologinen vaikutus. Ollakseen tehokasta sanoman tuottajan näkökulmasta viestintä edellyttää sisään- ja uloskoodaajien suurta vastaavuutta. (Emt., 18–19, 24.)

Hall (1985) näkee joukkoviestinten osallistuvan yhteiskunnalliseen kamppailuun siitä, kuka saa "sosiaalista, kulttuurista ja poliittista maailmaa koskevat luokituksensa [eli koodinsa] voimaan". Niiden muodostama hallitseva kulttuurinen järjestys ei kuitenkaan ole yksiääninen eikä kiistaton. Diskursiivisina alueina hahmotetut yhteiskuntaelämän eri alueet eli "kartat" on järjestetty "hallitseviksi tai etusijan saaneiksi merkityksiksi". Yksi tapahtuma voidaan Hallin mukaan koodata ulos useamman kuin yhden "kartan" puitteissa. Merkityksen alueisiin tiivistyy koko

yhteiskunnallinen järjestys arjen tasolla, valtarakenteissa ja oikeutusten, rajoitusten ja rangaistusten rakenteessa. Toimittajat tekevät siis tulkintatyötä, jossa sovelletaan performatiivisia sääntöjä, eli "käytännön logiikkaa". Tulkintatyön käytäntö saa uloskoodauksen voimaan ja tekee sen uskottavaksi ja oikeutetuksi. Toimittajien ammatillinen asema sijoittuu hallitsevan koodin puitteisiin, joissa tapahtumia yhdistellään isoiksi kokonaisuuksiksi ja maailmankuviksi. (Emt., 23–26.)

Valtaa käyttävät toimittajien ohella myös juttujen lähteet, jotka käyvät kamppailua kehyksistä ja merkityksistä. Hall ym. (1978) pitävät olennaisena sitä, kuka pääsee ensimmäisenä määrittelemään kehykset. He tekevät jaon ensisijaisten ja toissijaisten määrittäjien välille (*primary and secondary definers*). Toimittajat suosivat usein järjestäytyneitä eliittilähteitä, kuten viranomaisia, joiden toimittajat kokevat antavan puolueettomia kommentteja nopeassa aikataulussa. Rutiinilähteet pääsevät yleensä ensimmäisenä määrittelemään ja kehystämään tapahtumia julkisuudessa. Kun ongelma on jo määritelty, toissijaiset lähteet pääsevät tai joutuvat ottamaan kantaa ensisijaisena esittäytyvään määrittelyyn. (Emt., 57–59.)

Eliittilähteet ovat olennainen osa kaikkialla läsnäolevaa faktojen verkkoa (*the web of facticity*), joka ohjaa uutisten etsimistä ja toimii uutisten kehyksenä (Tuchman 1978). Verkko määrittää, miten jostakin asiasta voi puhua ja keneltä asiasta voi kysyä. Toimittajien ei tarvitse kantaa vastuuta tietojen oikeellisuudesta, kun ne laitetaan lainausmerkkeihin ja näin lähteiden suuhun. Esittämällä kaksi vastakkaista näkemystä lukijalle jätetään teoriassa mahdollisuus ratkaista totuus. Todellisuudessa uutistentekijät paitsi luovat ristiriitoja myös kontrolloivat niitä kehyksillä. Uutinen voidaan kehystää esimerkiksi esittelemällä kahta eri näkemystä asiaan, mutta haastattelijavalinnoilla, otsikolla, ingressillä ja asioiden esittämisjärjestyksellä voidaan ohjata lukijaa tulkitsemaan keskustelu toimittajan tai toimituksen haluamalla tavalla. Faktojen verkkoon tukeutuen toimittajan on helppo tukeutua legitimoituihin lähteisiin, mikä vain vahvistaa niiden asemaa ja lujittaa verkkoa. (Emt., 86–91.)

Mediasosiologi Philip Schlesinger (1990) on kritisoinut Hallin ja kumppaneiden käsitystä pysähtyneeksi. Hänen mielestään eliittilähteet eivät ole yhtenäinen tai tasa-arvoinen ryhmä, vaan ne joutuvat kamppailemaan keskenään julkisuuteen pääsystä ja kehysten määrittelystä. Schlesingerin kritiikki ei osu maaliinsa sikäli, että Hall kuvaa mallissaan nimenomaan kamppailua yhteiskunnallisesta hegemoniasta, johon joukkoviestimet osallistuvat. Myöskään David Deaconin (2003, 100–101) mielestä ensisijaisen määrittelijän valta ei ole automaattista, vaan se edellyttää lähteeltä taitavaa strategista toimintaa. Syynä tähän on etenkin kansalaisjärjestöjen viime vuosina vahvistunut rooli mediassa.

Lähteillä voi nähdä olevan käytössään myös erilaisia vallan resursseja. Heikki Luostarinen (1994) on hahmotellut kolme lähteiden valtaresurssien tyyppiä. Lähteellä voi olla poliittista tai taloudellista valtaa vaikuttaa tiedotusvälineiden toimintaan. Valta voi olla myös kykyä vaikuttaa journalistiseen työprosessiin käytännön kautta esimerkiksi helpottamalla tai vaikeuttamalla sitä. Lähteellä voi olla myös kulttuurista pääomaa, joka vaikuttaa lähteen suosioon ja sen saamaan kohteluun journalistisissa esityksissä. (Emt., 50.)

2.4. Kehysanalyysi maahanmuuttotutkimuksessa

Kehysanalyysiä on hyödynnetty muun muassa marginaaliryhmien, kuten maahanmuuttajien, julkisuutta käsittelevissä tutkimuksissa (Horsti 2005, 46). Mediassa turvapaikanhakijat ja siirtolaiset kehystetään yleensä uhkana tai uhreina. Yhtäältä he uhkaavat yleistä järjestystä, terveyttä ja lakia mutta ovat toisaalta sotien, luonnonvoimien tai valtioiden uhreja. Uhkakehys hallitsee eurooppalaisessa ja suomalaisessa maahanmuuttojournalismissa. Sanaa "laiton" painotetaan ja se ymmärretään itsestäänselvytenä, jonka merkitystä ei kyseenalaisteta. Siirtolaisuus esitetään harvoin globaalina kriisinä ainakaan rutiiniuutisissa. Reportaaseissa mennään usein syvemmälle ongelman syihin. (Horsti 2005, 46, 77–79.) Myös romanikerjäläisistä puhuttaessa on sovellettu vastaavanlaista jaottelua, mistä kerron tarkemmin alaluvussa 3.2.

"Maahanmuuttaja" ei ole mikä tahansa kategoria, vaan se on sidottu käsityksiin tietynlaisesta kansallisesta identiteetistä (Brune 2008, 355). Uutisjournalismi vahvistaa vanhanaikaista näkemystä valtiosta ja ihmisistä *status quo* -periaatteella, jonka mukaan esimerkiksi suomalaisuus tai ruotsalaisuus on normi (emt). Tuo suomalaisuus on epäselvästi määriteltyä homogeenisuutta, moderniuutta ja valistuneisuutta, jonka vastakohta maahanmuuttaja on (emt). Käsityksillä ei ole tekemistä niinkään yksittäisten toimittajien tietojen kanssa, vaan kyse on uutisjournalismin työtavoista ja uutisen lajityypin ankkuroitumisesta tietynlaiseen tietokäsitykseen (emt). Samalla tavalla normiksi voidaan määritellä eurooppalaisuus tai suomalaisuus.

Horsti (2005) havaitsi väitöskirjassaan, että turvapaikanhakijoista puhuttaessa käytettiin laittomuuden ja hallinnan kehysten yhdistelmää. Laittomuus liittyy suoraan rikollisuuteen, josta tulee turvapaikanhakijan ominaisuus. Uutisoinnissa ei tuoda esiin muita syitä, kuten kiristynyttä valvontaa, joka saa maahantuloa yrittävät etsimään yhä vaarallisempia keinoja. Usein käytetyt viranomaislähteet vahvistavat hallinnan kehystä. Ihmisoikeuskehyksestä ei ole haastajaksi: se on liian yleinen ja universaali eikä kosketa konkreettisesti yleisöä. (Horsti 2005, 104, 109–110,

286.) Horsti huomauttaa, että käsite "laiton maahanmuuttaja" on vahvempi kuin "perusteeton turvapaikanhakija". Perusteettomuudessa ei välttämättä ole kyse rikollisuudesta, vaan perusteettomana pidetään vain hakijan mahdollisuutta jättää hakemus. Laittomuus taas viittaa suoraan rikollisuuteen, sillä jo maahantulo voi olla rikos. Laittomuuden ja perusteettomuuden kehysten vahvistuminen on osa Euroopassa kylmän sodan jälkeen tapahtunutta kontrollipolitiikan tiukentumista. (Horsti 2005, 180–181.)

Euroopassa rakennetaan yhtä aikaa sekä torjuvaa turvallisuusdiskurssia että monikulttuurista omakuvaa. Useat tutkijat ovat tosin todenneet, että kylmän sodan jälkeen pakolaisuus määritellään yhä useammin turvallisuusongelmaksi humanitaarisen kehystyksen sijaan (ks. Horsti 2005, 181). Myös Suomessa käyty poliittinen diskurssi on vahvasti painottunut turvallisuusparadigmaan. Turvallisuusdiskurssissa tuotetaan rajaa "meidän" ja "vihollisen" välille, jolloin muun muassa turvapaikanhakijat kuvataan epähenkilöiksi. (Horsti 2005, 14.)

Journalismi on yksi keskeinen paikka, jolla etnisyyttäkin tuotetaan. Erilaisten lähteiden ja intressien kamppailussa tuotetut "etnisyydet" ovat merkittäviä, koska suomalaisilla on vähän suoria kontakteja "etnisiin vähemmistöihin". Ja kun sosiaalinen etäisyys on suuri, tyypittely korostuu. Näin sosiaalinen etäisyys tukee hallitsevia kehyksiä. (Horsti 2005, 33.)

Rajattomasta määrästä informaatiota on vaikea poimia tietoja ilman kaavoja, jotka säästävät aikaa ja vaivannäköä. Walter Lippmann (1984) kirjoitti jo 1920-luvulla, että niin juttujen kirjoittajat kuin niiden lukijatkin tarvitsevat informaation luokitteluun stereotyyppioita. Lippmannin mielestä pääosa uutisista toimii niitä vastaan, joilla ei ole mahdollisuutta puolustaa oikeuksiaan lain ja järjestyksen turvin. Ajatus perustuu siihen, että meillä on taipumus havaita asioita siinä muodossa, jonka kulttuurimme meille stereotyyppisesti ja määrittelee. Niiden mukaisesti poimimme seikkoja ulkomaailmasta. Toimittajat voivat ohjata lukijaa stereotyyppien avulla kiinnittämään huomionsa oikeaan puoleen asioista. Uutiset eivät ole yhteiskunnallisten olojen peili, vaan toimittajat kiinnittävät huomionsa "itsensä esiin tunkeneeseen puoleen", jota sitten selitetään. Toimittajien on helpompi tarrautua esimerkiksi oikeuksiaan puolustavien aiheuttamiin häiriöihin kuin niihin johtaneisiin syihin, jotka ovat vähemmän konkreettisia. (Emt., 41, 47, 49.)

Kulttuurintutkija Richard Dyerin (2002) mielestä stereotyyppi-sanaa käytetään helposti väärin, eikä Lippmann hänestä tarkoittanut termiä haukkumasanaksi. Dyer korostaa, että Lippmannin ajattelutavan taustalla on käsitys, jonka mukaan stereotyypit eivät itsessään ole vääriä, vaan kyse on niistä, jotka stereotyyppisiä määrittelevät ja kontrolloivat. Olennainen kysymys on, kenen etuja stereotyyppien käyttäminen ajaa. (Dyer 2002.) Dyer haluaa tuoda esiin myös

stereotyyppien muuttuvuuden ja niiden taustalla olevat monimutkaiset sosiaaliset rakenteet. T.E. Perkins (1979, 139) käyttää esimerkkinä "tyhmää blondia", joka ei viittaa vain hiustenväriin vaan sukupuoleen ja sen yhteiskunnalliseen statukseen ja sosiaalisiin suhteisiin.

Käsityksemme sosiaalisista ryhmistä juontuvat usein juuri stereotyyppeihin. Myös journalismissa niitä luodaan usein ulkoryhmistä, Toisista, joiden ei katsota kuuluvan yhteiskuntaan.

Stereotyypeillä vedetään rajoja sinne, missä niitä ei todellisuudessa ole. Se tekee näkymättömistä rajoista näkyviä ja häilyvistä rajoista selviä ja vakaita. Stereotypisoiminen ei tunnista sosiaalisten kategorioiden päällekkäisyyksiä. Vakaat rajat voidaan säilyttää kuitenkin vain, mikäli yhteiskunnassa vallitsee aito yksimielisyys rajoista, ei ulkoapäin määrätty. (Dyer 1999.)

Sander Gilmanin (1985, 17) mukaan stereotyyppit syntyvät, kun ihmisen sisäinen yhtenäisyys on uhattuna. Ihminen haluaa etäännyttää itsensä sisällään olevasta "pahasta" projisoimalla pelkonsa ja "pahan" Toiseen (emt). Hallin mielestä taas stereotyyppit viittaavat sekä kuviteltuun että todellisena pidettyyn. "Representaation käytännöissä tehdään näkyväksi vain tarinan toinen puoli. Toinen puoli, tarinan syvempi merkitys, piilee siinä, mitä ei sanota vaan kuvitellaan – siinä, mihin vihjataan, mutta mitä ei voida näyttää." (Hall 1999, 199.)

Kehykset ovat stereotyyppisiä laajempia kokonaisuuksia, ja stereotyyppit voivat vahvistaa tai heikentää tiettyjä kehyksiä. Stereotyyppit voivat ohjata toimittajan tulkintoja tämän sitä tiedostamatta, mutta hän voi yhtälailla käyttää niitä hyväkseen kehystäessään uutistapahtumia. Romanikerjäläiset, kuten muutkin "ulkoryhmät", on yhtäältä stereotypisoitava uutisissa, jotta ihmiset pystyisivät paremmin ymmärtämään, mistä on kyse. Yksilöiden välisiä eroavaisuuksia on vähäteltävä ja yhtäläisyyksiä korostettava. Toisaalta jos toimittajat uutisoivat jatkuvasti esimerkiksi romanikerjäläisten tekemistä rikoksista tai eivät tuo selkeästi esiin, että EU-kansalaisina heillä on oikeus olla maassa, tulevat toimittajat samalla vahvistaneeksi tietynlaista stereotyyppiä. Lukijoiden on vaikea nähdä romanikerjäläiset arkielämässä toisin, jos tietyillä kehystämisen tavoilla vahvistetaan tiettyä stereotyyppiä romanikerjäläisistä köyhinä suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan hyväksikäyttäjinä. Toimittajat voivat myös luoda stereotyyppin suomalaisesta, joka ei halua maahansa köyhiä ihmisiä sen rajojen ulkopuolelta tai ei halua antaa heille rahaa.

3. Eurooppa, romanit ja (suomalais)media

Tässä luvussa pohdin käsitystä Euroopasta kuviteltuna yhteisönä sekä romaneista Euroopan marginaalissa. Puhun työssäni Euroopasta erotuksena Euroopan unionille. Tarkoitin Euroopalla kuviteltua yhteisöä ja ihannetta, joka luo eurooppalaista me-henkeä ja pitää ikään kuin kasassa moninaisuuden Euroopan.

Käsitystä Euroopasta luodaan pitkälti eronteolla. Eurooppa määrittelee itsensä sulkemalla jotakin ulkopuolelleen, kuvitelman Toisesta. Eurooppa häivyttää eroa eurooppalaisten välillä mutta lisää kontrastia suhteessa Toisiin, ei-eurooppalaisiin. Euroopan Toiset ovat vaihdelleet historian kuluessa. "Lännellä" (tai tässä tapauksessa Euroopalla) on aina ollut myös omat sisäiset toisensa, kuten juutalaiset, itäeurooppalaiset ja naiset (Hall 1999, 83). Myös romanit voidaan lukea samaan ryhmään. Romanit ovat Euroopan suurin etninen vähemmistö (Pulma 2006), yksi Euroopan tarvitsemista sisäisistä Toisista, jota vasten eurooppalaista identiteettiä rakennetaan.

Pohdin ensin käsitystä Euroopasta kuviteltuna yhteisönä ja seuraavassa alaluvussa romaneiden asemaa Euroopan marginaalissa. Sitten käyn lyhyesti läpi Helsingin Sanomien kirjoittelua romanikerjäläisistä vuosina 2006–2014. Oma lukunsa on varattu vierauden ja maahanmuuttouutisoinnin pohtimiseen, joihin romaneista käyty keskustelukin kytkeytyy.

Romanien esittämistä joukkoviestintäjulkisuudessa ovat tutkineet väitöskirjoissaan Camilla Nordberg (2007) ja Karina Horsti (2005). Myös Mira Hirvonen on tutkinut romanikerjäläisiä opinnäytteessään (2009). Maahanmuutto- ja etnisyys -tutkimusta on tehty Suomessa varsin paljon, kuten myös tutkimusta Euroopasta ja romaneista historian, sosiologian ja valtio-opin näkökulmista.

3.1. Eurooppa kuviteltuna yhteisönä

Kansakunnat voidaan nähdä Benedict Andersonin (2007) tapaan kuviteltuina poliittisina yhteisöinä, jotka on kuviteltu sisäisesti selvärajaisiksi ja täysivaltaisiksi kollektiivitoimijoiksi. Ne ovat kuviteltuja, sillä pienimmissäkään kansakunnissa kaikki jäsenet eivät voi tavata tai edes kuulla toisistaan, "vaikka kaikkien mielissä elää kuva heidän jakamastaan yhteydestä" (Anderson 2007). Kansakunnilla on selvät mutta joustavat rajansa, joiden ulkopuolelle toiset kansakunnat jäävät. Täysivaltaisuus merkitsee sitä, että kansakunnat unelmoivat olevansa vapaita ja suoraan Jumalan alaisia (emt). Ja huolimatta kaikesta kansakuntiin liittyvästä epätasa-arvosta "kansakunta käsitetään kuitenkin aina syväksi, kaiken läpileikkaavaksi toveruudeksi". (Anderson

2007, 39–41.) Eurooppakin on eräänlainen kansakunta tai kansakuntien muodostama kansakunta. Se on liian suuri voidakseen perustua ihmisten henkilökohtaiseen kanssakäymiseen. Euroopan rajat joustavat sen sisällä mutta ulkoraja pidetään tiukasti suljettuna, mistä kerron myöhemmin lisää. Romanikerjäläiset ovat yksi esimerkki "kansakuntiin liittyvästä epätasa-arvosta", joka ei kuitenkaan horjuta Euroopan perustaa vaan päinvastoin vahvistaa sitä. Hajanaisuutensa vuoksi Eurooppa tarvitsee Toisen, jonka muodostaman uhan torjuminen luo ja ylläpitää sitä kuviteltuna yhteisönä. Stuart Hallin (1999, 236) mielestä perusta Andersonin kuvaamille kuvitelluille yhteisöille on Edward Saidin (1978/1995) käsite "kuvitteellinen maantiede ja historia", jota elävöitetään dramatisoimalla eroa läheisten ja kaukaisten asioiden välillä (emt., 55). Se on saanut kuvitteellisen tai kuvaannollisen arvon, joka voidaan nimetä ja tuntea (emt). Buschin ja Krzyżanowskin (2007, 116) mielestä Euroopan rakentamisessa ei kuitenkaan ole kysymys horisontaalisesta toveruudesta, jota Anderson pitää tärkeänä yhteisön syntymiselle. Sen sijaan Eurooppaa on heistä (emt) ”rakennettu epätasa-arvolle erilaisten sosiaalisten, kulttuuristen, uskonnollisten, kansallisten ja muiden ryhmien välillä”.

Hall (1999) näkee, että kansakunta on keinotekoinen sulkeuma, jonka "oletetaan luovan samastumisen mahdollistavia yhteisöjä". Sulkeumana kansakunta on sekä tilapäinen että osittainen. Kansakunta, tässä tapauksessa Eurooppa, kerrotaan korostaen tiettyjä ominaisuuksia: kansakunnan ajattomuutta, alkuperäisyyttä, traditiota ja jatkuvuutta. Symbolisesti sen pohjana on usein ajatus puhtaasta, alkuperäisestä kansasta. Symbolisuus ei tee kansakunnista yhtään vähemmän todellisia. Päinvastoin Hall kysyy, "missä muualla identiteettiä koskeva subjektiviteetin ja kulttuurin välinen dialogi voisi tapahtua kuin symbolisella tasolla?" (Emt., 13, 49–50.)

Hallin (1999) mukaan identiteetti on tekotuote, joka rakentuu aina suhteessa johonkin muuhun, johonkin toiseen. Identiteetti muodostuu eron kautta ja tiedostamattomissa prosesseissa, toisten katseiden kautta. Identiteetti on itse asiassa aina kesken ja prosessissa. Tavat, joilla kuvittelemme toisten näkevän meidät, "täyttävät" tuota kokonaisuuden puutetta. (Emt., 11, 13, 39.) Erot ovat välttämättömiä merkityksenannon kannalta: ilman eroja merkityksiä ei voisi olla olemassa. Merkitys rakentuu suhteille: esimerkiksi mustan määrittelee sen vastakohta, valkoinen, josta se voidaan erottaa. Merkitys riippuu vastakohtien välisestä erosta. Usein käytetyt binaariset vastakohtaparit kuitenkin pelkistävät ja ylyksinkertaistavat merkityksiä ja eroja. (Emt., 153–154.)

Olennaista identiteettien rakentamisessa erojen kautta on kysymys vallasta. Hallin mukaan kansallinen kulttuuri on aina ollut myös kulttuurisen vallan rakenne. Keskenään yhteensopimattomia kulttuureja on yhtenäistetty tukahduttamalla väkivaltaisesti kulttuurisia eroja. Kansakunnat ovat kulttuurisia sekasikiöitä, sillä ne koostuvat myös eri yhteiskuntaluokista ja sukupuoli- ja etnisistä ryhmistä. Erojen yliyksinkertaistaminen esimerkiksi "meihin" ja "muihin" on Hallin (1999) mukaan tuhoisaa, koska se esittää maailman jakautuneena yksinkertaisen dikotomian mukaisesti. Jaottelu ei edusta tasaveroisten ihmisten kohtaamista. Hall näkee ranskalaisfilosofi Michel Foucault'n (1980, 131) tiivistävän nämä ajatukset siihen, että jaottelu ei vain sisälly valtaan, vaan on itsessään yksi järjestelmästä, joiden kautta valta vaikuttaa. Sen tuottajilla on aina valta "tehdä siitä totta eli vahvistaa sen pätevyys, sen asema tietona". (Hall 1999, 53, 54, 84, 104.)

Hobsbawm ja Ranger (1983/1992) puhuvat tradition keksimisestä. Keksityt traditiot ovat joukko luonteeltaan rituaalisia tai symbolisia käytäntöjä, joita toistamalla pyritään saamaan ihmiset omaksumaan tietyt arvot ja käytösnormit. Ne liitetään jatkumoon osaksi sopivaksi katsottua historiallista menneisyyttä. (Emt., 1.)

Modernissa maailmassa kulttuuriset identiteetit kiinnittyvät usein kansallisiin kulttuureihin. Ne eivät ole olemuksia, vaan jatkuvaa asemointia. Luonteeltaan identiteetit ovat kuvitteellisia, metaforisia, koska niillä ei ole pohjaa geneeissämme. Silti niiden ajatellaan olevan osa "olennaista luontoamme". Raja-aidat eivät ole vain ulos ja sisään sulkevia kategorioita, vaan ne voivat joskus muuttua myös liukuvalle asteikolle asetetuiksi pisteiksi. (Hall 1999; 45, 229, 231–232.)

Eurooppakaan ei pysy samana. Toisen maailmansodan jälkeen Eurooppa jakautui kapitalistiseen länteen ja kommunistiseen itään. Länsimaille Eurooppa oli helposti määriteltävissä: kommunistinen itäblokki nähtiin "toisena" ja Afrikka "kolmantena maailmana" (Busch & Krzyżanowski 2007, 108–109). 1980-luvulla ideologinen ja taloudellinen raja alkoi kuitenkin murtua. Busch ja Krzyżanowski (emt) huomauttavat, että "kun (abstrakti) rautaesirippu ja (konkreettinen) Berliinin muuri murtuivat vuonna 1989", Euroopan paradigma kääntyi ylösalaisin ja muuttui ongelmallisemmaksi. Suomen ja Itävallan liityttyä Euroopan Unioniin vuonna 1995 uusinnettiin samalla entinen itäblokin raja Unionin ulkorajaksi. Kun raja aiemmin suojelehti kommunistista Itä-Eurooppaa "imperialistiselta kapitalismilta" (emt) ja esti sen kansalaisia siirtymästä länteen, EU:sta tuli nyt suljettu alue, jonka ulkorajat pyrkivät pitämään epätoivotun maahanmuuton idästä sen ulkopuolella. Raja pysyi siis samalla paikalla mutta

muutti merkitystään. Enää ei ollut kyse siitä, että Itä-Euroopassa olisi pelätty lännen puoleisten rajojen vuotavan, vaan EU:n alueella alettiin pelätä vuotoa idän puolelta. Ihmisten ja rahan liikkumisen rajoittaminen ei kuitenkaan käynyt yksiin EU:n liberaalien ideaalien kanssa. Samaan aikaan sulkeutumisen kanssa alkoi nousta esiin ja vaikuttaa myös toinen vahva kehityssuunta, globalisaatio. Pääoman ja ihmisten liikkuvuus kansainvälisellä tasolla lisääntyi, ja halvan työvoiman tarve EU:n alueella kasvoi. Liberaaleista tavoitteistaan huolimatta EU alkoi silti sulkea ja kiristää ulkorajojaan. (Busch & Krzyżanowski 2007, 108–109.)

Vuonna 1986 solmittu Schengen-sopimus vapaasta liikkuvuudesta sulautettiin Euroopan unioniin 1997. Maiden liittyminen Schengen-alueeseen ja muiden maiden jääminen sen ulkopuolelle olivat jatkuvasti keskustelun alla. Maahanmuuttoasiat nousivat pinnalle myös mediassa: 1990-luvun loppuun mennessä maahanmuutosta ja turvapaikoista oli tullut näkyviä aiheita kaikkialla Keski- ja Itä-Euroopassa. Busch & Krzyżanowskin (2007, 113) mukaan "ulosulkemisen diskurssit näyttävät matkaavan sisärajoilta ulkorajoille". (Busch & Krzyżanowski 2007, 113.)

Euroopan taloudellisen integraation prosessi ja pyrkimykset poliittiseen yhtenäisyyteen eivät ole johtaneet nationalismiin katoamiseen vaan pikemminkin tuottaneet "paikallisen patriotismin" uusia muotoja. Ne saavat potkua epäluottamuksesta ja pelosta ulkomaalaisia kohtaan (Dal Lago 1999, 275.) Tästä kertoo myös muukalaisvastaisten puolueiden nousu eri puolilla Eurooppaa 2000-luvulla. Niiden poliittinen alkuperä, "etniset maalitaulut" ja propagandamenetelmät ovat erilaisia (Bjurwald 2011, 21), mutta vierauden pelon voi sanoa yhdistävän niitä kaikkia.

EU:n rajoja on samanaikaisesti sekä tiukennettu että löysennetty. "Poliittisessa diskurssissa EU:n ulkorajojen tiukentaminen on usein liitetty lupaukseen "Euroopasta ilman rajoja"" (Busch & Krzyżanowski 2007, 114). Ulkorajojen tiukentaminen mahdollistaa pyrkimyksen rajojen häivyttämiseen Euroopan sisällä. Toisaalta EU-maat ottavat tarvittaessa väliaikaisesti käyttöön myös EU:n sisäisiä rajatarkastuksia, ja Schengen-säädökset voidaan keskeyttää "turvallisuuksiin" vedoten (emt). Esimerkiksi Tanska otti toukokuussa 2011 käyttöön rajatarkastuksia Saksan ja Ruotsin rajoilla ja perusteli tätä laittoman maahanmuuton ja huumekaupan torjunnalla. Keväällä 2015 moni EU-maa taas on vaatinut rajatarkastusten palauttamista Lähi-idästä palaavien islamistitaistelijoiden liikkumisen rajoittamiseksi ja valvonnan parantamiseksi.

Vapaa liikkuvuus ei siis tarkoita Euroopan sisäisten rajojen tai kontrollin häviämistä, vaan rajojen siirtymistä (*displacement*) (Busch & Krzyżanowski 2007, 114). Rajattoman Euroopan mahdollistaa tiukka valvonta sen ulkorajoilla (emt., 117). Buschin (2001, 152) mukaan sosiaaliset rajat eivät noudattele EU:n sisä- ja ulkorajoja, eli ulkopuolella eivät ole vain EU:hun kuulumattomat maat, vaan rajat on vedetty "alkuperäisten" ja "muukalaisten" välille (ks. Busch & Krzyżanowski 2007, 108). Kaikkia Euroopassa risteileviä rajoja ei myöskään pidetä yhtä merkittävänä: kukin maa näkee itsensä kiinteänä osana Eurooppaa, ja "Länsi-Euroopasta erottava raja nähdään lähes olemattomana, kun taas itärajaa pidetään kulttuurisesti rakentuneena" (Busch 2001, 152).

"Itä" ja "länsi" eivät ole ensisijaisesti maantieteellisiä paikkoja tai vapaita myyteistä ja fantasioista, vaan kyse on historiallisista rakennelmista, jotka samalla määrittelevät toisiaan. "Lännellä" viitataan maalliseen, kehittyneeseen ja teollistuneeseen yhteiskuntaan. (Hall 1999, 77–78.) Sama pätee "Eurooppaan": läntisissä puhetavoissa se on jotakin tavoiteltavaa, johon halutaan kuulua, pyrkiä. "Länsi" on usein yhtä kuin Eurooppa.

Eurooppalaista identiteettiä ja käsitystä Euroopasta on luotu ja luodaan pitkälti eronteilla islamiin ja Orienttiin (Delanty 1995). Hierarkiaa rakennetaan kuitenkin myös kategorioiden sisällä: kansalaisuus ei sinällään takaa kuulumista yhteisöön. Yksi sisäisen eronteon kohde ovat olleet juuri romanit, joiden eurooppalaisuus on jatkuvasti kyseenalaistettu, koska "yhtenäisyys kulttuurin, kielen, syntyperän ja alueen välillä ei ole romanien kohdalla itsestäänselvyys" (Horsti 2005, 182). "Mitä vahvemaksi erotteluiden diskursiivinen maailma rakentuu, sitä todennäköisempää on, että Euroopassa voidaan ylläpitää rinnakkain hierarkkisesti erilaisia "ihmisoikeuksia" (emt).

Globalisoitumisen aikakaudella traditiolla on kuitenkin vaihtoehto, jota maantieteilijä Kevin Robins (1991) kutsuu kääntämiseksi. Sillä tarkoitetaan Hallin (1999, 70–71) mukaan identiteettimuodostumia, jotka eivät noudata luonnollisia rajoja ja joihin kuuluvat ihmiset "on juurittu ikuisiksi ajoiksi kotimaistaan". Hybridisiin kulttuureihin kuuluvat ihmiset kuuluvat yhtä aikaa moniin "koteihin", eivätkä ole tai tule koskaan olemaan yhtenäisiä (emt). Hallin mielestä oman aikamme etnisyys ei myöskään määrity täysin poissulkemisen kautta kuten sitä vanhemmat muodot hänestä tekivät. Vaikka tämä uusi "etnisyys" rakentuu erolle, siinä painottuvat erityisyys ja yhteenliittymiset, eli sitä ei välttämättä aseteta muita identiteettejä vastaan. Se ei ole enää samalla tavalla kytköksissä (väki)valtaan ja aggressioon, vaikka se ei ole myöskään vapaa valtaan liittyvistä kysymyksistä. (Emt., 16–17.)

"Moniin koteihin" kuuluvat identiteetit ovat nykyisiä avoimempia, moninaisempia ja ongelmallisempia identiteettejä, joista Hall (1999, 23) käyttää nimitystä postmoderni subjekti. Se on jatkuvassa liikkeessä oleva subjekti ja muokkautuu suhteessa tapoihin, "joilla meitä representoidaan tai puhutellaan meitä ympäröivissä kulttuurisissa järjestelmissä" (emt). Ihmisissä on ristiriitaisia identiteettejä, ja identifikaatiot myös vaihtelevat jatkuvasti. Hall pitää "yhtenäistä, loppuunsaatettua, varmaa ja johdonmukaista" identiteettiä vain fantasiana. (Emt.) EU:n laajetessa rajat muuttuvat, ja myös eurooppalaisuus ja Eurooppa muuttuvat. Euroopan muuttuessa sen konstruoimat Toiset eivät myöskään pysy samanlaisina tai samoina vaan vaihtuvat ja muuttavat muotoaan.

Euroopan kansalaisten oikeudet eivät koske samanlaisina kaikkien Euroopan unionin jäsenmaiden kansalaisia (Busch & Krzyżanowski 2007, 112). Kaikilla eurooppalaisilla ei ole yhtäläisiä oikeuksia asua ja työskennellä missä tahansa EU-maassa (emt). Esimerkiksi Romaniaa ja Bulgariaa ei ole vuoden 2015 kevääseen mennessä otettu Schengen-alueen täysimääräisiksi jäseniksi. Eri maiden välillä on myös jatkuvia maahanmuuttoon liittyviä kiistoja, jotka johtavat usein väliaikaisiin viisumipakkoihin. Suurin osa EU:n vanhoista jäsenmaista otti vuonna 2004 käyttöön siirtymäajan, jolla rajoitettiin uusista jäsenmaista tulevan työvoiman vapaata liikkuvuutta. Britannialla ja Saksalla oli erityisoikeus rajoittaa bulgarialaisten ja romanialaisten liikumista vuosina 2007–2013. Kontrollia kiristetään paitsi EU:n ulkorajoilla, myös erilaisilla identiteetti-, hygienia- ja turvallisuustarkastuksilla (emt., 114).

Euroopan tai "EUroopan" määrittelyminen on kaksitahoinen prosessi, jossa Eurooppa rakentaa itseään sekä suhteessa sisä- että ulkopuoliseen (Busch & Krzyżanowski 2007, 116). Yhtäältä "EUrooppaa" rakennetaan suhteessa ei-eurooppalaiseen, niihin, jotka eivät kuulu "ydin-Eurooppaan": kuka on vähemmän tai enemmän eurooppalainen, kuka ansaitsee tulla "osaksi Eurooppaa" (emt). Toisaalta EU myös luo monia ulossulkemisen tapoja suhteessa "Eurooppaan", siihen, mikä on rajojen sisäpuolella. Huomattavin tapa on syrjiminen "vihollinen keskuudessamme" -periaatteella joko peitetysti EU:n maahanmuuttopolitiikan institutionaalisissa rakenteissa tai suoraan siviiliyhteiskunnassa maahanmuuttajia ja vähemmistöjä hyväksikäyttämällä (emt). Étienne Balibar (2002, 84) kutsuu näitä mekanismeja kaikkialla läsnäoleviksi rajoiksi (*ubiquity of borders*).

Englannin kielen sanat *inside* ja *outside* ovat käteviä, mutta niitä ei voi suomentaa tässä yhteydessä yhdellä sanalla, kuten sisällä tai ulkona. "Ulkopuolelle" jääminen kuvaa sitä, että

ulossulkeminen on nimenomaan prosessi. Englannin kielen sanat yhtäältä peittävät tämän prosessin, mutta toisaalta myös kuvaavat hyvin sitä, kuinka luonnollisena tuota rajaa sisä- ja ulkopuolella olemisen välillä pidetään, tai kuinka luonnollinen siitä halutaan luoda. EU:ssa on joko *in* tai *out*. Romanikerjäläiset ovat *out*, hyväksyttävän eurooppalaisuuden ulkopuolella.

Antropologi Marc Augé (1995) puhuu ei-paikoista (*non-places*), jotka ovat niin sanottujen antropologisten paikkojen vastakohta. Antropologiset paikat ovat historiallisia ja suhteellisia paikkoja, kirjoittamattomia sääntöjä, jotka muodostetaan yksilöllisten identiteettien, kielen ja paikallisten viittausten avulla (emt., 77, 101). Ei-paikoissa yksilöt taas ovat anonyymejä ja yhteydessä ympäristöönsä vain sanojen ja tekstien, ei-paikkojen "käyttöohjeiden" välityksellä. Ei-paikkoja ovat Augén mukaan esimerkiksi lentokentät, kulkuvälineet, hotelliketjut ja kaapeliverkot. Ei-paikat luovat ohjeillaan "keskivertoihmisen", joka yksilöllistetään vain hänen rikkoessaan sääntöjä. Anonyymiyden saa siis vain noudattaessaan sääntöjä ja voidessaan todistaa henkilöllisyytensä. Ei-paikoissa ihmisten pitää näin todistaa jatkuvasti syyttömyyttään. (Emt., 78, 94, 96, 100–102.) Eurooppaa voi pitää ei-paikkana. EU:n rajojen sisällä voi liikkua vapaasti EU-maan passin turvin, minkä vuoksi EU-romanillakin on oikeus tulla esimerkiksi Suomeen kuten muidenkin EU-kansalaisten. Passin avulla voi todistaa henkilöllisyytensä ja säilyttää näin paradoksaalisesti anonyymiytensä. Istuessaan kadulla Helsingissä romanikerjäläinen tulee näkyväksi. Kerjääminen tekee antropologisesta paikasta, kadusta, ei-paikan. Kadut ovat periaatteessa avoimia paikkoja, joissa voi olla anonyyminä, mutta rikkoessaan sääntöjä tai käyttäytyessään poikkeavasti käyttäjästä tulee yksilö. Henkilöllisyystodistus ei riitä todistamaan kerjäläisen syyttömyyttä.

Busch ja Krzyżanowski (2007, 114–115) huomauttavat, että "ei-paikat" ovat myös niitä, joilla vallitsee lisääntynyt valvonta: videokamerat, univormut ja "epäilyttäviin" ryhmiin kohdistuvat käytännöt. Biometrisen passin tai videokameroilla luodun informaation käsittely voidaan kohdistaa esimerkiksi lentokentillä tulijoihin tietyistä maista, joista epäillään laitonta maahanmuuttoa. "Keskimääräisestä" poikkeaviksi luokitellaan identiteetin merkkien perusteella: fyysisten piirteiden, puhutun kielen tai vain "poikkeavan käyttäytymisen" pohjalta (emt). Valvonta ei ole havainnoivaa, kuten kaduilla, tai tiettyyn epäiltyyn kohdistuvaa vaan luonteeltaan suostuttelevaa (*dissuasive*) valvontaa, joka pyrkii "rikosten ehkäisemiseen suunnitteluvaiheessa" (emt). Ei-paikat ovat eräänlainen jaottelumekanismi. Poikkeavan käyttäytymisen määrittäminen on mielivaltaista ja tulkinnanvaraista: poikkeavaa voi olla esimerkiksi ihmisen olemuksessa näkyvä paniikki tai halu paeta. Lisääntyneestä valvonnasta

huolimatta ei-paikoissa mitkään oikeudet eivät ole taattuina. (Busch & Krzyżanowski 2007, 114–115.)

Ei-paikoilla toteutettu valvonta on yksi vallan muoto. Michel Foucault (1975/1980) puhuu kurinpitovallasta, jossa ihmisiä jaotellaan tilassa. Tämä vallan muoto ei ole suoraan ruumiillista, vaan se toteutuu periaatteessa ilman väkivaltaa. Kurinpitovalta normaalistaa sen alistamat yksilöt niin, että kaikenlaiset poikkeamat vaikeasti määriteltävistä säännöistä ovat rikkeitä. Yksilöt arvotetaan luonteiden, mahdollisuuksien, tason tai arvojen, ei tekojen mukaan. Kurinpitovalta toimii tekemällä itsensä näkymättömäksi, mutta yksilöiltä se vaatii jatkuvaa näkyvissä oloa. (Foucault 1975/1980.) Keskimääräinen määrittäminen sen perusteella, mitä se ei ole. Hyväksyttävästä käytöksestä tai kielloista ei ole kattavaa listaa, vaan ne määräytyvät vertaamalla poikkeavaa keskivertoon. Kerjääminen pyritään kieltämään Suomessa, koska kerjääjien ei ole voitu osoittaa rikkovan säännönmukaisesti muitakaan lakeja. He rikkovat kuitenkin kirjoittamattomia sääntöjä, käytösnormeja. Heidät arvotetaan luonteen tai mahdollisuuksien, ei tekojen, mukaan. Poikkeavasti käyttäytyvät kerjäläiset halutaan kuriin millä perusteella hyvänsä: tarkoitus pyhittää keinot.

3.2. Romanien syrjimisen pitkä historia

Vakautta tavoittelevissa kulttuureissa asioiden on pysyttävä niille määräytyillä paikoilla ja symbolisen vallan rajaamien kategorioiden "puhtaina". Ne antavat kulttuureille niiden ainutlaatuisen merkityksen ja identiteetin. Pois paikoiltaan oleva asia on Hallin mukaan "lakaistava pois" järjestyksen palauttamiseksi. (Hall 1999, 156.) Kulttuurintutkija Kobena Mercer (1990, 43) kirjoittaa, että "identiteetistä tulee ongelma vasta kun se on kriisissä, vasta kun jokin kiinteäksi, johdonmukaiseksi ja vakaaksi oletettu siirtyy paikaltaan epäilyn ja epävarmuuden kokemuksen voimasta". Romanit, erityisesti kerjäävät romanit pohjoismaisissa hyvinvointiyhteiskunnissa, ovat poissa paikoiltaan. He rikkovat kirjoittamattomia sääntöjä. Osa samaa "puhdistautumisen" prosessia on monien kulttuurien halu vetäytyä kohti "sulkeumaa" (Kristeva 1982), joka "jättää ulkopuolelleen ulkomaalaiset, tunkeilijat, muukalaiset ja toiset" (Hall 1999, 57).

Romanit ovat yksi piikki "puhtaan" Euroopan lihassa. He ovat Euroopan suurin etninen vähemmistö, jota on syrjitty eri tavoin 1500-luvulta lähtien (Pulma 2006, 200). Romanit kuuluvat edelleen köyhimpään väestönosaan kaikissa Pohjoismaissa (emt). Euroopassa on Euroopan komission tilastojen mukaan noin 10–12 miljoonaa romania, joista kuusi miljoonaa asuu EU:n alueella. Lisa Bjurwaldin (2011, 93) mukaan arvio romanien kokonaismäärästä on

varovainen. Kolme neljäsosaa romaneista asuu Itä-Euroopassa ja Suomessa heitä on noin 12 000 (Horsti 2005, 117; Pulma 2006, 200).

Vaikka romaneita syrjitään kaikkialla Euroopassa, on heidän asemansa ollut ja on etenkin nykyään hyvin erilainen esimerkiksi Suomessa verrattuna Itä-Eurooppaan. Satojen vuosien ajan etnisyyttä tai kieltä merkittävämpi syy romanien syrjintään on ollut irtolaisuus, elämäntapojen sopimattomuus muuhun yhteiskuntaan. Pohjoismaiden romanit teki epäilyttäväksi myös vierasmaalaisuus ja uskonnollinen epämääräisyys. Pohjoismaissa romanien integroiminen muuhun yhteiskuntaan aloitettiin 1600-luvun puolivälissä, ja se jatkui seuraavat 200 vuotta. Kerjääminen oli laitonta, mutta se hyväksyttiin köyhän oikeudeksi. (Pulma 2006, 107, 195–197.) Sosiaaliturvan ulottaminen myös romaneihin nosti heidät köyhyydestä sotien jälkeen (Arffman 2009). Syrjintä on silti osa suomalaisromanien elämää nykyäänkin. Romanit kokevat syrjintää esimerkiksi asuntoa tai työpaikkaa hakiessaan tai ostoksilla käydessään (Biaudet 2014).

Itä-Euroopan romanien nykytilanne on huomattavasti Pohjoismaita lohduttomampi: romanien syrjintä ulottuu kaikille elämän osa-alueille. Lähes puolet Kaakkois-Euroopan romaneista elää köyhyydessä. Keski- ja Itä-Euroopan romanien keskuudessa lapsikuolleisuus ja lukutaidottomuus on yleisempää ja elinajanodote alhaisempi. Lisäksi romanit syrjäytyvät koulu- ja työelämässä jo varhain, sillä heidät erotetaan muista lapsista ja saatetaan sijoittaa esimerkiksi kehitysvammaisille tarkoitettuun kouluun. (Mehtonen 2012.)

Romaneiden vuosisatoja kestänyt vaino, orjuuttaminen ja syrjintä huipentuivat, mutta eivät loppuneet, holokaustiin. Romanit kutsuvat joukkotuhoaan nimellä *Porajmos*, joka tarkoittaa useilla romanikielillä esimerkiksi hävitystä tai häpäisyä. Natsit tappoivat 25–50 prosenttia romaneista eli ainakin 500 000, jopa 1,5 miljoonaa ihmistä (Petrova 2003). *Porajmos* on kuitenkin jäänyt huomattavasti juutalaisten joukkotuhoa vähemmälle huomiolle länsimaisessa yhteiskunnassa ja kirjallisuudessa (emt).

On kiinnostavaa, kuinka juutalaisten asema on parantunut toisen maailmansodan jälkeen mutta romanien syrjintä vain muuttanut muotoaan. Suhtautuminen juutalaisiin on ollut kaksijakoista: juutalaiset ovat olleet paitsi "etnisesti ja uskonnollisesti vieraita", myös mahdollinen taloudellinen tai poliittinen uhka, minkä perusteella heidän vainoiaan on perusteltu (Raittila 2004, 24). Molempia ryhmiä on pidetty irtolaisina, maattomina ja tapojensa vuoksi erilaisina. Juutalaisista on kuitenkin tullut vähemmistö, jonka oikeuksista pidetään huolta toisin kuin romanien.

Itä-Euroopassa kommunismin aika toi helpotusta romanien elämään (Horsti 2005, 117). Tuolloin työpaikkoja järjestettiin myös vähemmistöille, mikä vähensi romanien liikkumista (emt).

Kommunismin jälkeen elintasoerot repesivät ja romanien tilanne huonontui (emt). Bjurwaldin (2011, 89) mukaan Euroopassa ei oltu edes tietoisia romanikysymyksestä ennen kommunismin romahdusta, jolloin 50 vuotta harjoitettu sorto tuli näkyville.

Romaneja on aina pyritty yhtäältä integroimaan toisaalta pitämään valtiollisten ja yhteiskunnallisten instituutioiden ulkopuolella. Molemmat suuntaukset ovat pyrkineet assimilaatioon, josta on luovuttu vasta 1900-luvun jälkipuoliskolla. Tämä mahdollisti etnopolitiikan, eli legitimoit romanien oman äänen kuulumisen itseään koskevan politiikan määrittelyssä. (Pulma 2006, 195.)

Etnopolitiikka-käsitteen taustalla on muuttunut näkemys etnisyydestä ja identiteetistä, jotka nähdään nykyään alati muuttuvina ja uudistuvina ilmiöinä. Kun aiemmin tavoiteltiin etnisyyden ja etnisten identiteettien muuttumatonta olemusta, nyt kiinnostuksen kohteena ovat vuorovaikutus ja muutos. Tämä on johtanut pohtimaan identiteettien kehityksen poliittista ulottuvuutta eli sitä, kuinka ja millaisiin poliittisiin tarkoituksiin kulttuuria ja traditioita erilaisissa historiallisissa tilanteissa luodaan ja käytetään. "Valtaväestön "etnisyys" ja vähemmistöjen "etnisyydet" ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa ja rajankäynnissä, jossa etnisyyttä määritellään jatkuvasti uudelleen poliittisten ja taloudellisten intressien pohjalta." (Pulma 2006, 12–13.)

Jotta vähemmistöjen voisi sanoa olevan poikkeavia, täytyy olla jokin järjestys, johon poikkeavuus voidaan suhteuttaa. Pakolaiset ja turvapaikanhakijat poikkeavat vallitsevasta kansallisesta järjestyksestä. Sosiaalinen järjestys muotoutuu ja muuttuu, eikä se ole koskaan valmis. Tällöin myös järjestykseen kuuluvien on koko ajan mietittävä, keitä he ovat. Kategorioiden rutiininomainen toistaminen julkisuudessa siis yhtäältä vahvistaa järjestystä mutta toisaalta mahdollistaa myös sen kyseenalaistamisen. (Horsti 2005, 35–36.) Itä-Euroopasta Suomeen tulleet romanit eivät pakene sotaa, mutta he etsivät parempaa tai ainakin taloudellisesti turvatumpaa elämää. Vaikka kerjäävä romani tekisi mieluummin töitä kuin kerjäisi, tämä ei riitä. "EU-romanit", kuten Saarinen (2012, 235) heitä kutsuu, kohtaavat esteitä myös tullessaan esimerkiksi Suomeen työn, perheen yhdistämisen tai muiden humanitaaristen syiden takia. Pohjoismaisen hyvinvointimallin kerjäämiselämäntavallaan haastavat romanit kyseenalaistavat

samalla Suomen asumisperustaisen sosiaaliturvamallin ja kaikkia koskevan työvelvollisuuden ihanteen (emt).

Järjestystä luodaan myös joukkoviestinuutisoinnissa, jossa tasapainoa järkyttävät etenkin "ulkopuoliset" maahanmuuttajat. Seuraavissa alaluvuissa esittelen maahanmuuttouutisointia käsittelevää tutkimusta etenkin romanikerjäläisten esittämisen osalta vierauden käsitteen avulla.

3.3. Vierauden uhka ja lumo –maahanmuutto mediassa

Romanikerjäläisiä mediassa käsittelevä tutkimus on osa laajemman maahanmuuttotutkimuksen kenttää. Romaneilla on paljon yhteistä esimerkiksi turvapaikanhakijoiden kanssa: ryhmien etniset taustat ja lähdön syyt ovat samankaltaisia (Puumalainen 2009, 122). Erilaisuuden tuottaminen on monimutkainen prosessi (Horsti 2005), jossa erilaisuutta tuotetaan sekä suomalaisuuden että muukalaisuuden sisällä. Media käsittelee esimerkiksi turvapaikanhakijoita kaksijakoisesti: yhtäällä saatetaan ylistää monikulttuurisuutta, toisaalla antaa turvapaikanhakijoista hyvin negatiivinen kuva. Kaksijakoisuus näkyy niin juttujen, osastojen kuin medioidenkin välillä. Argumentointi ei aina ole joko-tai, vaan sekä-että. (Emt., 11–12.) Turvapaikanhakeminen on aihe, joka ylittää Suomessa helposti uutiskynnyksen, vaikka tulijoita ei olisi kuin muutama tai joitakin kymmeniä. Juttuaiheet ja kehykset myös leviävät muualta Euroopasta Pohjoismaihin ja eri osastoille, kuten ulkomaanosastolta kotimaahan. Horsti (emt., 180) toteaa, että "Suomi halutaan nähdä osana Eurooppaa ja sen yhteisiksi määriteltyjä ongelmia. Aivan kuin media hurraisi: "meilläkin on laittomia siirtolaisia"."

Etnisyyttä tuotetaan ja vahvistetaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa (Jenkins 1997/2008). Määrittelyn taustalla ovat ryhmän ja sen ulkopuolisten intressit. Thomas Hylland Eriksen (1993) taas näkee, että etnisyyden tuottamisen ehtona on systemaattisen eron käyttäminen: vieraus rakennetaan "meitä" tai "itseä" vasten. (Ks. Horsti 2005, 31–32.) Vieraat "muut" ovat sitä, mitä me emme ole.

Globaalin epävarmuuden aikana Suomen valtion suvereniteettia vahvistetaan median kautta. Näin pyritään vahvistamaan kansallisvaltion kansalaisuutta, eli yhteyttä alueen ja syntyperän välillä. (Nordberg 2004.) Suomesta on lisäksi täkäläisissä viestimissä rakennettu kuvaa pienenä ja vähäpätöisenä periferiana, mitä on käytetty perusteluna negatiiviseen suhtautumiseen maahanmuuttoon (Horsti 2005, 284). Heikki Luostarisen (1992, 26) mukaan yleisönosastokirjoittajat vetosivat 1990-luvun alussa toisen maailmansodan perintöön ja sotaveteraaneihin. "Mielikuva suomalaisuudesta oli surun ja kärsimyksen sekainen selviytyminen, jonka hedelmiä ei sovi jakaa muille", kuten Horsti (2005, 284) asian muotoilee.

Maahanmuuttouutisointia vuosina 1999–2007 viidessä valtamediaa edustavassa sanomalehdessä tutkinut Camilla Haavisto (2011) havaitsi, että maahanmuuttajat toivotetaan tervetulleiksi taloudellisen hyvinvoinnin aikana, jos on todisteita siitä, että he ovat sitoutuneet hyvinvointiyhteiskunnan rakentamiseen, eli eivät käytä sitä tai "meitä", eli suomalaisia, hyväkseen. Ennakkoluulot joitakin ryhmiä kohtaan ovat niin syviä, etteivät edes todisteet riitä horjuttamaan niitä. Haaviston aineistossa (paikallisia) maahanmuuttokysymyksiä ei yhdistetty globaaleihin ilmiöihin tai EU:n lainsäädäntöön. (Haavisto 2011; 183, 188.)

Yksi erottava tekijä on työnteko. Zygmunt Baumanin (2005, 5) mukaan työ on normaali tila nykyaikaisissa yhteiskunnissa. Jos ei käy töissä, on todistettava olemistaan (Fraser & Gordon 1994, 324). Suomalaiset arvottavat itseään toisten silmissä työn kautta (Valtonen 2000). Kerjäävät romanit eivät tee työtä, mikä tekee heistä epänormaaleja ja vähempiarvoisia. Kaikkia romaneja tämä ei koske, sillä Suomen romanit eivät kerjää vaan ovat mukana työelämässä. Tosin he kokevat syrjintää myös työnhaussa (Biaudet 2014).

Sosiologi Alessandro dal Lago mukaan juridisesti ja sosiaalisesti illegitiimit muukalaiset ovat alttiita tulla kohdelluiksi epähenkilöinä, jotka lakkaavat olemasta yhteiskunnalle ja samalla myös itselleen. Persoonaa ei tee normeja, vaan alistavat normit tekevät persoonan. Epähenkilöstä tekee epäpersoonan se, mitä hän ei ole suhteessa meidän kategorioihimme, sillä kansallisvaltion kansalaisuus on olemisen yksinomainen edellytys. Siirtolaisen identiteetti ei käy yksiin hänen lähtökohtaidentiteettinsä kanssa eikä myöskään sen kuvitteellisen identiteetin kanssa, jonka määränpääyhteiskunta hänelle myöntää. Kun ihmiseltä riistetään ihmisyyttä, persoona häviää. (Dal Lago 1999; 266, 272, 274, 283.) Kaksi äärimmäistä vastakohtaa, uhri ja uhka, voivat toimia myös stereotyyppinä. Hall (1999; 199, 214) kutsuu asiaa binaarisessa rakenteessa piileväksi vastakohtien ansaksi, "toisen loukkuun" jäämiseksi. Sama ryhmä voidaan mieltää kuuluvaksi kahteen äärimmäiseen vastakohtaan, joiden välille se jää sukuloimaan (emt., 199). Yhdestä stereotyyppisestä ääripäästä irrottautuminen ei välttämättä vapauta stereotyyppisistä luokittelusta, eikä myönteinen kuvasto välttämättä syrjäytä kielteistä (emt., 215–218).

Dal Lago nostaa esiin myös "mustalaiset", joilla ei kansalaisuudesta riippumatta ole oikeutta elää missä ja miten haluavat, vaan eri viranomaisilla on valta siirrellä ja pidättää heitä. Illegitiimit muukalaiset ovat häiritsevän ja epämiellyttävän näkyviä, minkä vuoksi heidät on "verhottu näkymättömyyden verhoon". (Dal Lago 1999; 277, 279.) Kadulla kerjäävät romanit tekevät kuitenkin itsestään näkyviä valtaväestön toiminnasta poikkeavalla käyttäytymisellään. Samalla he tekevät näkyväksi köyhyytensä, jollaista hyvinvointivaltio-Suomessa ei pitäisi olla. Jos sitä ei

halua nähdä, saatikka kohdata, kerjäämisestä ja siten köyhyydestä on tehtävä näkymätöntä tai kiellettyä.

Epähenkilöityminen ei ole tunnistamattomuutta (*non-recognition*), vaan väärin tunnistamista (*mis-recognition*). Olennaista nimittäin on, että joukkoviestin tunnistaa etniset vähemmistöt (Horsti 2005, 39–40). Tunnistaminen liittyy tunnustamisen politiikkaan (*politics of recognition*) (emt). Vieraan määrittelemisen vieraaksi vaatii jonkinlaisen kohtaamisen (emt). Sara Ahmedille (2000, 22) tunnistaminen on uudelleen tuntemista, tiedostamista ja hyväksymistä.

Vaihtoehtoisesti joukkoviestimet voivat ohittaa vähemmistöt kokonaan, tai vääristää tai stigmatisoida niitä (Horsti 2005, emt). Viestintää voi vääristää myös se, jos yleisön oletetaan koostuvan pelkästään valtaväestöstä (emt). Vähemmistöt on siis tunnistettava osaksi juttujen aiheita ja yleisöä. Joukkoviestinten on lisäksi tärkeätä muistaa ja tuoda esiin se, että vähemmistöt ovat usein valtaväestöä haavoittuvammassa asemassa, ja heillä on korkeampi riski joutua syrjityksi.

Baudrillardin (1990, 129) ajatusta mukaillen Horsti (2005) sanoo, että vieraasta voi tulla uhkaava vasta, kun tämä on ylittänyt vierauden rajan. Rasismi ei voi toteutua, jos vieras on täysin ulkopuolinen — hänet täytyy tunnistaa vieraaksi, "vaarallisen samanlaiseksi" (Horsti 2005, 40, 44). Esimerkiksi vaalea venäläinen ei välttämättä kohtaa rasismia Suomessa ennen kuin avaa suunsa. EU-romanit käyttävät hyväkseen jokaisen kunnan eurooppalaisen syleilemää vapaan liikkuvuuden direktiiviä mutta tekevät sen jotenkin väärin. Kerjäämistä ei voi pitää vääränä, jos sitä ei lainkaan tunnista. Sen voi tulkita esimerkiksi hyvinvointiyhteiskunnan väärinkäytöksi tai syrjityn ja köyhän ihmisen avunhuudoksi. Epähenkilöisyys on sitä, mitä henkilö ei ole, mutta raja piirretään vasta, kun henkilö tunnistetaan epähenkilöksi, tunnistetaan "väärin". Tämä väärin tunnistaminen voi riistää ihmiseltä ihmisoikeuksia, joihin henkilöiden koetaan olevan oikeutettuja.

Itä-Euroopasta Suomeen tuleva romani ei välttämättä ole suostunut omaksumaan lähtömaan tarjoamaa hylkiön identiteettiä, mutta hän ei tunnista itseään myöskään laiskaksi ja saamattomaksi kerjäläiseksi, jollaisena hänet nähdään Suomessa. Hän ei sovi tarjottuihin, kuviteltuihin kategorioihin ja voi siten jäädä Hallin sanoin sukkuloimaan eri kategorioiden välille. Hän voi "lakata olemasta itselleenkin", kuten Dal Lago (1999, 266) asian ilmaisee. Toisaalta yksilön on ainakin periaatteessa mahdollista sijoittaa itsensä myös toiseen kategoriaan, luoda uusi kategoria tai muovata identiteettinsä kategorioiden ulkopuolelle.

3.4. Romanikysymys suomalaisessa julkisessa keskustelussa

Työperäisen maahanmuuton esittämistä suomalaisissa viestimissä tutkineen Anna Simolan (2008) mukaan romanikerjäläisten ympärille rakentui nopeasti tietynlainen puhetapa, jossa keskeistä oli pohtia, miten romanien maahantulo voitaisiin estää ja millä perusteilla jo maahan tulleet voitaisiin käännättää pois. Mediajulkisuudessa yksiä maahanmuuttajaryhmiä houkutellaan töihin, kun taas toiset esitetään ei-toivottuina ja kielletään heidän oleskelunsa maassa.

Romanikerjäläiset kuuluvat jälkimmäisiin, ei-toivottuihin. Ongelmaksi esitetään usein juuri romanien EU-kansalaisuus, joka oikeuttaa heidän oleskelunsa maassa. Romanikerjäläisistä puhutaan niin kielteiseen, yleistävään ja ennakkoluuloiseen sävyyn, että "minkään muun ryhmän kohdalla tällainen mediapuhe tuskin tulisi kyseeseen". (Simola 2008, 20–22.) Niin ei saisi puhua varsinkaan juutalaisista. Rikoksesta kiinni jääneen juutalaisen etnisen taustan kertominen julkisuudessa olisi "poliittisesti epäkorrektia", mutta romanitaustasta kerrotaan usein kiertoilmaisujen avulla (Raittila 2004, 252).

Merkillepantavaa on, että romanit esitetään usein julkisesti – sekä suomalaisessa että kansainvälisessä kontekstissa – homogeenisena etnisenä vähemmistönä. Ryhmää leimaavat tietyt historialliset piirteet, joiden perusta nähdään kaukana Intiassa ja myöhemmissä muuttoliikkeissä Euroopan mantereelle. Nordbergin (2007) mukaan lisääntyvän heterogeenisyyden on väitetty olevan vaikeaa pohjoismaisille hyvinvointivaltioille, joiden sosiaaliturvajärjestelmä perustuu solidaarisuuden tunteeseen tuntemattomia ihmisiä kohtaan. Palkkatyö itseisarvona ja korkea verotus voivat vahvistaa rajantekoa esimerkiksi vähemmistöjä kohtaan. (Emt., 14–15, 22.)

Nordbergin tutkimuksessa suomalaiset viranomaiset rakensivat kuvaa, jossa puuttuminen romanien tilanteeseen on välttämätöntä, vaikkakin ongelmallista. Yksikään osapuoli ei kyseenalaistanut sitä, että joidenkin laillisia oikeuksia rajoitetaan. Eri ryhmät, myös lehdistö, vetosivat "yleiseen järkeen", joka suojelee maata "romaniuhkalta". Eurooppaan viitattiin lähinnä kun haluttiin perustella ikäviä päätöksiä, mutta kukaan ei aloittanut keskustelua Euroopan velvollisuudesta edistää maahanmuuttajien integraatiota ja vastaanottoa. (Nordberg 2004, 726–727.) Myös Hirvonen huomasi opinnäytteessään (2009, 78), että kerjäämiskeskustelua verkossa hallitsivat viranomaiset, eikä laajempaa keskustelua poliittisten päättäjien välillä käyty. Kukaan ei ottanut tilanteesta vastuuta, vaan Suomen ja Romanian viranomaiset ja poliittiset päättäjät sekä Euroopan unioni sysäsivät vastuuta toisilleen (emt).

"Kerjäläiskysymys" on osa maahanmuutto-teemaa, joka nousi laajempaan keskusteluun lokakuun 2008 kuntavaaleissa (Keskinen 2009). Keskusteluun rakentui osin vastakkaisiakin

asetelmia, ja siihen osallistui niin poliitikkoja, viranomaisia, erilaisten järjestöjen edustajia kuin yksittäisiä kansalaisiakin (Keskinen, 2009, 33). Myös äänenpainot muuttuivat, ja maahanmuuton vastustamisesta alettiin puhua ”maahanmuuttokriittisyytenä”. (Raittila 2009, 67.)

Myös eduskuntavaalien 2011 alla keskustelu maahanmuutosta oli Paula Haaran (2012, 61) tutkimuksen mukaan polarisoitunutta, mutta erityisesti romaneista oli yksimielisempi käsitys. Keskustelu kiertyi sen ympärille, miten estää kerjääminen ja romanikerjäläisten leiriytyminen Suomessa. Kieleistä suhtautumista perusteltiin sillä, että ulkomaalaiset romanit eivät tee työtä ja ilmiöön liittyy rikollisuus (emt., 69).

Susanna Vehmaskin (2012) huomasi omassa tutkimuksessaan, että syksyllä 2010 ja keväällä 2011 sekä Helsingin Sanomien uutisjutuissa että mielipidetypisissä jutuissa yleisin esitetty väittämä oli ”Romanikerjäläiset pitää palauttaa lähtömaahansa tai romanien asiat pitää ratkaista heidän synnyinmaassaan”. Toisin sanoen Vehmas pani merkille pyrkimyksen ”hallita Suomen hyvinvointia uhkaavaa romaniongelmaa”. Romanikerjäläisten palauttamista vaativat etenkin helsinkiläiset viranomaiset, mutta poliitikkojen mielipiteet jakautuivat tasaisesti palauttamisen ja sen kyseenalaistamisen kesken. (Emt., 124–125.) Romaneihin suhtauduttiin siis hyvin samalla tavalla kuin Slovakian turvapaikanhakijoihin Horstin aineistossa (2005, 173–182).

Vaikka romanikerjäläisyys ilmiönä sijoittui pääasiassa Helsinkiin, se nousi vuoden 2011 eduskuntavaalien alla myös valtakunnallisiin tv-lähetysiin (Wickström & Maasilta 2012). Romanikysymys määriteltiin koko Eurooppaa koskevaksi ongelmaksi. Poliitikkojen ja Helsingin sosiaaliviraston virkamiesten mielestä romanien köyhyys- ja syrjäytymisongelma tulisi hoitaa EU-tasolla, joten romanit voitaisiin lähettää takaisin kotimaihinsa. (Wickström & Maasilta 2012, 144.) Kerjäläiskysymyksestä kirjoitettiin myös maakuntalehdissä ainakin Keski- ja Itä-Suomessa, mutta artikkelit eivät ole päätyneet tutkijoiden pöydille.

Sekä tv-jutuissa että Esa Reunasen ja Auli Harjun tutkimassa Helsingin Sanomien aineistossa kansalaisjärjestöt nostettiin yhdeksi asiantuntija- ja uutislähteistä (Reunanen & Harju 2012). Yksi kansalaisjärjestöistä, Vapaa liikkuvuus ry, oli myös ainoa taho, joka esitti paikallisia ratkaisuja romanien tilanteeseen. Poliitikkojen mielipiteitä kysyttiin aluksi harvoin, ja he pääsivät laajemmin ääneen vasta vaaliohjelmassa. Poliitikot jakoivat käsityksen, että ratkaisu ongelmaan löytyisi romanien kotimaista tai Euroopan tasolta, ei Suomesta. Uutisissa ja ajankohtaisohjelmissa myös romanit itse pääsivät ääneen. Tv-juttujen näkökulma oli ymmärtäväinen: romanien lähtö kotimaistaan oikeutettiin esittelemällä heidän puutteellisia

elinolosuhteitaan. Lähes jokaisessa jutussa esitettiin toisaalta myös sosiaaliviranomaisen kanta, jolla taas oikeutettiin romanien karkotus tai kotimatkojen maksaminen. (Wickström & Maasilta 2012; 144-145, 157.)

Reunanen ja Harjun tutkimus (2012) kerjäämiskiellon esittämisestä Helsingin Sanomien uutis- ja mielipidekirjoituksissa sekä nettikommenteissa huhti–elokuussa 2010 tulee lähelle omaa tutkimustani. Kerjäämiskieltolaki nousi julkisuuden agendalle huhtikuussa 2010 kansanedustaja Juha Hakolan (kok.) lakialoitteen vuoksi. Helsingin kaupunginjohtaja Jussi Pajunen (kok.) oli jo aiemmin ehdottanut kerjäämisen kieltämisen sisällyttämistä järjestyslakiin. Tutkimuksen näkökulma oli politiikan julkisuus. Reunanen ja Harju löysivät aineistosta kaksi kertomuksellista kehystä: uhkan ja köyhyyden. Uhkakehyksen edustajat toivat esiin kerjäämisen häiritsevyyttä ja uhrikehyksen edustajat puolestaan romanien sorrettua asemaa. Tiedotusvälineet eivät suosineet kiellon vastustajia tai puolustajia vaan esittivät kannat tasa-arvoisina. Keskustelun osapuolten kehykset olivat hyvin erilaiset, eivätkä keskustelijat ymmärtäneet perusteita toisenlaiselle kehykselle, mikä syvensi osapuolijakoa. Nettikommenteissa ei esiintynyt kumpaakaan kehystä. (Reunanen & Harju 2012; 209–212, 245.)

Köyhyyskertomuksen edustajat syyllistivät kerjäämiskiellon kannattajia, mutta uhkakertomuksen edustajat taas varoivat syyllistämästä kerjäläisiä tai heidän auttajiaan. Tutkijat arvelivat sen johtuvan mahdollisesti siitä, että köyhyyskertomuksen kulttuurinen asema arvioitiin vahvaksi. Tämän vuoksi uhkakertomuksen edustajat olivat kommentoissaan varovaisia ja köyhyyskertomuksen kannattajat taas uskalsivat osallistua keskusteluun hyökkäävämmiin ja osoittaen moraalista närkästystään. Syy saattoi olla myös päinvastainen: uhkakertomus oli niin vahva, että sen kannattajat eivät halunneet enää kärjistä osapuolijakoa, ja köyhyyskertomuksen kannattajat puolestaan kokivat asemansa heikoksi ja pyrkivät hyökkäämällä tulemaan kuulluksi ja saamaan "emotionaalista tukea poliittiselle identiteetilleen". (Reunanen & Harju 2012, 246–247.)

Markus Himasen ja Jukka Könösen (2013) artikkelista käy havainnollisesti ilmi, kuinka tiedotusvälineet tulkitsevat uusia tapahtumia aiemmin uutisissa muotoutuneiden kehysten mukaisesti. Vuonna 2012 romanikerjäläisnaisten oli nähty antavan rahaa kalliilla autoilla liikkuneille "pukumiehille". Tapahtuma uutisoitiin ihmiskauppaepäilyinä. Tapaus oli valmiiksi kehystetty, koska henkilöt olivat ulkomaalaisia romaneita, joiden yhteydessä oli aiemminkin puhuttu ihmiskaupasta ja rikollisjärjestöistä toiminnan taustalla. Tutkijoiden mielestä tapaus osoittaa, kuinka ihmiskaupakehys asettaa toimittajille moraalisen ansan asettamalla valmiiksi

vastakkain "pahan ihmiskauppiaan ja tämän uhrin". Olisi vastuutonta olla kirjoittamatta pahoista ihmiskauppiaista ja heidän uhreistaan. Konkreettinen asetus "ihmiskauppiaan vastaan uhri" on lukijaystävälliselle toimittajalle houkuttelevampi kuin tapauksen liittäminen laajempaan kontekstiin, kuten kerjäämiseen tai harmaaseen talouteen. Jos ilmiöstä kuitenkin aletaan keskustella laajemmin, selkeä moraalinen asetus katoaa. Alkaa näyttää siltä, että mahdollisia tekijöitä ja uhreja yhdistää heidän ulkomaalaisuutensa ja roolinsa "ongelmallisessa ilmiössä", jolloin on helppo ratkaista tilanne esittämällä "molempien läsnäolon poistamista". Näin hankala keskustelunaihe ja ihmiskauppa itsessään saadaan siivottua näppärästi pois Suomen kaduilta ja lehtien sivuilta. (Himanen & Könönen 2013, 121-122.) Moni toimittaja voi halutakin välttää keskustelun laajenemista liiketoiminnasta maahanmuuttopolitiikkaan polarisoituneen "eipäsuupä" -väittelyn pelossa.

Samasta asiasta puhuu Alessandro Dal Lago, kun hän kuvaa sitä, miten persoonien ja ruumiiden tuhoaminen voidaan oikeuttaa neutralisoimalla moraaliset ongelmat. Kun konkreettiset ja täsmälliset ongelmat palautetaan laajempaan ja yleisempään kehykseen, ei vaikeasta aiheesta tarvitse vaieta, vaan siitä voidaan puhua "kirjaimellisesti epäpersoonallisilla termeillä". Neutralisoiminen auttaa häivyttämään valinnan tärkeyttä ja erityisesti valintojen mukanaan tuomaa vastuuta. (Dal Lago 1999, 269.) Näin voidaan toimia esimerkiksi silloin, kun katseet käännetään Helsingissä kerjäävistä ihmisistä laajempaan Eurooppa-kehykseen. Tällöin vastuussa eivät ole enää suomalaiset poliitikot, vaan jossain kaukana työskentelevät EU-virkamiehet.

4. Helsingin Sanomien kirjoittelun kehyksiä tutkimassa

Tutkielmani varsinaisen erittelyn kohteena ovat tavat, joilla Helsingin Sanomien vuoden 2010 kirjoittelussa kehystetään romanikerjäläisiä sekä se, millaisena teksteissä erottuvat kehykset tuottavat paitsi romanikerjäläiset myös "Euroopan" ja "eurooppalaisen".

Lähtökohdan ja teoreettisen pohjan erittelylleni tarjoaa kehystämistä journalismissa koskeva aiempi tutkimus. Sen avulla ymmärrän sanomalehtijournalismin tapaa tulkita ihmisiä ja ilmiöitä, joista se kertoo.

Tässä luvussa valotan ensin kehysanalyysin luonnetta journalismin, erityisesti uutisten, tutkimuksessa Gamsonin ja kumppaneiden kehysanalyysimallien pohjalta. Seuraavaksi luonnostelen romanikerjäläisten "tarinan" Helsingin Sanomissa vuosina 2006–2014. Tämän jälkeen esittelen koostamani aineiston tarkemmin kertomalla, miten olen sen koonnut ja miten olen analysoinut sitä. Luvun lopuksi kiteytän tutkimusasetelman eli muotoilen kysymykset, joiden avulla haen otetta siitä, miten romanikerjäläisiä koskevaa kirjoittelua jäsentävät kehykset rakentavat kuviteltua Eurooppaa.

4.1. Kehysanalyysi metodina

Hyödynnän Helsingin Sanomien kirjoittelun erittelyssä Entmanin (1993) sekä Gamsonin ja Laschin (1983) ja Gamsonin ja Modiglianin (1989) kehysanalyysin malleja. Gamson ym. ovat innoittaneet Entmania luomaan oman tapansa konstruoida tekstin narratiivinen rakenne. Entmanin mukaan aineistolta voidaan kysyä 1) mikä määrittyy ongelmaksi, 2) mikä syyksi, 3) mitä moraalisia päätelmiä tekstissä tehdään, ja 4) mitä ehdotetaan ratkaisuksi. Moraalisilla päätelmillä tarkoitan sitä, mille asioille ja ryhmille annetaan arvoa, kenellä koetaan olevan vastuu ja mitä vastuun kantaminen edellyttää.

Lisäksi jäsennän tekstejä Gamsonin ym. luokittelemien kehystämisen metodisten keinojen avulla. Heidän mukaansa kehysanalyysin avulla tarkastellaan 1) tapoja, joilla jotakin tapahtumaa tai teemaa kuvataan kehystämisen keinoilla (*framing devices*), ja 2) keinoja, joilla tapahtumaa selitetään perustelun keinoilla (*reasoning devices*).

Gamsonin ja Laschin (1983) tutkimusmenetelmä jäsentyy jaottelun pohjalle niin, että kehystämisen keinoja ovat metaforat, esimerkit, iskulauseet, kuvailut ja visuaaliset kuvat. Perustelun keinoina puolestaan toimivat tekstissä esiintyvät syyt tapahtumalle, seuraukset ja moraaliset väittämät ja taustaoletukset.

Mainitut keinot ovat analyysin apuväline. En siis pyri löytämään kaikkia esimerkkejä iskulauseista tai metaforista tai luokittelemaan niitä, vaan käytän termejä huomioni suuntaamisessa ja kohdistamisessa. Ne auttavat minua havaitsemaan ja nostamaan esiin erilaisia kehystämisen keinoja. Keinoista metafora siirtää merkityksiä yhdestä käsitteestä toiseen. Siirtymistä voi tapahtua molempiin suuntiin. Metaforia analysoimalla päästään kiinni tekstin kulttuurisiin ja yhteiskunnallisiin merkityksiin. Metafora toimii itse asiassa kehyksen tavoin, sillä sen avulla konkretisoidaan ja ymmärretään abstrakteja ja ongelmallisia asioita. Metafora myös kiinnittää huomion yhteen asiaan ja peittää samalla muita. (Horsti 2005, 73.)

Sekä metaforat että kehykset ovat valikoivaa kontekstualisointia, jossa yksi aspekti peittää alleen muut, jotka eivät "sovi kuvaan" (*inconsistency*). Esimerkiksi Lakoffin ja Johnsonin (1980) mukaan kaikki ajattelu on metaforista.

Metaforat ovat siis inhimillisen käsitejärjestelmän ominaisuuksia, joita analysoimalla voidaan päästä käsiksi siihen yhteiseen, reflektioimattomaan asioiden hahmottamisen tapaan, joka on yhteinen saman kulttuurin jäsenille. Metaforat vakiintuvat usein juuri mediassa. Analyysillä pyritään myös selvittämään, millaista kuvaa tapahtumista luodaan metaforien avulla. Paitsi ymmärtämistä metaforat ohjaavat myös kieltä, toimintaa ja ajattelua. Metaforatutkimus tarjoaa tutkijalle käytännöllisiä erotteluja valta- ja ideologia-analyysin pohjaksi. (Hellsten 1998; 67–69, 74.)

Merkityksiä siirretään myös uutistapahtumista ja konteksteista toiseen esimerkkien ja rinnastusten avulla. Näin tapahtuma voidaan liittää muihin ajallisiin, maantieteellisiin ja kulttuurisiin konteksteihin. Paitsi että uuden tapahtuman käsittely määrittyy aiemman tapahtuman mukaan, myös uutisoinnissa valittu kehys ohjaa esimerkkien ja rinnastusten valintaa. (Horsti 2005, 74.) Jos uutisessa käsitellään esimerkiksi romanien leiriytymistä, voidaan esimerkkejä hakea muista romanileireistä vaikkapa eri puolilta Eurooppaa. Samoin kerjäävät romanit voidaan rinnastaa esimerkiksi muihin EU-kansalaisiin, pakolaisiin tai muihin ryhmiin toimittajan tarkoitusperistä ja ajatusmaailmasta riippuen.

Iskulauseet ovat voimakkaita määrittelyn keinoja. Nimeämällä jokin tapahtuma vahvistetaan yhtä näkökulmaa ja tuotetaan sille legitimitettä. Saatuaan nimen tapahtumasta tulee ilmiö, ja se on ensisijaisesti määritelty (vrt. *primary definers*). Kehyksistä käytävä kamppailu koskee myös nimeämistä: kenellä on valta nimetä ja kenen antamat nimet nousevat ensisijaisiksi. (Horsti 2005, 75.) Esimerkiksi "romanikerjäläinen" on iskulause tai iskusana, joka vahvistaa käsitystä

siitä, että romanit ovat tulleet Suomeen nimenomaan kerjäämään. Nimeämällä jokin ryhmä on helppo leimata se.

Kiinnitän erityistä huomiota juttujen otsikointiin, koska niillä lukijan huomiota ohjataan vahvasti tietyn kehysten suuntaan. Jutussa voidaan esitellä monia eri näkemyksiä, mutta tiettyä näkökulmaa voidaan korostaa nostamalla se otsikkoon.

Kuvat osallistuvat omalta osaltaan kehysten muotoiluun ja voivat olla metaforisia ja joko tukea muita tekstissä esiintyviä metaforia tai tarjota poikkeavia tulkintoja (Horsti 2005, 76). Keskityn kuitenkin työssäni tekstiin enkä ota mukaan kuvia, joiden analysointiin edellä esittelemäni teoreetikotkaan eivät ole antaneet välineitä.

4.2. Romanikerjäläiset Helsingin Sanomissa 2006–2014

Tässä alaluvussa hahmottelen HS:n romanikerjäläisistä kertovan "tarinan" käänneet taustaksi työni varsinaiselle empiiriselle erittelylle, joka kohdistuu vuoden 2010 kirjoitteluun. En kiinnitä HS:n sitaatteja yksityiskohtaisesti aineistolähteisiin vaan kerron "tarinan" vapaamuotoisemmin.

Helsingin Sanomien kirjoittelun perusteella Itä-Euroopan romanit ilmestyivät Suomeen kerjäämään ensimmäisen kerran vuonna 2006. Vielä marraskuussa 2005 HS lainasi kokoomuksen presidenttiehdokkaan Sauli Niinistön blogia, jossa hän ihmetteli Norjassa näkemäänsä "kukkia kaupustelevia kerjäläisiä" ja "pääteli Norjan epäonnistuneen siirtolaispolitiikassaan". Helsingin Sanomissa havahduttiin "ilmiöön" heinäkuussa 2006, jolloin julkaistiin juttu "Itä-Euroopasta tulleet kerjäläiset hämmäntävät Helsingin keskustassa". Itse jutussa Helsingin poliisi kertoi "jokakesäisestä ilmiöstä". Poliisin mukaan kerjäläisiä oli kesällä 2006 vähemmän kuin aiemmin, mutta jutussa haastatellun terassityöntekijän mukaan kerjäläisiä oli enemmän kuin aiempina kesinä. HS:n toimittaja Kimmo Oksanen seurasi romanikerjäläisiä työssään ja kirjoitti heistä usein. Aluksi tiedotusvälineet hakivat kommentteja ja tietoa juuri poliisilta, Oksasen (2012, 250) mukaan "asiallisesti mutta rakenteellisesti epäluuloisimmin suhtautuvalta viranomaiselta". Kuten tuossa jutussa myös myöhemmin lähteinä käytettiin lisäksi tavallisia ihmisiä ja etenkin toimittajiin oma-aloitteisesti yhteydessä olleita kansalaisia, mikä herättää kysymyksen tiedon luotettavuudesta (emt., 251).

Helsingin Sanomien kirjoittelu romanikerjäläisistä moninkertaistui vuonna 2008 (ks. Taulukko 1). Huomasin tämän, kun hain aineistoa tätä työtä varten lehden sähköisestä arkistosta. Saadakseni mahdollisimman laajan otannan käytin hakusanaa kerj* ja otin mukaan jutut osastoilta Kaupunki, Kotimaa, Talous ja Pääkirjoitus. Erittelin ainoastaan paperilehden

digimuotoon siirrettyjä juttuja, en artikkeleita HS:n verkkosivuilla. Osassa hakuuni sisältävistä jutuista ei puhuta juuri romanien kerjäämisestä, ja jostakin syystä HS:n verkkoaineistohaussa yksi juttu saattaa näkyä useampana osamana. Luvut kertovat silti jotakin kirjoittelun määrästä eri vuosina. Eniten romanikerjäläisistä kirjoitettiin vuosina 2008–2011, minkä jälkeen aihe on päätynyt HS:n otsikoihin huomattavasti harvemmin. Valitsin juttuja tarkempaan tarkasteluun otsikoiden perusteella saadakseni kattavan kuvan kirjoittelusta ja siinä esiintyvistä tapahtumista ja näkökulmista.

Taulukko 1.

Vuosi	Osumia
2007	29
2008	93
2009	66
2010	114
2011	68
2012	34
2013	22
2014	23

Kesällä 2007 kerjäävät romanit Helsingin Sanomien mukaan edelleen "hämmensivät Helsingin keskustassa", vaikka kerjäläisten kerrottiin ingressissä "vakiintuneen Helsingin keskustan katukuvaan". Lokakuussa 2007 lehdessä alettiin ihmettelemisen lisäksi etsiä myös syitä romanien liikehdinnälle. Aiheesta verkkoon avattu keskustelu oli HS:n mukaan vilkasta, ja lehti kirjoitti, että "valtaosa suomalaisista tuntuu tuomitsevan kerjäämisen", mikä kuitenkin oli täysin mutu-tuntumalla tehty johtopäätös. Tutkimustietoa lehti tilasi asiasta Suomen Gallupilta vasta tammikuussa 2008, jolloin pääkaupunkiseudun asukkaista kuusi kymmenestä halusi kieltää kerjäämisen julkisilla paikoilla. Joka kolmatta kerjäläiset "eivät ärsyttäneet". Järjestyslain mukaan vain aggressiivinen kerjääminen on kiellettyä, mistä monet aiheesta kirjoittaneet toimittajat eivät olleet tietoisia, kuten eivät myöskään siitä, mitä vapaan liikkumisen direktiivi käytännössä tarkoitti (Oksanen 2012, 262). Itä-Euroopan romaneilla oli siis oikeus viipyä Suomessa kolme kuukautta direktiivin turvin.

HS:n mukaan niin poliisi kuin piispakin olivat syksyllä 2007 ihmeissään "romanikysymyksen" edessä, ja lokakuussa sosiaalivirasto päätti ottaa "tarkkailuun" Helsingissä kerjäävien perheiden lapset. Marraskuussa 2007 Helsingin kaupunki toivoi valtionhallinnolta valtakunnallisia ohjeita

kerjäläisten kohtaamiseen, sillä osa kadulla kerjäävistä ulkomaalaisista oli hakenut Suomesta turvapaikkaa taloudellisin perustein. Aluksi ei poliisin mukaan ollut merkkejä siitä, että kerjääminen olisi järjestäytyneenä, mutta jo marraskuussa 2007 poliisi kertoi julkisuudessa havainneensa kerjäämiseen liittyvää rikollisuutta, kuten varkauksia. Vasta heinäkuussa 2009 keskusrikospoliisi alkoi tutkia "kerjäläisten puuhia" järjestäytyneenä rikollisuutena.

Suomalaiset tiedotusvälineet kompastelivat vuosien varrella usein romanikerjäläisilmiöstä uutisoidessaan. HS ei vielä 2006 kysynyt juttuun kuvaamansa ja haastattelemansa romanin nimeä, mutta korjasi tilanteen seuraavana vuonna (Oksanen 2012, 255). Toimittajien tavat eivät korjaantuneet vuosienkaan myötä. Joulukuussa 2010 Ylen Silminäkijä-dokumentin juonnossa kerrottiin, että ympäri Eurooppaa mietitään, "mitä vaeltelevien kerjäläisten laumoille pitäisi tehdä" (emt., 160-261). Romaneja myös "hätisteltiin" kuin eläimiä (emt). Lokakuussa 2010 Yleisradion A-studiossa toimittaja taas veti yhtäläisyysmerkit rikollisten ja romanien välille kertomalla, että "toiseksi suurin ryhmä tähän mennessä kiinni otetuista on Romaniasta. Tämän verran Suomen rikossarja siis saattaa kytkeytyä eri puolilla Eurooppaa liikehtiviin romaneihin." (Emt., 259.)

Vuonna 2008 HS:n uutisointi romanikerjäläisistä monipuolistui. HS alkoi perata laajemmin Itä-Euroopan romanien lähdön ja Suomeen tulon syitä, ja toimittajat raportoivat romanien oloista eri puolilla Eurooppaa. Tammikuussa 2008 HS uutisoi, että kerjäläisten pelätään tulevan keväällä "entistä suuremmin joukoin". Maaliskuussa 2008 Helsinkiin suunniteltiin kesäksi yhdyshenkilön eli romanialaisen poliisiviranomaisen pestaamista. Kerjäläisiä odotettiin Helsinkiin aiempien kymmenien sijaan "jopa satoja". HS kertoi eri jutuissa erilaisia lukuja lopullisista määristä: elokuussa Helsingin poliisi arvioi romanikerjäläisiä olleen loppujen lopuksi 150–200, mutta lokakuussa kaupungin turvallisuus- ja valmiuosastolta luvuksi kerrottiin 400. Jälkimmäinen luku on niin paljon suurempi kuin muissa jutuissa, että se on saattanut olla virhe. Syksyn tullen määrä putosi 50:een. Mielenkiintoista on, että maaliskuussa 2009 Helsingin kaupunginjohtaja Jussi Pajunen arvioi, että "todellista kerjäläisten hyökynä" ei tullutkaan, vaikka romanikerjäläisiä todettiin olleen satoja, mitä oli aluksi pidetty "hyökynä".

Vuonna 2008 Romanian romanit olivat leiriytyneet teltoineen Itä-Helsinkiin, mutta helmikuussa poliisi purki leirin vedoten leiriytymiskieltoon virallisten leirintäalueiden ulkopuolelle. Huhtikuussa 2008 kerjäläisten kerrottiin levittäytyneen pääkaupunkiseudun ja Turun lisäksi myös moniin sisämaakaupunkeihin. Kerjäämisen kieltämisestäkin keskusteltiin pääkaupunkiseudun tasolla. Toukokuussa Helsingin kaupunki sai valmiiksi suunnitelman

kerjäläisten tavoittamiseksi kadulta taustojen, elinolojen, ansaintatapojen ja mahdollisen avuntarpeen kartoittamiseksi. Kesäkuussa HS haastatteli romanikerjäläisen kotiinsa majoittanutta naista. Samoihin aikoihin EU:n komissio jätti selvityksen siitä, miten romanien asioita on hoidettu eri jäsenvaltioissa.

Maaliskuussa 2009 Helsingin kaupunginjohtaja Jussi Pajunen ja kaupungin poliisi arvioivat kerjäämisen muuttuneen aiempaa aggressiivisemmaksi. "Jos rahaa ei tipu, saatetaan helistää kippoja ihmisten naaman edessä ja tarrata heitä hihasta", kaupungin turvallisuus- ja valmiuosastolta kerrottiin. Sosiaaliviraston johtajan Jarmo Räihän mukaan helsinkiläiset olivat samaa mieltä kerjäämisen muuttumisesta aggressiivisemmaksi, mutta tieto perustui ainoastaan Räihän omaan arvioon, sillä tutkimustietoa asiasta ei jutussa esitetty. Toukokuussa Pajunen kirjoitti HS:ssa haluavansa kieltää kerjäämisen lailla. Kesäkuussa 2009 romanikerjäläisiä kerrottiin olevan jo lähes kaikissa suurissa suomalaiskaupungeissa "Oulussa asti", yleensä 5–20, Helsingissä 150. Heinäkuussa raportoitiin poliisin antaneen kymmeniä sakkoja häiritsevistä kerjäämisestä, kuten kiinni tartumisesta. Oulussa kerjäläisten kerrottiin siirtyneen ihmisten kotioville. Lokakuussa 2009 poliisi purki Kalasataman alueen, jonne romanit olivat leiriytyneet kuukausia aiemmin aluetta vuokranneen Sosiaalikeskus Satama -järjestön luvalla. Järjestö oli antanut romaneille luvan asua piha-alueella ja käyttää talon vessaa ja pesutiloja, mutta se oli huolissaan pihalle kyhättyjen majojen turvallisuudesta etenkin "vaarallisten sähköjohtojen" vuoksi. Marraskuussa joukko helsinkiläisvaltuutettuja teki kunnallisen välikysymyksen Itä-Euroopasta tulleiden "katukerjäläisten" kohtelusta. He kysyivät, "aikooko kaupunki järjestää hätämajoitusta, jos laittomia hökkeleitä jatkossakin puretaan".

Vuonna 2010 romanikerjäläisistä kirjoitettiin Helsingin Sanomissa selvästi enemmän kuin edeltävinä vuosina. Keskustelu pyöri Kalasataman leirin ja kerjäämiskiellon ympärillä. Huhtikuussa 2010 helsinkiläinen kansanedustaja, komisario Juha Hakola (kok.) teki lakialoitteen kerjäämisen kieltämisestä. Toukokuussa sisäministeri Anne Holmlund (kok.) perustikin työryhmän, jonka tarkoitus oli selvittää kerjäämiskieltoa. Ministeri Holmlundin määräämä työryhmä päätyi esittämään väliraportissaan kesäkuussa, että kerjääminen julkisella paikalla itsensä elättääkseen kiellettäisiin järjestyslailla. Lokakuussa hallitus päätti kuitenkin olla kieltämättä kerjäämistä.

Vuonna 2011 HS:ssa kirjoiteltiin samoista teemoista kuin aiemminkin, mutta kerjäämiskielto-keskustelu vaimeni, kun lakialoite ei edennyt eduskunnassa. HS:n mukaan "kerjääminen repi eduskunnan rajusti halki", ja helmikuussa kävi ilmi, että kerjäämisen kieltävä laki jäi pöydälle

pääasiassa kiireisen perustuslakivaliokunnan lausunnon tai mietinnön puuttumisen vuoksi. Helsinkiläisten asenteet kerjäämistä kohtaan kuitenkin kiristyivät, ja lehden helmikuussa TNS Gallupilla teettämän mielipidemittauksen mukaan 71 prosenttia kaupunkilaisista olisi kieltänyt kerjäämisen, kun kiellon vastustajia oli 22 prosenttia. Vuonna 2007 tehdyssä tutkimuksessa kerjuukieltoa kannatti 60 prosenttia vastaajista. Keväällä 2011 Helsingin kaupunki kuitenkin perusti romanikerjäläisille päiväkeskus Hirundon Helsingin Sörnäisiin, jossa romanit saivat muun muassa peseytyä ja käyttää internetiä. Kerjäläisten leiriytyminen uudelleen Kalasatamaan aiheutti päänvaivaa kaupungille. Kesäkuussa Keskusrikospoliisi kertoi, että kerjäämiseen liittyy Suomessakin ihmiskauppaa.

Vuonna 2012 kirjoittelu romanikerjäläisistä väheni entisestään. HS-uutisointi koski lähinnä romanien majoittumisen järjestämistä. Kerjäämisen kieltäminen on noussut eduskuntaan vuosittain 2012–2014 milloin minkäkin puolueen edustajien aloitteesta. Pääasiassa perussuomalaiset ja kokoomus ovat kannattaneet kieltoa ja etenkin vihreät vastustaneet sitä. Kevääseen 2015 mennessä kerjäämisen täyskieltoa koskevaa lakia ei ole saatu läpi ja päiväkeskus Hirundo toimii edelleen.

4.3. Aineisto

Aineistoni koostuu Helsingin Sanomissa vuonna 2010 ilmestyneistä romanikerjäläisiä käsittelevistä kirjoituksista. Mukana on yhteensä 62 kotimaan-, talous- ja kaupunki-osastoilla julkaistua juttua sekä pääkirjoitusta. Kainalot olen laskenut osaksi juttua, ellei kainalo ole eri juttutyyppiä, kuten näkökulma uutisen vieressä. Hain juttuja HS:n paperiversion digitalisoidusta aineistosta sanalla kerj*. Kopioin jutut digitoidusta mustavalkoaineistosta ja otin väriversiot talteen vähintään kaksipalstaisista tai epäselvistä yksipalstaisista kuvista. Koska tutkin nimenomaan uutisaiheen kehystämistä ja toimittajien ja lähteiden kamppailua kehyksistä ja merkityksistä, en halunnut ottaa mukaan mielipidekirjoituksia. Tutkimusaineistoni aikajärjestyksessä numeroitu listaus on tutkielman liitteenä (Liite 1). Viittaan aineisto-otteisiin tekstissä koodeilla HS1, HS2, HS3, jne.

Olen rajannut aineistoa jättämällä sen ulkopuolelle yhden palstan uutiset, joiden sisälle ei juuri mahdu kehysten välistä kilpailua tai useita haastateltavia. Jätin pois myös jutut, joissa pääaihe on jokin muu kuin Itä-Euroopasta tulleet romanikerjäläiset Suomessa. Mukana ei siis ole esimerkiksi Helsingin kaupungin virkanimityksistä kertovaa juttua tai reportaasia romanikerjäläisistä Lontoossa tai Viipurissa. Jos romanikerjäläisiä kuitenkin käsitellään laajemmin esimerkiksi maahanmuuttopoliitikasta kertovassa jutussa, se on otettu mukaan, kuten

myös jutut, joissa käsitellään sekä muslimien että romanien syrjintää. En ottanut mukaan juttuja tai kainalojuttuja, joissa käsitellään Helsingin virkamiehen ryypäyskohua Romanian-matkalla, jolleivät jutun pääaiheena olleet romanit.

Utinen on juttutyypinä suoraviivainen, kun taas reportaasissa jutun kirjoittaja pääsee tulkitsemaan tilannetta vapaammin. Toisin kuin pääkirjoitus, joka edustaa koko lehden kantaa kirjoituksen asiaan, kolumni on vapaampi muoto, jossa toimittaja voi halutessaan kärjistä enemmän kuin pääkirjoituksessa. Vaikka eri juttutyypit rakennetaan ja siis myös kehystetään eri tavoin, en paneudu tähän puoleen työssäni. Käytän tarvittaessa apuna Gamsonin ja Laschin (1983) termejä metaforat, esimerkit, iskulauseet ja kuvailut. Poimin jutuista myös Eurooppaa koskevia lausumia.

Otin analyysiini mukaan 62 juttua. Niistä kaksi kolmasosaa oli uutisia ja reportaaseja, ja loput enimmäkseen toimituksen kirjoittamia mielipidekirjoituksia (Taulukko 2). Mukana oli myös muutama pääkirjoitussivulla julkaistu asiantuntijan kirjoitus. Pääkirjoitusten ja kolumnien kolmanneksen osuus on varsin korkea, mikä kertoo siitä, että aihe on herättänyt paljon keskustelua. Keskustelun vilkkauden huomioon ottaen muiden kuin toimituksen mielipidekirjoituksia asiasta on julkaistu hyvin vähän, ainoastaan kolme. Se ei kuitenkaan tarkoita asiantuntijoiden vähäistä kiinnostusta aihetta kohtaan: vain harvat kirjoitukset valitaan pääkirjoitussivulle. Keskustelua käytiin varmasti asiantuntijoiden toimesta myös mielipidesivulla, mutta en ottanut kirjoituksia mukaan analyysiini.

Taulukko 2.

Juttutyyppi	N
Uutiset ja reportaasit	42
Pääkirjoitukset ja kolumnit	17
Muiden kuin toimituksen mielipidekirjoitukset	3
Yhteensä	62

Romanikerjäläisistä kirjoitettiin ylivoimaisesti eniten kaupunkisivuilla (Taulukko 3). Juttuja oli myös kotimaan- ja pääkirjoitussivuilla ja yksi taloussivuilla. Aihe nähtiin siis vahvasti mutta ei ainoastaan paikallisena. Sen sijaan talousaiheeksi sitä ei HS:n toimituksessa mielletty.

Taulukko 3.

Osasto	N
Kaupunki	41
Kotimaa	11
Pääkirjoitus	9
Talous	1
Yhteensä	62

4.4. Kerjäläiskeskustelun vaiheet Helsingin Sanomissa 2010

Romanikerjäläisiä alkoi tulla Suomeen vuonna 2007. Kolme vuotta myöhemmin toukokuussa 2010 heitä oli Helsingin Sanomien mukaan Helsingissä enemmän kuin koskaan aiemmin, noin 200 (HS12). Kuitenkin jo vuoden 2009 puolella puhuttiin 150–250:stä. Jo vuoden 2010 alussa Helsingin kaupungin päättäjät kiistelivät siitä, miten kaupungin pitäisi kohdella romanikerjäläisiä. Seuraavassa kerron romanikerjäläisten tarinan vaiheet Helsingissä sellaisina kuin ne HS:n kirjoittelun perusteella hahmottuvat.

Vuonna 2010 romanikerjäläiskeskustelu pyöri Kalasataman leirin ja kerjäämiskiellon ympärillä. Kerron ensin Kalasataman leiristä. Romanit olivat leiriytyneet Kalasatamaan jo vuonna 2009, mutta Helsingin kaupunki hävitti kerjäläisten asumukset lokakuussa 2009. Joulukuussa asuntonsa menettäneille järjestettiin tilapäismajoitus Munkkisaarenkadun hoitoyksikössä. Kun Helsinki aikoi luopua hätämajoituksesta, joukko vihreiden, Sdp:n, vasemmistoliiton ja keskustan kaupunginvaltuutettua teki tammikuussa 2010 välikysymyksen kerjäläisten tyllystä kohtelusta (HS2).

Romanit kuitenkin palasivat Kalasatamaan helmikuussa 2010 (HS4). Kesäkuussa Helsingin kaupunki halusi purkaa vuokrasopimuksen Vapaa katto -yhdistyksen kanssa, jotta Kalasataman romanileiri suljettaisiin. Kokoomuslaiset perustelivat sulkemista sillä, että paikka ei ole tarkoitettu leiriytymiseen, ja jos siellä syttyy tulipalo vaarallisista sähkökytkennöistä johtuen, on kaupunki siitä "vähintään moraalisisessa" vastuussa (HS39). Lokakuussa HS julkaisi lähes sivun jutun romanileiristä (HS39), jossa kerrottiin, että nuorisolautakunta oli päättänyt olla

irtisanomatta sopimusta yhdistyksen kanssa. Irtisanomista kannatti kolme kokoomuksen edustajaa ja vastusti kaksi vihreiden edustajaa sekä vasemmistoliiton ja Rkp:n jäsenet. Samalla lautakunta esitti kaupunginhallitukselle, että tämä ryhtyisi selvittämään vaihtoehtoisen leirytymispaikan järjestämistä. Seuraavana päivänä kaupunginhallitus päätti olla puuttumatta lautakunnan päätökseen äänin 9–6 (HS40). Nuorisolautakunnan päätöksen alistamista kaupunginhallituksen käsittelyyn kannattivat nyt kokoomuksen ja myös Rkp:n edustajat.

Marraskuussa Kalasataman leirissä syttyi tulipalo (HS54). Kun kaupunki totesi siellä paloturvapuutteita, leirin sähköt katkaistiin ja leiri suljettiin. Sään viilettyä pakkasen puolelle romaneille järjestettiin hätämajoitus Helsingin Diakonissalaitokselle Munkkisaareen. Helsingin kaupunki päätti myös maksaa kotimatkat Romaniaan noin neljällekymmenelle romanille, jos he poistuisivat Suomesta kahden vuorokauden kuluessa. HS kertoi Helsingin kaupunginhallituksen suunnitellen romanien hätämajoittamisen kustannusten perimistä takaisin Romanian valtiolta (HS51) ilmeisesti siksi, että koki Romanian olevan vastuussa kansalaistensa hyvinvoinnista.

Joulukuussa 2010 Helsingin kaupunki kertoi perustavansa vuodenvaihteen jälkeen avustuspisteen, jossa romanit voisivat peseytyä, pestä vaatteitaan, ruokailla ja saada neuvontaa (HS60). Pisteen järjesti Helsingin diakonissalaitos, ja Helsinki päätti tukea sitä määrärahalta. Asumista romaneille ei aiottu järjestää.

Keskustelu kerjäämiskiellosta alkoi huhtikuussa 2010, jolloin HS raportoi Helsingin varautuvan "kerjäläisryntäykseen" (HS6). Pian sen jälkeen helsinkiläinen kansanedustaja, komisario Juha Hakola (kok.) teki lakialoitteen kerjäämisen kieltämisestä. 51 kansanedustajan allekirjoittamassa aloitteessa todettiin, että "yhä lisääntyvä kerjääminen on paisuva ongelma, joka on samalla myös kaupunkiviihtyvyyttä ja turvallisuutta vähentävä tekijä" (HS7). Hakolan mukaan "kerjääminen ja rikosten tekeminen ovat rinnakkaisia ja osin päällekkäisiä ilmiöitä" (HS7). Tarkoituksena oli muuttaa järjestyslakia niin, että kerjääminen yleisellä paikalla kiellettäisiin sakkorangaistuksen uhalla. Kiellolla haluttiin viestittää kerjääjille, ettei Suomeen kannata tulla kerjäämään.

Toukokuussa sisäministeri Anne Holmlund (kok.) perustikin työryhmän selvittämään kerjäämiskielloa, koska "kerjäämiseen voi liittyä muun muassa lasten hyväksikäyttöä tai ihmiskauppaan liittyviä piirteitä silloin, kun heidät pakotetaan kerjäämiseen" (HS9). Sisäministeriön mukaan kerjääminen oli myös muuttunut aiempaa aggressiivisemmaksi, ja siihen liittyi entistä enemmän rikollisia ilmiöitä. "Haemme keinoja puuttua taustaryhmittymiin", valtiosihteeri Antti Peltari sanoi (HS9).

Helsingin kaupunginjohtaja Jussi Pajunen (kok.) profiloitui kerjäämiskiellon puolestapuhujana. Hän oli ehtinyt ehdottaa kerjäämisen kieltämistä järjestyslaissa jo viikkoa ennen Hakolan lakialoitetta perustaessaan työryhmän pohtimaan "kerjäläisongelman käsittelemistä Helsingissä" (HS6). "Mielestäni tässä kaikessa lähtökohta on, ettei yksikään ihminen saa kaapata julkista tilaa tai hyvää mieltä muilta", hän sanoi (HS45). Pajusen mukaan kerjääminen herätti turvattomuuden tunnetta ainakin ikääntyneissä. Tilastotietoa asiasta ei ollut. Pajunen oli myös tyytymätön järjestyslakiin, joka korvasi kunnalliset järjestyssäännöt vuonna 2003. Pajusen mielestä läheisyysperiaate ei toteutunut, kun kuntien ja kaupunkien valtuustot eivät pystyneet tekemään päätöksiä. Hän halusi puuttua kunnallisilla järjestyssäännöillä erilaiseen häiriökäyttäytymiseen. Pajunen ehdotti myös viranomaistahojen yhteistyön lisäämistä sekä puistoisäntiä ja -emäntiä, joilla olisi oikeus määrätä rikesakko esimerkiksi julkijuopottelusta.

Sisäministeri Holmlundin määräämä työryhmä päätyi esittämään väliraportissaan kesäkuussa, että kerjääminen julkisella paikalla itsensä elättääkseen kiellettäisiin järjestyslailla (HS27). Lisäksi työryhmä ehdotti selvitettäväksi, tulisiko rikoslakiin lisätä erityinen sääntely, jolla kiellettäisiin kerjäämisen organisointi. Oikeusministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön edustajat jättivät väliraporttiin eriävän mielipiteensä. Lokakuussa hallitus päätti kuitenkin olla kieltämättä kerjäämistä (HS51). Pääministeri Kiviniemen mukaan hallitus aikoi etsiä romanikerjäämiseen kiellon sijaan muita keinoja. Vuoden lopussa Helsingin kaupunginhallitus jätti sisäministeriölle lausunnon, jossa se esitti järjestyslakiin muutosta aggressiivisen kerjäämisen ja luvattoman leiriytymisen kieltämiseksi (HS62).

Marraskuussa syntyi myös kohu, kun Helsingin virkamiesten kerrottiin ryyppänneen Romanian-matkalla. Sosiaaliviraston Rähkä kertoi "itse asian" jääneen julkisuudessa syrjään: matkan tarkoitus oli solmia yhteyksiä sikäläisiin viranomaisiin ja romanijärjestöihin (HS60). En sisällyttänyt kohua käsitteleviä juttuja tai niihin keskittyviä kainalojuttuja analyysiini, koska pidin aihetta sivujuonteena, jonka käsitteleminen ei toisi mitään olennaista analyysiini.

4.5. Tutkimuskysymykset

Helsingin Sanomien romanikerjäläisiä koskevan kirjoittelun analyysillä pyrin vastaamaan seuraaviin tutkimuskysymyksiin ja tätä kautta saamaan otteen kirjoittelua jäsentävistä kehyksistä.

Tutkimuskysymykset:

- 1) Mikä jutuissa määritellään juttujen puhujien eli toimittajien ja haastateltavien näkökulmasta ongelmaksi?
- 2) Minkä eri puhujat määrittelevät syyksi nimeämälleen ongelmalle?
- 3) Mitä ratkaisuja eri puhujat tarjoavat nimeämäänsä ongelmaan?
- 4) Millaisia moraalisia päätelmiä eli arvoja eri puhujien määrittelemien ongelmien, syiden ja ratkaisujen taustalla on?

Empiiristen tutkimuskysymysteni avulla ja niitä tulkitsemalla pohdin työni problematiikkaa eli sitä, millainen Eurooppa kirjoittelussa tätä kautta rakentuu. Edellä mainittuja kysymyksiä tarkastelemalla tutkin paitsi kehystyksiä myös sitä, millaisena romanikerjäläiset HS:n kirjoittelussa hahmottuvat, toisin sanoen millaisena heidät HS:n jutuissa esitetään ja miten heihin tällöin suhtaudutaan. Kehystykset tulevat näkyviksi paljolti juuri siinä, miten romanikerjäläisiin kirjoittelussa suhtaudutaan, miltä pohjalta heitä tulkitaan ja millaisina heidät nähdään.

5. Pois silmistä, pois mielestä –kerjäläisongelman pallottelua

Esittelen tässä luvussa analyysini tulokset, joita jäsenmän tutkimuskysymysten tarjoaman rungon perusteella. Oman lukunsa saavat siten ongelmat, ratkaisut, syyt sekä edellä mainituista tehdyt moraaliset päätelmät luvuissa 5.2.–5.6. Ennen varsinaisiin tutkimuskysymyksiini paneutumista käsittelen seuraavassa alaluvussa kuitenkin juttujen puhujia.

5.1. Puhujat kerjäläiskirjoittelun kehystäjinä

Koska kehysten määrittely on kamppailua merkityksistä ja julkisuuteen pääsystä, on tärkeää kiinnittää huomiota siihen, keitä jutuissa haastateltiin. Helsingin Sanomien kirjoittelussa pääsivät ääneen poliitikot, virkamiehet, romanikerjäläiset, satunnaiset ohikulkijat ja lehden omat toimittajat. Jutuissa haastateltiin lähinnä eduskunta- ja kuntatason päättäjiä ja vain harvoin ketään EU-tasolta. Mukana oli ministereitä, rivikansanedustajia ja kunnanvaltuutettuja eri puolueista. Kerjäämiskieltoon liittyen haastateltiin usein sisäministeri Anne Holmlundia (kok.). Kuntatasolla keskusteluun osallistuivat aktiivisesti etenkin Helsingin kaupunginjohtaja Jussi Pajunen (kok.), Helsingin sosiaaliviraston johtava asiantuntija Jarmo Räihä ja Vapaa liikkuvuus -verkoston aktiivit. Reportaaseissa pääsivät ääneen myös romanit sekä heitä sättivät ohikulkijat.

Romanit esiintyivät yleensä jutuissa koko nimillään, mutta ohikulkijoista mainittiin nimeltä vain osa. On mielenkiintoista, että kerjääjille rahaa tai yösijan antaneita suomalaisia ei haastateltu juuri lainkaan. Ainoastaan yhdessä kuvatekstissä haastatellaan suomalaista romaninaista, jonka kerrotaan ottavan kerjäläisiä kotiinsa syömään, peseytymään ja nukkumaan. Naiselta on mukana vain yksi suora lainaus: "koskaan ei ole ollut mitään ongelmia. Mutta moni ei taida auttaa." Juttu on otsikoitu "kerjäämiseen auttavat vain kansainväliset toimet", mikä vie pohjaa romaninaisen avun merkittävyydeltä.

Muissa jutuissa ei myöskään mainittu, että romanikerjäläisiä auttaneita kaupunkilaisia olisi yritetty puhuttaa, ja he olisivat kieltäytyneet. Toisin sanoen HS:n toimittajat haastattelivat romaneihin kielteisesti mutta eivät heihin myönteisesti suhtautuvia kaupunkilaisia. Romaneja puolustivat lehden kirjoittelussa heidän itsensä lisäksi poliitikot ja viranomaiset sekä kansalaisaktivistit. Rivikansalaiset, jotka eivät olleet järjestäytyneet esimerkiksi Vapaa liikkuvuus -verkostoon, jäivät kasvottomiksi auttajiksi. Vaikka jutuissa mainittiin joskus tarkkojakin rahasummia, joita kerjäävät romanit olivat koonneet, rahojen antajat jäivät täysin pimentoon.

Myös otsikoinnilla on suuri merkitys ilmiötä määrittelevän kehystyksen kannalta. Siihen on nostettu toimittajan tai jutun editoineen toimitussihteerin mielestä tärkein tai uusin asia. Toimitussihteerä voi ohjata lukijaa otsikoimalla jutun hyvinkin eri tavalla kuin sen kirjoittaja oli ajatellut, joskus jopa juttua lukematta. Aineistoni otsikoihin on nostettu yleensä viranomaisten kehukset: esimerkiksi kaupungin, kaupunginjohtajan tai pääministerin lausunnot asiasta tai lakialoite, kuten *Helsinki ei aio häätää romanikerjäläisiä taivasalle* (HS3) tai *Vanhanen vetoaa: Älkää antako kerjäläisille rahaa* (HS19) tai *Yli 50 kansanedustajaa kieltäisi kerjäämisen* (HS7). Otsikkoon nostettiin yleensä kerjäämisilmiö, ja muita ongelmia tai kommentteja tuotiin esiin ingressissä. Näin viranomaiset pääsivät ensimmäisinä määrittelemään kehukset Hallin ym. (1978) kuvaamalla tavalla. Eliittilähteiden jo määriteltyä ongelma romanien oikeuksista huolehtivat toissijaiset lähteet joutuivat ottamaan kantaa tähän ensisijaisena näyttäytyneeseen määritykseen.

5.2. Kerjäläisilmiön määrittely ongelmaksä

Aiheesta käytettiin Helsingin Sanomien kirjoittelussa usein nimeä ”kerjäläisongelma” tai ”kerjäläiskysymys”. Siihen taas eri toimijat etsivät ratkaisuja, joiden valintaan vaikutti se, kenen koettiin olevan vastuussa tilanteesta. Etsin ensimmäisenä jutuissa määritellyt ongelmat, ja sitten niiden puhujat ja heidän esittämänsä syyt ja ratkaisut tilanteeseen. En siis luokitellut ensin puhujia. Samassa jutussa eri toimijat saattoivat määritellä eri asioita ongelmiksi, syiksi tai ratkaisuiksi. Käytännössä etenkin ongelmat ja syyt menivät HS:n kirjoittelussa jatkuvasti päällekkäin. Romanien puolustajat toivat usein esiin romanien syrjinnän ongelmana, mutta se mainittiin usein myös syyksi ”kerjäläisongelmaan” Helsingissä.

HS:n romanikerjäläisiä koskevassa kirjoittelussa suomalaiset viranomaiset suhtautuivat tilanteeseen samoin kuin Nordbergin (2004) aiemmassa tutkimuksessa. Viranomaiset näkivät romanien tilanteeseen puuttumisen ongelmalliseksi mutta välttämättömäksi. Hirvosen opinnäytteeseensä koostaman aineiston mukaan (2009) kukaan ei ottanut vastuuta romanien tilanteesta. Omassa aineistossani vastuun pakoilu ei ollut yhtä selvää. Helsingin kaupungin päättäjät ja viranomaiset kyllä ottivat vastuuta tilanteesta, jonka he kokivat olevan se, että romaneita on Helsingissä, ja heistä on päästävä eroon mieluiten inhimillisin ja lainmukaisin keinoin. Esimerkiksi kansalaisjärjestöjen ja toisten päättäjien mielestä ongelma taas oli erilainen tai laajempi, eikä siihen puuttuminen kielloilla ja häädöillä ollut oikea ratkaisu. Helsingin kerjäläisongelmaa käsiteltiin 38 jutussa 62:sta.

Romanikerjäläisyydet havainnollistavat Tuchmanin (1978) *status quon* journalistisen ylläpitämisen määritelmää. Romanit esitettiin Helsingin Sanomien jutuissa ihmisinä, jotka uhkaavat yleistä järjestystä kerjäämällä, aiheuttamalla häiriötä tai "paha mieltä" tai tekemällä rikoksia, kuten varkauksia. Tammikuussa 2010 lehdessä kerrottiin, että "Helsinki pähkäilee, mitä tehdä kiusalliselle kerjäläiskysymykselle" (HS3). Lokakuussa 2010 Helsingin kaupunginjohtaja Jussi Pajunen kommentoi keskustelua sanomalla, että "tilastoja ei ole, mutta kyllä kerjääminen tuntuu määrättyllä joukolla olevan yhteydessä turvattomuuden tunteeseen. Sanoisin, että ikääntyminen lisää turvattomuuden tunnetta." (HS45).

Jaoin jutuissa määritellyt ongelmat kolmeen ryhmään: kerjäläisilmiö Helsingissä, romanien kiertolaisuus ja syrjintä sekä lait ja politiikka (Taulukko 4). Määrittelemällä ongelmia juttujen puhujat määrittelevät tilanteen eli artikuloivat tietyn kehyksen: mistä puhutaan, onko ilmiö negatiivinen tai positiivinen, mikä kaipaa toimenpiteitä eli ratkaisuja ja mikä on johtanut tilanteeseen eli kuka on syyllinen ja siten vastuussa. Samassa jutussa saatettiin nimetä erilaisia ongelmia, joten en niputtanut niitä yhteen. Aiheesta kirjoitettiin eniten Kaupunki-sivuilla eli paikallistasolla (ks. Taulukko 4), mutta lähes yhtä usein käsiteltiin laajempaa kerjäläiskeskustelua muilla tasoilla. Muilla kuin Kaupunki-sivuilla julkaistuja juttuja oli yhteensä vain 20 eli kolmannes koko aineistosta, mutta romanien kiertolaisuus ja syrjintä tai lait ja politiikka määriteltiin ongelmaksi useassa jutussa. Tästä voi päätellä, että samassa jutussa käsiteltiin usein sekä Helsingin tilannetta että romanien kiertolaisuutta ja syrjintää laajemmin.

Taulukko 4.

Ongelma	N
Kerjäläisilmiö Helsingissä	44
Romanien kiertolaisuus ja syrjintä	38
Lait ja politiikka	27

Helsingin Sanomien jutuissa haastatellut ja asiasta argumentoivat kiistelivät siitä, mikä on se perimmäinen tai polttavin ongelma, johon on tartuttava. Toisten mielestä se oli romanien köyhyys ja syrjintä, kun taas toisten mielestä se, että Helsingissä on kerjäläisiä. Keskustelua painettiin siis vastaaviin uhka- ja köyhyyskehyksiin kuin jotka Reunanen ja Harju (2012) havaitsivat omassa tutkimuksessaan. Tämä ei yllätä sikäli, että he tutkivat lähes samaa aineistoa eli HS:n kirjoittelua huhti–elokuussa 2010. Keskeinen havainto po. tutkimuksessa oli, että tiedotusvälineet eivät suosineet kiellon vastustajia tai puolustajia ja että keskustelu kehystettiin kahden ryhmän väliseksi kiistaksi. Havainto vahvistaa Hallin (1999, 199) huomiota siitä, miten

Toiset eli tässä tapauksessa romanit jäivät sukkuloimaan kahden ääripään välille, "äärimmäiseen vastakohtaan jaetun stereotyypin binaarisen rakenteen ansaan". HS-kirjoittelussa oltiin lähes yksimielisiä siitä, että romanikerjäläiset ovat köyhiä syrjinnän uhreja, mutta tämä ei tarkoittanut sitä, etteivät he voisi olla samalla hyvinvointiyhteiskunnan ja EU:n hyväksikäyttäjiä ja rikollisia.

Myös omassa aineistossani keskustelun osapuolet jakaantuivat selvästi kahteen ryhmään. Uhka-kehyksen edustajien mielestä ongelma oli se, että Helsingissä on kerjäläisiä. Ongelmiksi koettiin leirytyminen, kerjäämisen muuttuminen aggressiivisemmaksi ja kerjäämiseen liittyvä rikollisuus. Syyksi esitettiin yleensä kaupungin, valtion tai EU:n liian löyhä politiikka, kuten vapaan liikkumisen direktiivi. Tilanteen ratkaisuna nähtiin kerjäämisen kieltäminen lailla, josta kerron enemmän alaluvussa 5.5.

Köyhyys-kehyksen edustajien mielestä varsinainen ongelma oli romanien köyhyys, joka oli myös syynä romanien tulon Suomeen. Romanit etsivät toimeentuloa ja paremman puutteessa joutuvat kerjäämään. Ongelmana nähtiin kaupungin "tyly suhtautuminen", kuten suunnitelmat kerjäämisen kieltämiseksi. Ratkaisuna pidettiin esimerkiksi aluetta, jolle romanit voisivat leirytyä.

HS-reportaaseissa oli erilainen näkökulma kuin Wickströmin ja Maasillan (2012) tv-jutuissa, joissa romanien lähtö kotimaistaan oikeutettiin esittelemällä heidän puutteellisia elinolosuhteitaan. HS:ssa pohdiskeltiin ilmiötä myös paikallisella tasolla. HS:n toimittaja Janne Toivonen kuvasi toukokuussa 2010 jutussaan *Suomen kummallisimman camping* (HS14), kuinka Kalasataman romanileiri "liittää Helsingin osaksi Eurooppaa siinä missä delit ja lattekahvilatkin: tämä näkyvä löytyy jokaisesta suurkaupungista". Toisessa jutussa (HS13) Toivonen piti hyvin eurooppalaisena romanialaista Printisor Busea, joka oli asunut ainakin seitsemässä eri maassa. Hänen etunimensä Printisor tarkoittaa "pikku prinssiä". "19-vuotias romanialaismies onkin melkoinen Euroopan prinssi: hän on asunut ainakin seitsemässä eri maassa ja hankkinut vaimon ja kolme lasta." (HS13). Näissä jutuissa romanikerjäläisten kitkerästä hädästä tehtiin helpommin sulavaa jollei jopa makeaa: meillä on lattekahviloita ja romaneja, tällaisia kivoja eurooppalaisia juttuja. Myös kiertolaiselämään pakotetun köyhän romanin kutsumisen prinssiksi voi tulkita joko ilkeäksi ironiaksi tai romanien eurooppalaisuuden tunnistamiseksi ja tunnustamiseksi.

Romanien syrjinnästä Helsinkiä laajemmin oltiin huolissaan etenkin pääkirjoituksissa ja kolumneissa. Reportaaseissa korostettiin ongelmia ja kuvattiin asiantilaa eri näkökulmista, mutta

ei esitetty ratkaisuja. Lait ja politiikka -ryhmän ongelmat koskivat enimmäkseen Suomeen suunniteltua kerjäämiskieltolakia.

Romanien syrjintä Suomessa kiertyi Helsingin Sanomien kirjoittelussa kerjäämisilmiön ja lainsäädännön, ei niinkään romanien köyhyyden, ympärille. Lähes joka toisessa jutussa eli 27:ssä 62:sta ongelmaksi määriteltiin lait ja politiikka. Eniten kirjoitettiin kerjäämiskiellosta. Suomen laajempaa maahanmuuttokeskustelua käsiteltiin kerjäläisjutuissa vain harvoin. Toisin kuin Hirvosen aineistossa (2009), omassani keskustelua eivät hallinneet viranomaiset, vaan myös poliitikot ottivat kantaa puolesta ja vastaan. Olennaista oli se, koettiin jokin asia ongelmaksi vai syyksi. Onko varsinainen ongelma romanien köyhyys, josta täytyisi solidaarisuuden nimissä välittää myös Suomessa? Vai onko ongelmana löyhä politiikka, joka mahdollistaa kerjäämisen?

Keskustelua jäseni paljolti Simolan (2008) kuvaama puhetapa, jossa pohditaan, miten romanien maahantulo voitaisiin estää ja millä perusteilla jo maahan tulleet voitaisiin käännättää pois. Myös omassa aineistossani yhdeksi ongelmista nimitettiin usein romanien EU-kansalaisuus. Syylliseksi luettiin useimmiten vapaan liikkumisen direktiivi, joka oikeuttaa oleskeluun toisessa EU-maassa kolmen kuukauden ajan. Monien keskustelijoiden mielestä se mahdollistaa liian suuren vapauden oleskeluun ilman toimeentuloa. HS:n jutussa lokakuussa 2010 asiaa selvennettiin näin: "kolmen kuukauden jälkeen arvioidaan edellytyksiä oleskeluun, jotta ei kuormiteta toisen maan sosiaaliturvajärjestelmää. EU-oikeudessa ei ole määritelty vaatimuksia varojen määrästä ja alkuperästä, vaan asia ratkaistaan tapauskohtaisesti vapaan liikkuvuuden periaate huomioiden." (HS50). Muita ongelmia EU-lainsäädännössä nostettiin esiin harvoin.

Asiasta käytävää keskustelua kuvattiin lainaamalla urheilu- ja sotatermejä, mikä loi kuvaa kilpailusta tai taistelusta, jossa eri kannat mittelevät voitosta: jonkun näkemys "tyrmättiin", oman kannan läpimeno oli "erävoitto", keskusteluun avattiin toinen "rintama", Romanian romanit ovat "iso pommi", tilanne on "lauennut käsiin" (HS41, HS39, HS12, HS8). Paljon käytettiin myös aisteja korostavia metaforia: kaupunkikuva, silmitön rasismi, romanien oma ääni, "kannattaisi vilkaista taaksepäin eikä länteen" (HS33, HS36). Lisäksi tilanteen hallitsemattomuutta ja voimakkuutta korostettiin metaforien avulla: romanien liikkeitä kuvatessa käytettiin apuna sanoja "ryntäys", "invaasio" ja "etujoukko" (HS6, HS2, HS4). Romanit myös "vyöryivät eduskuntaan" (HS8) ja eläinten tavoin "laajensivat reviiriään" (HS4). "Viidakkorummun" (HS7) arveltiin levittävän tietoa kerjuukiellosta romanien keskuudessa, jos laki otettaisiin käyttöön, ja toimittaja kirjoitti "lakipykälän viidakosta" (HS33) liittyen romanien oikeuteen sosiaaliturvaan. Metaforia käytettiin myös vähättelemään keskustelun merkitystä. Lehti kertoi koko sivun

jutussaan toukokuussa 2010 (HS10), että viranomaiset ja Amnesty ovat "napit vastakkain romaneista". Metafora "napit vastakkain" antaa mielikuvan, että erimielisyyden aihe ei ole kovin tärkeä.

Kielikuvia käytettiin etenkin Euroopasta puhuttaessa. EU-asiat lienevät niin epämääräisiä ja teoreettisia, että metaforien käyttö tuo ne lähemmäksi ihmisiä. Oksanen kirjoitti samaisessa kolumnissaan (HS55) EU:n välinpitämättömyydestä urheilutermein: "mutta tämä nyt on vain tämmöistä pallottelupeliä. Eikä säännöistäkään niin väliä, kun erotuomari EU:kin vaikuttaa välinpitämättömältä ja katselee toiseen suuntaan". Suomen tavoin matkalippuja romaneille ostaneita Ruotsia ja Tanskaakaan "ei kukaan juuri moittinut". Urheilussa on voittajia ja häviäjiä, ja romanikerjäläiset kuuluvat yleensä häviäjiin. Pelimetaforaa käytettiin myös pääkirjoituksessa (HS31), jonka mukaan romanit eivät hakeudu erityisesti juuri Suomeen, vaan "Suomi on yksi kohde eurooppalaisessa valikossa". HS:n toimittaja Kari Huhta käytti runsaasti metaforia kolumnissaan (HS38), jossa hän pohti muslimien ja romanien syrjintää Euroopassa: "'vahvan talouden ja demokratian yhdistelmää" on sanottu pehmeäksi vallaksi, mutta se on Euroopan kova kruununjalokivi. Siitä on vaikea saarnata, kun samalla romaneja rangaistaan kollektiivisesti Ranskassa ja Italiassa ja muslimivastaisuus punoutuu osaksi Euroopan poliittista kudosta". Suomen Romanifoorumin toiminnanjohtaja Miranda Vuolasranta puolestaan sanoi, että: "jos Suomi ei pidä kerjäläisistä kaduillaan, maan valtionjohdon pitää painostaa muita EU-maita käärimään hihat eurooppalaisen köyhyyden vähentämiseksi" (HS16). Euroopan neuvoston pääsihteeri Thorbjørn Jagland heittäytyi runolliseksi kirjoittaessaan: "Euroopan yllä on tummia pilviä, mutta Pohjolan valoisa keskikesä muistuttaa meitä arvokumppanuudesta, joka on levinnyt yli koko Euroopan ja luo yhtenäisyyttä sen tulevaisuuteen". (HS28). Hän muistutti arvoista, joihin kaikki Pohjoismaat ovat sitoutuneet ja joihin Eurooppa on sitoutunut Euroopan ihmisoikeussopimuksessa (HS28).

On huomionarvoista, että kun HS keräsi lokakuussa koko sivun juttuunsa kommentteja noin kymmeneltä henkilöltä, mukaan kelpuutettiin eliittilähteiden eli oikeusoppineiden ja poliitikkojen lisäksi myös romaneita, joita laki koskisi (HS41). Jutun otsikkona oli *Oikeusoppineet tyrmäävät kerjäämiskiellon*. "Raportin lähtökohtana oleva ajatus, että kerjääminen aiheuttaisi turvattomuuden tunnetta on ylimitoitettu ja hyvin julma ajattelutapa", Helsingin yliopiston hallinto-oikeuden professori Olli Mäenpää sanoi. Vapaa liikkuvuus - verkoston aktiivi Katja Tuominen taas oli sitä mieltä, että "jos halutaan ehkäistä ihmiskauppaa, on järjetöntä viedä toimeentulo". Marioraksi esittäytynyt romani totesi, että "vaikka kerjääminen kiellettäisiin, olisimme täällä, koska ei meillä ole muuta vaihtoehtoa. Romaniassa en pärjää".

HS:n mukaan kerjäämiskieltoa kannatti osa kansanedustajista sekä poliisi. Tavallisten kansalaisten mielipidettä lehti ei kysynyt. Kansanedustajat olivat huolissaan sekä kaupunkilaisten viihtyvyydestä että turvallisuudesta. Kansanedustaja Pekka Ravi (kok.) perusteli kantaansa sanomalla, että "kun tarkoituksena on järjestäytyneen kerjäämisen [sic] ja sen ympärille syntyneisiin epämiellyttäviin lieveilmiöihin puuttuminen, niin silloin työryhmän esitys on täysin perusteltu" (HS43). Hän lisäsi, että "ihmiset ovat alkaneet jo karttaa paikkoja, joissa kerjäämistä esiintyy". Lakialoitteen nokkamies oli helsinkiläisen kansanedustajan ja komisarion Juha Hakolan (kok.), jonka mukaan "kerjääminen ja rikosten tekeminen ovat rinnakkaisia ja osin päällekkäisiä ilmiöitä" (HS7). Poliisilla oli kuitenkin kerjäämisen ja rikollisuuden yhteydestä vain vähän todisteita, mistä kerroin edellisessä luvussa. Silti poliisi kannatti lakia. Poliisiylijohtaja Mikko Paatero näki kerjäämisen ongelmaksi etenkin sen, että varat päätyvät rikollisille ryhmille, minkä vuoksi hän vaati järjestyslakiin pykälää, jonka perusteella poliisi voisi puuttua kerjäämiseen ja poistaa kerjääjät kadulta, jos kerjääminen on toistuvaa (HS50). Helsingin poliisipäällikön Jukka Riikosen mukaan "kansainväliset kokemukset osoittavat, että jos asialle ei tehdä mitään, kerjäläisten määrä kasvaa" (HS45).

Luvussa 5.1. erottamaani romanien kiertolaisuus ja syrjintä -ongelmaryhmään sisällytin ongelmat, jotka koskivat romanien kiertolaisuutta, syrjintää, köyhyyttä ja rasismia valtioiden tai Euroopan tasolla. Tämä ongelmanmäärittely oli mukana kahdessa kolmasosassa jutuista eli 38 jutussa 62:sta. Myös Wickström ja Maasilta (2012) huomasivat, että "kerjäläisongelmaa" ei pidetty vain paikallisena, vaan myös koko Eurooppaa koskevana. Euroopasta puhuttiin aineistossani enemmän kuin Vehmaksen (2012) mielestä syksyllä 2010 ja keväällä 2011. Romanien lähtömaiden ei uskottu välittävän heistä, joten toimintaa ja painostusta odotettiin EU:lta. Toisaalta romanien palauttamista kannattaneiden mielestä vastuu on Itä-Euroopan mailla, mutta he eivät ottaneet kantaa siihen, kantaisivatko ne vastuunsa.

Helsingin Sanomien vuoden 2010 kirjoittelussa romanikerjäläisistä asiantuntijat ja poliitikot puhuivat kaupunkilaisten viihtymisestä heidän puolestaan. Siksi kirjoittelu jättää epäselväksi, kuinka suuri osa kaupunkilaisista oli todellisuudessa kerjäämistä vastaan. Ei voi myöskään tietää, toivatko puhujat esiin ainoastaan omia näkemyksiään tukevia kommentteja. Niiden tueksi ei esitetty tutkimuksia, eikä Helsingin Sanomatkaan teettänyt aiheesta gallup-kyselyjä, toisin kuin vuosina 2007 ja 2008. Monet romanit kertoivat asuvansa jonkun suomalaisen luona, mutta näitä henkilöitä ei jutuissa haastateltu. Ohikulkijoiden kommentteista raportoitiin silloin, kun ne kritisoivat kerjäämistä tai kerjäläisiä. Toukokuussa 2010 eräs ohikulkija, 25 vuotta Suomessa

yrittäjänä toiminut Svetlana Leskinen-Kajamäki tivasi romaneilta, joita HS oli haastattelemassa: "miksette te mene muualle? Teidän mukanaan tulee vain lisää rikollisuutta. Tällainen ei kuulu Eurooppaan." (HS12). Siihen Romanian romani Daniel Aleman vastasi, että "Romaniassa meillä ei ole millä elää. Ihminen on EU:ssa vapaa liikkumaan ja hakemaan toimeentuloa".

Eurooppalainen solidaarisuus oli koetuksella, kun romanikerjäläisten tilannetta pohdittiin. Helsingin yliopiston tutkijakollegiumin akatemiaturkija ja varajohtaja Anne Birgitta Pessi kiteytti asian Vieraskynässä (HS32) seuraavasti: "inhimillisen solidaarisuuden haasteena, esimerkiksi kerjäläisten kohdalla, on sisällyttää muut ihmiset osaksi meitä, vaikka he alkujaan olisivatkin olleet ulkopuolisia". Yhdessä pääkirjoituksessa (HS57) pohdiskeltiin kansainvälisten sopimusten vastavuoroisuusperiaatetta, jossa ei oteta huomioon sitä, että "yksin EU:n alueella asuu yli kymmenen miljoonaa romania, joista suuri osa muuttaisi vauraampiin Euroopan maihin kernaasti".

5.3. Ongelmallisia ratkaisuja

Erimielisyydet keskustelijoiden kesken koskivat etenkin ratkaisuja eli tapoja katkaista "köyhyyden kierre". Ratkaisun löytämisen teki hankalaksi se, että ongelma voitiin nähdä kaupunkien, valtioiden tai koko Euroopan tasolla. Kenellä siis on vastuu "romaniongelmaan" puuttumisesta? Uhka- ja köyhyyskehukset läpäisivät nämä kaikki tasot.

"Eurooppalainen ongelma" ratkaistiin useimpien keskustelijoiden mielestä rahalla. Ratkaisua etsittiin yleensä Suomen valtion tai hieman harvemmin EU:n taholta, ei romanien lähtömaista Itä-Euroopasta. Monen mielestä apua romanien tilanteeseen ei kannattanut hakea Itä-Euroopasta korruption ja välinpitämättömyyden vuoksi. HS:n mukaan EU:n sosiaalirahasto varasi hädänalaisten ihmisten auttamiseen yli kaksi miljardia euroa vuosille 2007–2013, mutta vuonna 2010 Romania oli HS:n mukaan käyttänyt rahoista vain yhden prosentin ja Bulgaria viisi (HS47). Huhtikuussa 2010 Helsingissä pidetyssä holokaustiseminaarissa ex-pääministeri Paavo Lipponen (sd.) vaati EU:lta rahaa, mutta "rautaisin rantein" (HS5): "esimerkiksi Unkarin tilannetta ei enää voida katsoa sivusta. Sama koskee Romaniaa, joka ei tee mitään, vaan vie romaniongelmaansa meidän kulmiamme myöten. Näille maille virtaa rahaa. Korruptio on aivan käsittämätöntä, ja rahat virtaavat yksityisiin käsiin. Tähän on saatava loppu." Sen sijaan Helsingin sosiaaliviraston Jarmo Räihän mielestä "taustalla olevat ongelmat on ratkaistava Romaniassa" (HS3).

Kesäkuun alussa HS:n haastatteleman Romanian Suomen-suurlähettilään Lucian Fatun kommentti kuvasi hyvin ratkaisujen etsimisen työläyttä: "jos olisi taikanappi, jolla koko asian saisi katoamaan, painaisin sitä. En ole erityisen innoissani tästä aiheesta." (HS22). Fatu ei olisi halunnut ottaa kantaan kerjäämisasiaan hankalan asemansa vuoksi: yhtäältä pitäisi puolustaa kaikkien Romanian kansalaisten etuja ja toisaalta pitää huolta Romanian julkikuvasta. Syyksi romanien kerjäämiseen Suomessa Fatu mainitsi oikeuden liikkumisen vapauten. Fatun mukaan muut romanialaistaustaiset pelkäsivät, että kerjääminen "tahraa heidän maineensa". Hän halusi, että jokainen tapaus nähtäisiin omanaan eikä leimattaisi koko yhteisöä.

Helsingin Sanomien jutuissa paikallisia ratkaisuja esittivät myös paikallispoliitikot, siis toisin kuin Wickströmin ja Maasillan tv-aineistossa (2012), jossa ainoa paikallisia ratkaisuja esittänyt taho oli Vapaa liikkuvuus -verkosto. Helsingin kaupunginjohtaja Jussi Pajunen (kok.) ehdotti kerjäämiskiellon lisäksi paikallisia puistoisäntiä ja -emäntiä (HS20), jotka huolehtisivat "siisteydestä ja lähiturvallisuudesta" ja joilla olisi oikeus määrätä rikesakko. Kun Kalasataman romanileirin kohtaloa pohdittiin, pohti kaksi helsinkiläisvaltuutettua "virallisen romanileirin" perustamista (HS40). Kimmo Helistön (vihr.) ja Thomas Wallgrenin (sd.) mielestä "ei näin tärkeän asian pitäisi olla vain aktiivisten nuorten vastuulla". Helistö lisäsi, että "kyse ei ole suuresta panostuksesta. Kiertolaiset ovat äärettömän vähään tyytyväisiä". Wallgren ehdotti myös aamuhuutoa: aamuisin jaettaisiin työtehtäviä pientä korvausta vastaan. Leirissä asuvan romanin Bobu Valeriuin mielestä idea kuulosti hyvältä: "kerjäämällä ansaitsee 10–15 euroa päivässä. Mieluummin tekisimme töitä". Leirissä asiat olivat silti hänen ja toisen romanin Maria Miklescun mielestä "ihan hyvin": "täällä on oma pieni yhteiskunta." Toisessa jutussa (HS14) Brebenel Dumitru sanoo, että "lapiohommia, kadunlakaisua, me olisimme valmiit tekemään mitä vaan". Ehdotukset eivät kuitenkaan herättäneet laajempaa keskustelua romanien työllistämisestä.

Ratkaisua ei aina haettu siltä taholta, jonka koettiin olevan välittömimmin vastuussa. Itä-Euroopan valtioiden ei katsottu välittävän romaneista, ja maiden hallintoakin pidettiin korruptoituneena. Siksi vastuu tilanteen hoitamisesta nähtiin olevan ylemmällä eli EU-tasolla. Jos ongelma taas on ylemmällä kuten valtion tasolla, on siihen puututtava alemmalla eli kaupungin tasolla, jonne ongelmat tavallaan valuvat. Jos ongelmana taas on lainsäädäntö, siihen puututaan lainsäädännön keinoin: jos EU:n vapaan liikkumisen direktiivi mahdollistaa jonkun mielestä liian suuren vapauden, on kiellettävä kerjääminen Suomen järjestyslaissa.

Suomen ja Helsingin maine taas uhkasi tahraantua joulukuussa 2010, kun kerjäläiset palelivat ulkona kovassa pakkasessa. Pääkirjoituksessa (HS57) HS kommentoikin, että "kaupungin ja

koko maan julkisuuskuvaan tulisi iso tahra, jos kerjäläisiä kuolisi pakkasessa tai vaikkapa leirissä syttyneessä tulipalossa". Kirjoituksessa tosin todettiin, että "yksittäiset karkotus- tai matkalippupäätökset eivät romaniongelmaa ratkaise". Pääkirjoitus julkaistiin kuitenkin uutisen (HS56) jälkeen, jossa kerrottiin, että Helsingin kaupunki oli päättänyt maksaa kotimatkat Romaniaan noin neljällekymmenelle romanille, jos he poistuisivat Suomesta kahden vuorokauden kuluessa. Päätös sai kritiikkiä eri suunnilta. Vapaa liikkuvuus -verkoston mielestä Helsinki kiristi romanit kotimatkalle, kun taas sisäministeri Anne Holmlund (kok.) pelkäsi, että kerjäläiset käyttävät Helsingin päätöstä vastaisuudessa hyväkseen, tai että Suomesta ollaan tekemässä "maksuautomaattia" (HS56). Helsingin kaupunginjohtaja Jussi Pajunen ei ollut huolissaan: "ei siitä [rahasta] käsittääkseni muuta seuraa, koska kyse oli akuuttiin kriisitilanteeseen reagoimisesta" (HS58). Kotimatkarahat sai lopulta yksitoista autokuntaa. Kaikki eivät rahoja halunneet, ja rahat ja leirin sulkeminen herättivät romanien keskuudessa myös moitteita. "Tämä on rasismia! Muissa maissa näin ei olisi tehty, Italiassa meidän annettaisiin jäädä", romanialainen Maria Miklescu totesi (HS56) ja jatkoi: "Romaniassa meillä ei ole mitään. Täällä on hyvä olla, ihmiset ovat ystävällisiä, vain parlamentti on paha". HS:n toimittaja Kimmo Oksanen kommentoi ratkaisua vastuun pakoiluksi ja otsikoi kolumninsa tehokkaalla metaforalla: *Ei yksi karkkipäivä mitään muuta* (HS55). Oksanen kirjoitti: "syyksi kaupungin johto ilmoittaa sen, että he olisivat voineet kuolla täällä tulipaloon tai pakkaseen. Niin varmasti olisivat voineetkin. Nyt he voivat kuolla jossain muualla tulipaloon tai pakkaseen. Mutta se ei enää kuulu Helsingille." Ratkaisu oli tulipalon sammuttamista, sillä se ratkaisi vain senhetkisen tilanteen mutta ei estänyt samoja romanikerjäläisiä palaamasta Suomeen myöhemmin tai vähentänyt heidän köyhyyttään. Romanit vain siirrettiin pois silmistä palelemaan Itä-Eurooppaan.

Myös Helsingin kaupungin sosiaaliviraston johtava asiantuntija Jarmo Räihä oli ilmeisesti huolissaan Helsingin maineesta sanoessaan jo tammikuussa 2010, että "kukaan ei voi kuolla lumihankeen Helsingissä" (HS3). Tai ehkä hän tarkoitti sitä, että Helsingissä viranomaiset ovat ainakin jonkinlaisessa vastuussa sen rajojen sisäpuolella olevista ihmisistä, että heillä on jokin ihmisarvo, jota ei voi rahalla mitata. Toisaalta Räihä sanoi vuoden 2010 lopulla, että ihmisten pitää itse pystyä vastaamaan asumisestaan ja toimeentulostaan, koska "se on Euroopan unionin vapaan liikkumisen direktiivissäkin" (HS60). Sosiaalivirasto oli huolissaan myös lasten elinoloista Kalasataman romanileirissä. Sosiaalipäivystys kertoi ottavansa lapset tarvittaessa huostaan, jos perheet palaisivat Kalasatamaan (HS3), mutta HS ei ainakaan raportoinut niin tehdyn.

Vapaa katto -yhdistyksen ratkaisu "romaniongelmaan" oli vuokrata Kalasatamasta alue ja antaa siitä osa romanien käyttöön. Se toimi tavallaan kaupungin "ohi". Paikka ei ollut "tietenkään optimaalinen romaneille", mutta muutakaan paikkaa ei heidän mukaansa ollut (HS39): "kun he ovat täällä, he eivät ole hökkelikylissä Romaniassa", aktiivi Jehki Härkönen sanoi lokakuussa, kun leirin kohtaloa pohdittiin.

Kerjääjiä syytettiin aggressiivisuudesta ja luvattomasta leirytyimisestä, kun taas romanit itse raportoivat vihamielisestä suhtautumisesta itseensä. "Moni tuntuu vihaavan meitä. Päälleni on syljetty. Ei tällaista ollut viime vuonna", sanoi romanialainen mies toukokuussa 2010 (HS12). Kaksi romanialaisnaista taas kertoi samassa jutussa, että ihmiset eivät enää anna rahaa, vaan romaneja pidetään varkaina. Juttu oli kuitenkin kehystetty aivan toisesta näkökulmasta otsikoimalla se *Kerjäämistä ei enää hämmästellä* (HS12). Romanien sana ei painanut niin paljoa, että heidän kommentistaan koottu juttu olisi kehystetty romanien näkökulman mukaan. Toimittaja Kimmo Oksanen kertoi kolumnissaan (HS8), kuinka vartiointiliikkeen miehet olivat käskeneet Helsingin rautatieaseman ulkopuolella olevia ihmisiä "painumaan v– – uun siitä!". Paikalla oli romaniaktiivi, avustustyöntekijä ja pari romanialaista romaninaista, jotka olivat matkalla Pikkuparlamenttiin Suomen romaniasian neuvottelukunnan puheenjohtajan Pekka Haaviston luokse. Oksasen mielestä "heitä ei tarvitse toivottaa menemään v– – uun. He ovat jo siellä." (HS8).

Monien osapuolten Suomen valtiolta odottamat konkreettiset ratkaisukeinot olivat lakimuutoksia. Erityisesti kerjäämiskiellon tyrmänneet poliitikot eivät kuitenkaan osanneet esittää vaihtoehtoisia ratkaisuja, vaan ainoastaan määrittelivät ongelman (kerjäläisten köyhyys ja syrjintä), jota esitetty kieltä ei ratkaisisi. Kansanedustaja Eero Akaan-Penttilä (kok.) sanoi eduskunnan erityiskokouksessa toukokuussa 2010 (HS18), että romanien syrjintä on häpeä koko EU:lle, mutta ei esittänyt ratkaisua tilanteeseen, vaan tyytyi sanomaan, mikä ainakaan ei auttaisi: "ratkaisu ei voi olla se, että romanit joutuvat siirtymään maasta toiseen ja elättämään itsensä kerjäämällä". Kerjäämisen kieltämistä kannattanut sisäministeri Anne Holmlund (kok.) puolestaan totesi (HS41), että asian hyväksi pitää toimia myös EU-tasolla, mutta että se ei auttaisi senhetkiseen tilanteeseen: "kerjääminen ei varmastikaan lopu kieltämällä, mutta kerjääminen ei myöskään paranna kerjäläisen asemaa".

Kerjäämiskielloa ratkaisuksi ehdottaneet saivat vastaansa vastalauseiden vyöryn. HS:n haastattelemat suomalaiset oikeusoppineet tuomitsivat lain yksimielisesti ja pitivät sitä syrjivänä ja huonosti valmisteltuna. Oikeusoppineiden ohella monet poliitikot toivat useissa jutuissa esille

lain määrittelyongelmat. He kritisoivat kerjäämisen kieltämistä laissa syrjiväksi, jolloin se rikkoisi Suomen perustuslakia ja Euroopan ihmisoikeussopimusta, sillä kuten pääministeri Mari Kiviniemi (kesk.) sanoi lokakuussa 2010 (HS50), "on vaikeaa erottaa normaalia pummaamista ja rikollisperäistä kerjäämistä". Pääkirjoituksessaan (HS42) HS totesi, että "näennäisen musiikkiesityksen" määrittelemisen koettiin hankalaksi. Euroopan yliopistoinstituutin kansainvälisen oikeuden professorin Martin Scheininin ja Helsingin yliopiston valtiosääntöoikeuden professorin Tuomas Ojasen mielestä kerjäämisen kieltävä lakihanke oli suunnattu yhteen etniseen ryhmään, mikä tekee siitä syrjivän ja siten Suomen perustuslain ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen vastaisen (HS29). Kun sisäministeriön työryhmä esitti syyskuussa kerjäämisen kieltämistä, jättivät oikeusministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön edustajat raporttiin eriävän mielipiteensä. He eivät pitäneet järjestyslakia oikeana tapana ratkaista kerjäävien ihmisten ongelmia, eikä kerjääminen myöskään aiheuttanut heidän mielestään sellaista uhkaa, jonka torjumiseksi tarvittaisiin uutta lakia (HS37). Suomen Romani-foorumin toiminnanjohtajan Miranda Vuolasrannan mukaan raportissa ei kuultu romaniasiain neuvottelukuntaa: "näin on jätetty käyttämättä asiantuntemus ja ratkaisut, joita romanit itse voisivat keksiä". Rikosoikeuden tutkija Ari-Matti Nuutila Kööpenhaminan yliopistosta piti lakia turhana, koska häiritsevä kerjääminen oli jo määritelty rangaistavaksi (HS50). Hän kannatti Tanskan mallia, jossa kerjääjillä on velvollisuus todistaa henkilöllisyytensä ja ilmoittautua poliisille. Jos laillisesta toiminnasta ei ole näyttöä, henkilö voidaan palauttaa kotimaahansa. Tutkijan mukaan "kukaan ei ole arvostellut Tanskan järjestelmää. Ranskassa ongelmana oli, että poliisi käännutti romaneja joukoittain selvittämättä heidän toimeentuloaan." (HS50). Hänen mielestään kerjäämiseen liittyvää ihmiskauppaa ja prostituutiota on selvitettävä erikseen. Helsingin poliisipäällikkö Jukka Riikonen ei nähnyt laissa määrittelyongelmia: "jos kerjääminen jossain muodossa kriminalisoidaan, ei tule olemaan Helsingin poliisilaitokselle ylivoimaista ohjeistaa kenttä niin, ettei kenenkään oikeusturva kärsi" (HS45).

Toisin kuin Nordbergin (2004, 726–727) aineistossa 1999–2000, omassa aineistossani puhuttiin myös ihmisoikeuksista, mutta vastalauseena kerjäämisen eli joidenkin mielestä köyhyyden kriminalisoimiselle. Osa Helsingin Sanomien kirjoittelussa esiin päässeistä koki kerjäämisen kieltämisen suoranaisesti köyhyyden kieltämisenä. Ihmisoikeusjärjestö Amnesty Internationalin toiminnanjohtaja Frank Johansson sanoi (HS10): "eurooppalainen köyhyysongelma ratkaistaan muka siirtämällä ongelma pois silmistä - niin kuin roska. Pitäisi ensin kysyä, mikä kerjäämisessä on ongelma? Sekö, että ihmiset eivät kestä katsella sitä, vai halutaanko oikeasti puuttua sen takana mahdollisesti olevaan rikollisuuteen, hepatiittitartuntoihin ja koronkiskontaan?" Samaa mieltä oli Vapaa liikkuvuus -verkosto, johon kuuluva Katja Tuominen totesi (HS27), että

"kerjäämisen kielto on köyhyyden kriminalisointia. Jos kerjääminen kielletään, nämä ihmiset joutuvat hämärebisneksiin, ja rikollisuus kasvaa." Myös HS:n toimittaja Paavo Rautio oli sitä mieltä, että "kurjuutta ei kielloilla poisteta" (HS36): "hyvinvointi-Suomessa näyttää unohtuneen tyystin, että vielä 1800-luvulla täälläkin kulki suurin joukoin ihmisiä kerjäämässä. He olivat tavallisia suomalaisia, isoisemme vanhempia tai heidän vanhempiaan. Kikat, järjestelyt ja rajoitukset eivät olleet ratkaisuja silloin eivätkä ole nytkään. Vain kurjuuden vähentäminen auttaa." HS:n toimittaja Kari Huhta muistutti kirjoituksessaan (HS38), että "yhden väestöryhmän kollektiivinen rankaiseminen on tuomittavaa syistä, jotka ovat tallella Euroopan kollektiivisessa muistissa".

5.4. Eurooppalainen solidaarisuus koetuksella

Romaneiden syrjintää pidettiin sekä ongelmana että syynä romaneiden kurjuuteen. Kaikki aineistoni haastateltavat ja toimittajat olivat yhtä mieltä siitä, että Itä-Euroopan maissa romanit elävät huonoissa oloissa ja heitä syrjitään. Useissa HS:n jutuissa romanien kuvattiin joutuneen Itä-Euroopassa "kierteeseen", jossa syrjityt romanit syrjäytyvät ja eristäytyvät, koska eivät enää luota viranomaisiin tai koulutuksen merkitykseen, mikä vain syventää köyhyyttä. He jäävät paitsi peruspalveluista eivätkä löydä töitä. Romaneilla ei ole vaikutusmahdollisuuksia, eivätkä poliittiset puolueet ja media piittaa heistä. Romanianlainen Printisor Buse ei palaisi takaisin kotimaahansa "vaikka kurkkuni katkaistaisiin. Siellä poliisi pieksää ja lapsia kiusataan." (HS13). "Romanien köyhyyden ytimestä löytyvät syrjintä ja rasismi, jotka ruokkivat toisiaan", kirjoitti Frank Johansson, Amnesty Internationalin Suomen osaston toiminnanjohtaja (HS33). Suomen Romanifoorumin toiminnanjohtajan Miranda Vuolasrannan mielestä "Romania puhuu ongelmastaan eurooppalaisena ongelmana ja sysää vastuuta muille" (HS16). HS kertoi toukokuussa 2010 Amnesty Internationalin Suomen pääministeri Matti Vanhaselle (kesk.) osoittamasta kirjeestä, jossa kerrottiin, että romanit joutuvat "lisääntyvästi rasismien ja rasististen hyökkäysten kohteeksi viranomaisten puuttumatta tapahtumiin" ja että "EU:n toimimattomuus on pöyristyttävää" (HS10). Myös HS:n haastattelema italialainen oikeusfilosofian tohtori Enrica Rigo arvioi rasismien lisääntyneen Euroopassa (HS16). Lisäksi niin HS:n toimittajat kuin useat haastateltavatkin kertoivat, että romaneita pakkohäädetään useista Euroopan maista, ja Itä-Euroopassa heitä sijoitetaan perusteettomasti erityiskouluihin. Huhtikuussa 2010 HS:n toimittaja Kimmo Oksanen kertoi kolumnissaan (HS8), että laittoman äärioikeistolaisen sotilaallisen ryhmän jäsen ampui "vastikään" romaniperheen Unkarissa.

Romanien köyhyyteen ja syrjintään Helsinkiä laajemmin keskityttiin etenkin kolumneissa ja pääkirjoituksissa. Niissä EU:n ei katsottu puuttuneen riittävän hanakasti Itä-Euroopan

korruptioon ja romanien syrjintään eri EU-valtioissa. "Itä-Euroopan sosiaalisesti kehittymättömät yhteiskunnat tuottavat syrjäytyneitä kuin liukuhihnalta", toimittaja Kimmo Oksanen kirjoitti kolumnissaan (HS1). "Euroopan unionissa emme voi vain todeta, että jonkun pitäisi auttaa heitä kotimaassaan", sanottiin pääkirjoituksessa (HS31). Saman kirjoituksen mukaan yhteistä linjaa ei ole eikä syrjintään ja korruptioon puututa. Pääkirjoituksissa valtioiden tai EU:n katsottiin olevan vastuussa romanien tilanteesta. Pääkirjoituksessa (HS57) kerrottiin, kuinka romanit kiertäessään Euroopan maasta toiseen eivät ole tervetulleita minnekään. "Lännessä käytetään paljon energiaa sen pohtimiseen, miten romanit saataisiin pois silmistä. Idässä, heidän lähtöseuduillaan, käytetään vähän energiaa tilanteen muuttamiseen." (HS47).

HS:n haastattelemat romani- ja siirtolaisasiantuntijat korostivat, että romanit pakenevat köyhyyttä, eivät kierrä Eurooppaa huvikseen vain siksi, että ovat "mustalaisia". HS haastatteli romani- ja siirtolaisasiantuntijoita lähes koko sivun jutussa toukokuussa 2010 (HS16). "Ei ole mitään mustalaisverta, joka laittaisi kiertämään ja kerjäämään. Kiertäminen on aina liittynyt toimeentulon saamiseen", sanoi Suomen Romani-foorumin toiminnanjohtaja Miranda Vuolasranta. Hänen mielestään syynä oli institutionaalinen rasismi, eli romanien köyhyys johtuu siitä, että valtiot eivät ole huolehtineet heidän perusoikeuksiensa toteutumisesta. "Kerjäläiset joutuvat yhteiskunnallisen välinpitämättömyyden maksumiehiksi. Romania puhuu ongelmastaan eurooppalaisena ongelmana ja sysää vastuuta muille. Maille, jotka eivät välitä omien kansalaistensa yhdenvertaisuudesta, pitäisi olla EU-sanktiot", hän sanoi. Jutussa asiantuntijoiden ehdotukset jäivät roikkumaan ilmaan, sillä EU:n päättäjiltä ei haettu kommentteja. Toimittaja siirsi asiantuntijoiden kehyksen juttuunsa jo otsikossa *Kerjäämiseen auttavat vain kansainväliset toimet*. Asiantuntijoiden annettiin määritellä ongelma ja ratkaisut, eikä toimittaja puuttunut niihin esimerkiksi kysymällä EU-sanktioiden mahdollisuudesta joltakin toiselta taholta.

Romaneiden syrjintä nähtiin muiden syyksi, ja romaneille jäi keskustelussa uhrin osa. Esimerkiksi toimittaja Kari Huhta vaati kolumnissaan (HS38) maahanmuuttokriittistä keskustelua ja tekoja myös romaniyhteisöltä – millaisia, sitä hän ei tarkemmin määritellyt. Myös pääkirjoituksen (HS47) mukaan "osasy romanien kohteluun on myös Itä-Euroopan omissa yhteisöissä, mutta jos tarjolla olisi muukin tie kuin kerjuu, kulttuuriin kuuluva eristäytymisen paine voisi heikentyä".

Yksittäisillä sanavalinnoillakin saattoi olla kirjoittelussa ratkaiseva merkitys. Toimittaja kirjoitti reportaasissaan: "Kysymys "mitä te noita hyysätte" on hyvä. Pitääkö kerjäläisiä hyysätä vai ei, sitä selvitetään tulevina päivinä." (HS12.) Hän oli poiminut ilmaisun ohikulkijalta, mutta

käyttämällä sitä hän antaa ymmärtää, että romanien auttaminen on hyysäämistä, jotenkin ylimääräistä. Toimittaja yritti naamioida sen ohikulkijan suuhun mutta tuli poimineeksi tältä kehyksen.

Harva haastateltava tai toimittaja syytti romanien tukalasta asemasta yksittäisten EU-valtioiden välinpitämättömyyttä. Romanien ihmisoikeuksien rikkominen ja syrjintä esimerkiksi Italiassa (HS53) ja Ranskassa (HS31) tuotiin kyllä esiin. Italia toimi Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitean mukaan "vastoin Euroopan sosiaalista peruskirjaa" purettuaan romanien leirejä ja karkotettuaan heidät maasta tutkimatta romanien tilannetta tarkemmin (HS53). Elokuussa 2010 HS:n pääkirjoituksen (HS31) mukaan "romaniväestöön kohdistuvat toimet saavuttivat uuden lakipisteen viime viikolla, kun Ranskan hallitus päätti presidentti Nicholas Sarkozyn johdolla sulkea 300 romanien ja kiertolaisten leiriä muutamassa kuukaudessa". Sarkozy kutsui leirejä "rikollisuuden pesiksi" (HS54) ja sai EU:n komission vihat niskoilleen. Komissio uhkasi Ranskaa oikeustoimilla (HS54), mutta "tyytyikin vain nuhtelemaan", kuten toimittaja Kimmo Oksanen kirjoitti kolumnissaan (HS55). Maahanmuuttoministeri Astrid Thors (vihr.) taas sanoi, että Ranskan ja EU:n "romanikiistan" molemmat osapuolet tulkitsivat voittaneensa: Ranskan mielestä komissio "on perääntynyt eikä kovistelee enää Ranskaa romanien karkotuksista" (HS51). Komissio taas tulkitsi Ranskan taipuneen muuttamaan lainsäädäntöään haluttuun suuntaan.

Eurooppalaisuutta käytettiin kirjoittelussa myös lyömäaseena. Ongelman laajuutta ja siten myös laajempaa vastuuta korostavat toimittajat ja haastateltavat puhuivat köyhistä eurooppalaisista, eurooppalaisesta köyhyydestä, eurooppalaisesta ongelmasta tai eurooppalaisista ennakkoluuloista. Näin vastuuta vieritettiin laajemmalle joukolle ja lisättiin solidaarisuuden tunnetta. Esimerkiksi Euroopan neuvoston pääsihteeri Thorbjørn Jagland kirjoitti Vieraskynä-palstalla heinäkuussa 2010 otsikolla *Eurooppa ei voi paeta monikulttuurisuutta* (HS28) ja kertoi olevansa huolissaan "ilmiöstä, jossa jokainen ajattelee vain itseään" ja muistutti "arvoista, joihin kaikki Pohjoismaat ovat sitoutuneet ja joihin Eurooppa on sitoutunut Euroopan ihmisoikeussopimuksessa". Hän myös vaati EU:ta laatimaan sosiaalisen oikeudenmukaisuuden toimintasuunnitelman. HS:n toimittaja Kimmo Oksanen kirjoitti (HS26) romaneista, että "monien luuloissa he ovat joko osa järjestäytyntä rikollisuutta tai sen uhreja. Todellisuudessa suurin osa romaneista on tavallisia maalaisia köyhiä eurooppalaisia". Hän kertoi avustusjärjestön lähettäneen Romanian presidentille kirjeen, jossa tämä kutsuttiin Haranglabin "mustalaisykylään". Siellä presidentti "voisi 25 lapsen ruumiin haudalla arvioida itse, kuinka hyvin hänen johtamansa

EU:n jäsenvaltio Romania on menestynyt muun muassa allekirjoittamansa Euroopan ihmisoikeusjulistuksen vaatimusten toteuttamisessa."

Tulokseni ovat tältä osin siis erilaisia kuin Nordbergilla (2004), jonka aineistossa 1999–2000 Eurooppaan viitattiin lähes yksinomaan silloin, kun haluttiin perustella ikäviä päätöksiä. Hänen aineistossaan kukaan ei aloittanut keskustelua Euroopan velvollisuudesta edistää maahanmuuttajien integraatiota ja vastaanottoa (emt., 726–727). Omassakin aineistossani viittaus EU-tasoon ennemminkin tyrehytti keskustelun kuin vei sitä uuteen suuntaan. Ratkaisuksi nähtiin romanien auttaminen heidän kotimaissaan, johon muiden EU-valtioiden ja "EU-tason" pitäisi painostaa niitä. Lisäksi HS:n kirjoittelussa ongelma nähtiin varsin laajasti eurooppalaisena sekä romanikerjäläisiin kielteisesti että myönteisesti suhtautuvien keskuudessa. Esimerkiksi Helsingin kaupungin nuorisolautakunnan mielestä "on ihan kohtuutonta, että vastuu koko Euroopan laajuisesta kysymyksestä on pistetty Helsingin kaupungissa nuorisotoimen vastuulle", kuten lautakunnan puheenjohtaja Emma Kari (vihr.) totesi (HS39). Siteerasin jo aiemmin sosiaaliviraston Rähää, joka sanoi, että se on "Euroopan unionin vapaan liikkumisen direktiivissäkin, että ihmisten pitää itse pystyä vastaamaan asumisestaan ja toimeentulostaan" (HS60).

Tavan korostaa ongelman eurooppalaisuutta voi tulkita myös vastuun pakoiluksi. Hirvonen (2009, 78) havaitsi saman opinnäytetutkimuksessaan: kukaan ei ottanut tilanteesta vastuuta, vaan eri toimijat ohjasivat vastuuta toisilleen. Eurooppalaisesta ongelmasta puhuvat neutralisoivat moraaliset ongelmat Dal Lagon kuvaamalla tavalla (1999, 269). Helsingin tilanteen sijaan HS:n toimittajat ja monet poliitikot puhuivat laajemmasta ja epämääräisemmästä Eurooppa-kehyksestä sanomalla, että ratkaisun pitäisi löytyä "EU-tasolla". Ulkoministeri Alexander Stubb (kok.) näki kerjäämisiongelman "EU-tason asiana, johon on puututtava taloudellisin keinoin eli tukemalla romanivähemmistöä. EU:n seuraavissa budjettineuvotteluissa pitäisi korvamerkitä rahaa romanien aseman parantamiseen esimerkiksi koulutuksella." (HS46.) Stubbin ehdotus sai tukea vihreiltä. Toisaalta "EU-taso" viittaa ongelman monitahoisuuteen. HS:n haastatteleman Romanian Suomen-suurlähettilään Lucian Fatun mielestä romanien asema paranee koko ajan talouden kehittyessä. Hän sanoi, että "romanit ovat suuri ja köyhä vähemmistö, ja voimakkain mahdollisuus vaikuttaa asiaan on EU-tasolla" (HS22). HS kirjoitti pääkirjoituksessaan marraskuussa 2010, että "yksittäisten maiden karkotus- tai matkalippupäätökset eivät romaniongelmaa ratkaise. Ongelman ratkaisu pitää löytää EU-tasolla, ja siihen on varattava riittävä rahoitus" (HS57).

Monien mielestä vastuuta pakoili nimenomaan EU, joka sai lähes ainoastaan kritiikkiä osakseen. "EU:lla on oikeudellista, taloudellista ja poliittista valtaa, jota se ei käytä, vaikka sen oma perusoikeusvirasto raportoi jatkuvista väärinkäytöksistä", kirjoitti Amnesty Finlandin toiminnanjohtaja Frank Johansson (HS10). Amnesty halusi EU:n ja jäsenmaiden ryhtyvän toimiin muun muassa laatimalla strategian romanien syrjinnän ja köyhyyden ehkäisemiseksi. Yhdessä kolumneistaan huhtikuussa 2010 (HS8) toimittaja Kimmo Oksanen syytti EU:n talousvallankäyttäjii, jotka "halusivat Romanian nopeasti halvan työvoiman ja tuotannon sisämarkkina-alueeksi. Romania otettiin EU:n jäseneksi vuoden 2007 alusta ennen kuin maan noin kahden miljoonan romanin toimeentulosta oli suunnitelmaakaan". Samassa kolumnissa hän mainitsi toiseksi syyksi tilanteeseen romanien jäämisen työttömiksi vallankumouksessa 1989, kun Romania siirtyi kommunismista markkinatalouteen. Oksanen kirjoitti, että "kansalliset sosiaalipoliittiset toimet pysähtyvät rajoille, päinvastoin kuin ihmiset, jotka kulkevat vapaasti edestakaisin rajojen yli" (HS1).

Suomea pidettiin puhujasta riippuen hyvänä tai huonona esimerkkinä muille EU-maille romanioiden hoidossa. Maahanmuuttoministeri Astrid Thorsin mielestä Suomen pitäisi "panna omat romaniasiat kuntoon" ennen kuin suomalaiset voivat opettaa muita maita (HS51). Thorsin mukaan Suomen romanipoliittinen ohjelma oli lokakuussa 2010 myöhässä, eikä Suomi ollut myöskään ollut tarpeeksi aktiivinen hakemaan EU:n rakennerahaa romanien tukemiseksi. Myös HS:n toimittaja Petri Sajari kirjoitti kolumnissaan (HS53) samoihin aikoihin, että "[sisäministeri Anne] Holmlundin kannattaisi nyt olla tarkkana, jotta Suomi ei saisi taas kerran huomautusta ihmisoikeuksien loukkaamisesta". Viikkoa aiemmin marraskuun alussa Italia oli saanut Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitealta huomautuksen purettuaan romanien leirejä ja karkotettuaan heidät maasta tutkimatta heidän tilannettaan (HS53). Sen sijaan Vieraskynässä (HS33) Amnesty Finlandin toiminnanjohtaja Frank Johansson toi esiin, että Suomi on kohentanut maassa asuvien romanien asemaa monia muita maita paremmin, minkä vuoksi Suomen tulisi "toimia aktiivisesti myös eurooppalaisilla foorumeilla romanivähemmistöjen ihmisoikeuksien takaamiseksi. Hallituksen tulisi antaa poliittinen tukensa ja riittävästi resursseja Suomen aktiivisuudelle tässä kysymyksessä". Toisessa jutussa (HS41), jossa haastateltiin monia ihmisiä kerjuukieltolaista, Johansson kertoi Suomella olevan hyviä esimerkkejä siitä, miten oma romaniväestö "saadaan köyhyysloukusta ja integroidaan", joten Suomen pitäisi toimia aktiivisesti "eurooppalaisilla foorumeilla" romanivähemmistöjen ihmisoikeuksien takaamiseksi. Lisäksi "köyhien oma ääni" pitäisi saada kuuluviin: "EU:n päättäjien, jäsenmaiden hallitusten ja paikallisviranomaisten täytyy oppia kuuntelemaan

romaneja, ja romanien tulee olla mukana päättämässä heitä koskevista ohjelmista ja toimenpiteistä".

EU sai risujen ohella vain harvoja ruusuja. Toimittaja Janne Toivonen muotoili asian kirjoittamalla, että "EU tekee hyvääkin" (HS16). Hyvä tarkoitti sitä, että EU:n rakenne- ja sosiaalirahastoista jaetaan varoja infrastruktuurin ja paikallishallinnon kehittämiseen. Muutama vuosi aiemmin yhdessä suomalaisjohtoisessa projektissa purettiin järjestelmä, jonka nojalla Romanian romanilapset on laitettu käymään heikkolaatuisia erityiskouluja. "Tai purettiin ainakin paperilla. Hiljainen fakta on, että valtaosa projektirahoista uhkaa idässä hukkaa tehottomaan hallintoon ja korruptoituneisiin käsiin", Toivonen totesi. (HS16.)

5.5. Kerjuukielto arvojen paljastajana

Aineiston puhujat eli toimittajat ja haastateltavat olivat yksimielisiä sen moraalisen päätelmän suhteen, että heikompia pitää auttaa.

Kerjuukieltoehdotus toi julkiseen keskusteluun ja Helsingin Sanomien raportointiin siitä ryhtiä. Lakia muotoiltaessa ei voi tyytyä mutuihin ja vihjauksiin asioiden mahdollisesta yhteydestä, vaan asiat on voitava määritellä tarkasti. Vaikka lait ovat monitulkintaisia, niiden muotoilut ovat julkisuudessa käytävää keskustelua tarkkarajaisempia. Keskustelussa testattiin myös sopivuuden rajoja. Esimerkiksi kieltoa puolustaneen kansanedustaja Ben Zyskoviczin (kok.) mielestä laki ei olisi syrjivä, mitä hän havainnollisti vertaamalla kerjäämistä ympärileikkaukseen (HS29): "voidaan esimerkiksi väittää, että naisten ympärileikkaus on perustuslain syrjintäkiellon vastaista, koska lainsäädäntö käytännössä kohdistuu vain henkilöihin, joiden kulttuuriin ja traditioon naisten sukuelinten silpominen kuuluu. Suomessa tapahtuvista taskuvarkauksista aivan ylivoimainen osuus on ulkomaisten tekemiä, ja näin ollen joku voisi väittää, että laki syrjii ulkomaalaisia." HS veti kommentin jutun otsikkoon. Helsingin yliopiston valtiosääntöoikeuden professorin Tuomas Ojasen mielestä vertaus oli "posketon": "ympärileikkaukset ovat vastoin perus- ja ihmisoikeuksia. Ne kohdistuvat nimenomaan nuoriin tyttöihin, loukkaavat henkilökohtaista koskemattomuutta, voivat olla terveydelle vaarallisia ja täyttävät usein törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkit." (HS29).

Suhtautuminen kerjuukieltoon paljasti puhujien arvot. Esimerkiksi pääministeri Matti Vanhanen (kesk.) näki ongelmana kerjäämisen, mutta perustelut olivat aika keveät: "ajatus, että toiselta puolelta Eurooppaa on varaa ostaa lentolippu ja tulla tänne kerjäämään, ei jotenkin naksahda kohdalleen" (HS19). Vanhanen vetosi toukokuussa 2010 kansaan, jotta kukaan ei antaisi rahaa

kerjäläisille: "se olisi ylivoimaisesti helpoin ja tehokkain tapa torpata ongelma" (HS19).

Vanhasen erottua kesällä 2010 pääministerinä jatkanut Mari Kiviniemi (kesk.) taas vastusti lakia ja perusteli sitä hieman vahvemmin vedoten siihen, että laki "soti hänen oikeudentajuun vastaan". "Selkäydinreaktioni oli kielteinen", hän kertoi lokakuussa HS:lle (HS49) käyttäen voimakasta metaforaa.

On mielenkiintoista, miten kerjäämisen ja rikollisuuden välisestä suhteesta HS:n jutuissa puhuttiin. Helmikuussa 2010 HS raportoi romanien paluusta Kalasatamaan puolen sivun jutussaan *Romanian romanien etujoukko palasi* (HS4). Etujoukolla toimittaja viittasi ilmeisesti siihen, että osa Helsinkiin tulleista romaneista oli ollut Helsingissä jo aiemmin samana talvena. Jutussa haastateltiin romanikerjäläisiä, poliisiviranomaisia ja Diakonissalaitoksen työntekijöitä. Romaneja oli pääkaupunkiseudulla tuolloin noin 50. Poliisi epäili Suomeen tulleita romanialaisia houkutelun tai pakotetun kerjäämään. Helsingin poliisin komisario Tom Packalén kertoi jutussa epäilevänsä kerjäämistä tulonlähteenä: "kerjääminen ei tuota monta euroa päivässä, joten tulonlähde on muu. On mahdoton yhtälö, että pullojen keräämisellä maksaisi matkat ja elämisen täällä." Aiemmin Helsingissä olleista romaneista osa oli jäänyt kiinni varkauksista, ja vuoden 2009 lopulla Romaniassa oli myös otettu kiinni romanikerjäläisiä välittänyt rikollisjoukkio. Siinä todisteet, joista poliisi tuolloin kertoi julkisuuteen. Poliisilla oli siis hyvin vähän näyttöä siitä, että kerjääminen ja rikollisuus kulkisivat Suomessa käsi kädessä. Oikeudessa kukin on syytön, kunnes toisin todistetaan, mutta poliisi näytti suhtautuvan ainakin tähän asiaan toisin. HS:n toimittaja tuki poliisia ja kehysti jutun niin, että romanien tulo Helsinkiin näyttäytyi uhkana. Sitä vahvisti puhe "etujoukosta" ja se, että Keskusrikospoliisin epäily "kielitaidottomien ihmisten pakottamisesta rahantekoon" oli nostettu ingressiin. Juttu alkoi: "'tuleeko poliisi takaisin?' haluaa Victor Barbu tietää". Poliisi oli käynyt irrottamassa sähkökaapelin romanien "asuntovaunurykelmästä".

Tärkeää oli paitsi se, mitä romaneiden raportoitiin tehneen, myös heidän oletetut aikeensa. Aikoivatko he tehdä rikoksia? Halusivatko he edes tehdä töitä? Käyttivätkö he sosiaaliturvaa hyväkseen? Kerjäämisestä ei tehnyt ongelmallista tai rikollista ainoastaan sen yhteys järjestäytyneeseen rikollisuuteen vaan myös sen "aitous". Samassa romanien etujoukon palaamista käsittelevässä jutussa (HS4) Krip:n rikostarkastaja Ari Karvonen sanoi, että romanien joukossa on "myös aitoja kerjäläisiä", jotka voivat olla "pakottamisen tai ihmiskaupan uhreja". Toimittaja pohti kerjäämisen aitoutta myös toukokuussa 2010, kun romani Daniel Alemanin raportoitiin kerjäävän yhden jalan ja kainalosauvojen varassa (HS12). Toinen jaloista oli amputoitu. Toimittaja kertoo, että "hän ei ole niitä rampoja tai "rampoja", joita rikollisliigat

kärräävät Romaniasta Etelä-Eurooppaan säälikerjuulle". "Säälikerjuu-ilmiön" epäiltiin leviävän Suomeenkin. Säälikerjuulla toimittaja ilmeisesti viittasi organisoituun kerjäämiseen eli rikolliseen toimintaan.

Keskusteluun HS:ssa osallistuneet vetivät yhtäläisyysmerkin lain ja oikeuden ja kohtuuden välille. Jos jokin asia on laissa sallittu, se on myös oikein. Jos syrjiminen on laissa ja perustuslain vastaista, se on väärin. Lakia käytettiin vahvana argumenttina puolesta ja vastaan, ja se heijasti arvoja. Pelkkä viittaus perustuslainvastaisuuteen riitti argumentiksi. Kerjäämiseen kielteisesti suhtautuvat ajattelivat, että laki on tehokkain keino tarttua ongelmaan. Tai ehkä se on ainoa laillinen keino. Jos laki mahdollistaa kerjäämisen, joka koetaan viihtyisyyttä heikentäväksi tai jolla uskotaan olevan ikäviä lieveilmiöitä, on lakia muutettava.

HS:n toimittaja Teija Sutinen toi kesäkuussa 2010 kolumnissaan *Hyödyllisiä idiootteja* (HS25) esille, että kielenkäyttö eduskunnan maahanmuuttokeskustelussa oli alkanut terävöityä. Sama huomio tehtiin myös vuonna 2008 kuntavaalien alla (Keskinen 2009). Toimittajan mielestä "maahanmuuttopuhe ryöppyä" ja käsitteet ja keskustelu jäivät sekaviksi. Koveneviin asenteisiin olivat Sutisen mielestä syynä lähestyvät vaalit ja asenteiden koveneminen yhteiskunnassa. Suomalaiset olivat kokoomuksen Ben Zyskowiczin mielestä noita "hyödyllisiä idiootteja" ja "aikamoisia hölmöläisiä", koska Bulgarian ja Romanian kansalaisten oli annettu tehdä "turhia" turvapaikkahakemuksia ja heille oli annettu odotusaikana toimeentulotukea. "Semmoisia ei pitäisi tänne ottaa, jotka tulevat vain keinottelemaan meidän sosiaaliturvallamme. Meidän täytyy antaa aidoille pakolaisille tilaa." Tämä vahvistaa Camilla Haaviston (2011) käsitystä, että maahanmuuttajat toivotetaan tervetulleiksi, jos heidän voidaan todistaa olevan sitoutuneita hyvinvointiyhteiskunnan rakentamiseen. Syyskuussa HS kertoi keskustapuolueen kiristäneen maahanmuuttolinjauksiaan, koska suomalainen sosiaaliturvajärjestelmä nähtiin vetovoimatekijänä, joka lisää maahanmuuttoa (HS35). Keskusta kaavaili esimerkiksi luopumista oleskeluluvan myöntämisestä humanitaarisin perustein ja tiukennuksia perheenyhdistämistäädöksiin. Helsingin Sanomat ei vuoden 2010 kirjoittelussaan kertonut muiden puolueiden kiristäneen maahanmuuttolinjauksiaan. Aineistossani ei käsitelty muita maahanmuuttoa koskevia lakeja, mutta kerjäämiskiellosta välittyi vahvasti kuva, että osa vastustaa sitä ja osa puolustaa. Etenkin oikeusoppineiden vastustus tehtiin hyvin selväksi jo otsikkotasolla.

Kerjäämiskielto-keskustelua voi pitää osoituksena asenteiden koventumisesta Suomeen ulkopuolelta tulevia kohtaan. Kerjäämisen kieltäminen kokonaan olisi jyrkkä toimenpide, kun

häiritsevä kerjääminen on jo kielletty. Vaikka toimittajat puolustivat romanien oikeuksia kolumneissa ja pääkirjoituksissa, uutisten sävy oli usein toinen. Yhdessä jutussa (HS13) toimittaja toi esiin Suomen olevan Belgian ohella "EU:n porsaanreikä", koska se tarjoaa tavallisen turvapaikkahakumenettelyn myös romaniväestölle, joilla ei EU-kansalaisena ole periaatteessa oikeutta hakea turvapaikkaa toisesta EU-maasta. Ratkaisuna "ongelmaan" Suomi oli kutistamassa maasta poistumisaikaa lainmuutoksella seitsemään vuorokauteen ja oli myös nopeuttanut käsittelyaikoja. Suomi näyttäytyi siis kuin heikoimpana lenkkinä, joka ei pidä kurissa ympäri Eurooppaa vaeltavaa romanijoukkoa.

Romanikerjäläiset toivat ilmeisesti EU-asiat ymmärrettäviksi ja lähelle ihmisiä, koska HS:n kirjoittelussa heitä käytettiin EU-lakien havainnollistamiseen. Toukokuussa 2010 EU-maiden sosiaaliturvaa yhtenäistettiin (HS17). Muutoksen jälkeen toiseen EU-maahan työnhakuun lähtevä saa kotimaasta työttömyysturvaa kolmen kuukauden ajan, eikä sitä tarvitse enää hakea siitä maasta, johon menee työnhakuun. Sen sijaan että HS olisi etsinyt juttuunsa suomalaisia, jotka etsivät töitä muualta EU-alueelta, jutussa pohdittiin romanikerjäläisten oikeuksia sosiaalietuuksiin. Otsikko kuului: *Kahden vuoden oleskelu toisi sosiaaliedut romanikerjäläisille*. Jutussa haastatellun Kelan lakimiehen Henna Huhtamäen mukaan kerjäämistä ei kuitenkaan katsota sellaiseksi työksi, joka oikeuttaisi etuuksiin. Näkökulma ei toisin sanoen ollut, että suomalaiset saisivat jotain, vaan että suomalaisilta viedään jotain. Romanikerjäläisiä ei kuvattu jutussa yritteliäiksi työnhakijoiksi vaan suomalaisen sosiaaliturvan mahdollisiksi hyväksikäyttäjiksi.

Sdp:n kansanedustajan Maarit Feldt-Rannan mielestä kerjääminen "ei kuulu hyvinvointiyhteiskuntaan", mutta koska kerjäämisen perussy on köyhyys, täytyy ratkaisu löytyä puuttumalla siihen (HS43). Epäselväksi jäi, tarkoittiko hän, että hyvinvointiyhteiskunnassa ei saa vai ettei tarvitse kerjätä?

5.6. Yhteenveto

Kirjoittelu romanikerjäläisistä osoittautui samansävyiseksi kuin aiemmissakin tutkimuksissa. Kirjoittelua jäsensivät keskenään kilpaillen uhka- ja köyhyyskehukset. Kehukset myös henkilöityivät: tietyt toimijat edustivat tiettyä kehystä eivätkä soveltaneet puheissaan molempia. Julkilausutusti arvokeskustelua käytiin etenkin kerjäämiskieltoa koskien. Kerjäämiskiellon vastustajien ja puolustajien näkemykset ja arvot erosivat toisistaan voimakkaasti. Uhkakehysten edustajien mielestä romanikerjäläiset tuovat Suomeen rikollisuutta ja vähentävät kaupunkiviihtyvyyttä. Ratkaisuna asiaan esitettiin kerjäämisen kieltäminen lailla.

Köyhyyshälyksen edustajat taas näkivät Itä-Euroopasta tulleet romanit syrjittynä ja köyhänä vähemmistönä, jonka ongelmia ei kielloilla ratkaistaisi. Jälkimmäistä kehystä soveltavien mielipiteet erosivat ratkaisun etsimisessä: puhujasta riippuen se löytyi kaupungin, valtioiden tai EU:n tasolta. Kaikki aineistoni puhujat eli toimittajat ja haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että Itä-Euroopassa romaneita hyljeksitään ja siten ajetaan köyhyyteen. Korruption vuoksi ratkaisua tilanteeseen ei kuitenkaan haettu sieltä, vaan EU:sta. Molempien kehysten edustajat syyllistivät toisen kehysten kannattajia ja esiintyivät hyökkäävästikin.

Käytännössä aihe kehystyi Helsingin Sanomissa vahvasti paikallisena, ja kirjoittelua oli määrällisesti eniten lehden kaupunkisivuilla. Kysymystä merkityksellistävien kehysten määrittelystä kamppailivat toimittajien johdolla poliitikot, virkamiehet, tutkijat ja kansalaisaktivistit, mutta romaneita itseään ei päästetty kehystäjiksi yleensä edes reportaaseissa – silloinkaan, kun he olivat jutun ainoat tai päähaastateltavat. Toimittajat poimivat kehysten mieluummin vaikka ohikulkijalta kuin asianosaisilta eli romaneilta itseltään. Kerjäämiseltä oli ilmeisen vaikea sulkea silmiään, koska se koettiin ajoittain aggressiiviseksi tai ainakin niin yleiseksi, että siltä ei voinut välttyä. Pääkirjoituksissa ja toimittajien kolumneissa lehti osallistui kehystämiseen myös suoraan.

Kun keskustelu kehystettiin kamppailuksi kahden ryhmän, romanikerjäläisyyden vastustajien ja romanikerjäläisten puolustajien, välillä, asetelman ulkopuolelta oli luultavasti vaikea tuoda toisenlaisia tulkintoja uhriuden ja uhan kehysten rinnalle. Vastakkainasettelu oli valmis, ja uusille puhujille tarjoutui ainoastaan mahdollisuus valita puolensa. Toisaalta se ehkä helpotti kerjuukieltä vastustaneiden tilannetta: heidän ei tarvinnut keksiä vaihtoehtoisia ratkaisua tilanteeseen, vaikka he kokivatkin sen ongelmallisena. Vaihtoehtoisia ratkaisuja esittivät ainoastaan kansalaisaktivistit, tutkijat ja toimittajat, eivät kansanedustajat. Toimittajat siis sekä vahvistivat dikotomista kehystystä uutisissaan että puhuivat niitä vastaan kolumneissa. Yksi syy tälle voi olla lajityyppien ero: uutistekstissä toimittajat eivät saa esittää omia mielipiteitään, jolloin heidän on helpompi turvautua dikotomisiin luokitteluihin, mikä myös nopeuttaa uutisten kirjoittamista.

Aineistoni vahvistaa aiemman tutkimuksen käsitystä, että romaneja kohdellaan julkisuudessa ankarammin ja leimaavammin kuin muita vähemmistöryhmiä. Julkisuudessa ei ole hyväksyttävää puhua esimerkiksi pakolaisista sanomalla, että heidän läsnäolonsa "vähentää kaupunkiviihtyvyyttä", juutalaisista puhumattakaan. Mikään puhe romaneista ei näytä olevan

sopimatonta. On vaikea nähdä kerjäämisen täyskieltoa muuna kuin köyhyyden kieltämisenä, kaupungin siistimisenä epämiellyttäviltä tosiasioilta.

Karina Horstin (2005) mielestä turvapaikkakeskustelussa ihmisoikeuskehuksesta ei ole haastamaan uhka- ja uhrikehyksiä. Hän näkee ensin mainitun liian yleisenä ja universaalina kehyksenä, joka ei kosketa konkreettisesti ihmisiä (emt., 286). Kerjäämiskielto-keskustelussa lain vastustajat toivat esiin myös ihmisoikeusnäkökulmaa puhuessaan syrjinnästä, mutta uhrikehys oli silti vahvempi. Himanen ja Könönenkin (2013) havaitsivat, että on helpompaa puhua jostakin ilmiöstä, jos siihen liittyvillä henkilöillä on selvät roolit, tässä tapauksessa "uhrin" tai "hyväksikäyttäjän" rooli. Paljon vaikeampaa on puhua Euroopasta, jossa asuvien ihmisten oikeuksien eteen kaikkien on tehtävä töitä yhdessä, sillä kaikki ovat osallisia ja siten myös osasyllisiä.

6. Johtopäätökset ja pohdinta

Lähdin tutkimuksessani epäsuorasta asetelmasta sikäli, että etsin romanikerjäläisiä käsittelevästä Helsingin Sanomien kirjoittelusta Eurooppaa. Tarkemmin ottaen halusin kysyä, miten romanikerjäläisiin lehden kirjoittelussa suhtaudutaan (ja millaisina he tällöin tulevat julkisesti esitetyiksi), millaiset merkityskehukset kirjoittelua jäsentävät ja mitä näitä kehyksiä tarkastelemalla voidaan sanoa Euroopasta journalismin julkisuustilassa kuviteltuna yhteisönä.

Mikään Helsingin Sanomien kirjoittelussa esiintynyt taho ei ottanut tilanteesta vastuuta, vaan "romaniongelmaa" palloteltiin Helsingiltä Suomelle, Suomelta muille maille ja "EU-tasolle". Tunnistamieni kehysten pohjalta saa kuvan, että romaneista ei välitetä missään Euroopan kolkassa, mutta ei varsinkaan Itä-Euroopassa tai epämääräisellä ja kaukaisella "EU-tasolla". Kaiken kaikkiaan kirjoittelussa rakentunut Eurooppa koostuu yksittäisistä valtioista, joilla ei näytä olevan muuta yhteistä kuin romanien vieroksunta. Palloa heitettiin EU:lle, kun vastuunkantajaa ei löytynyt muualtakaan. Noita EU-tason vastuunkantajia ei kuitenkaan nimetty tai yksilöity, eikä heidän katsottu edustavan jäsenmaita. Helsingin Sanomien julkisuustilassa toisin sanoen näyttäytyy Eurooppa, jonka korkeat ihanteet romuttuvat monimutkaisen todellisuuden edessä.

Itse asiassa Helsingin Sanomien jutuissa suomalaiset puhujat näkivät eurooppalaisuuden pikemminkin sopivana lyömäaseena tai käteväenä loppusijoituspaikkana hankalaksi koetulle ongelmalle. Vaikka eurooppalaisuuteen viittasivat sekä kerjäämisen vastustajat että puolustajat, köyhyyskehys oli viritykseltään eurooppalaisempi kuin uhkakehys. Kerjääminen nähtiin uhkana ennen kaikkea suomalaiselle hyvinvointivaltiolle, ei eurooppalaisille ihanteille. Kirjoittelussa rakentui vahvasti tietynlainen kuvitteellinen Suomi: kerjääminen nähtiin uhkana ennen kaikkea suomalaiselle hyvinvointivaltiolle, ei eurooppalaisille ihanteille. Sen sijaan romanien köyhyys koettiin koko Euroopan laajuisena ongelmana.

Kerjäämisen kielävän lain valmistelu teki näkyviksi ihmisten moraalikäsitteet ja paljasti niiden takana olevan rasismia romaneja kohtaan. Laki oli kohdistettu yhteen etniseen ryhmään, romaneihin, mikä on syrjintää. Kerjäämiseen kielteisesti suhtautuvat eivät puhuneet kerjäämisestä vain viihtyvyytensä vaan pyrkivät tuomaan esiin sen yhteyden rikollisuuteen ja tekemään siitä laitonta. Kerjääjien motiiveja ja aitoutta epäiltiin, ja heidät koettiin uhkana suomalaiselle hyvinvointiyhteiskunnalle. Kerjäämisen haitallisuuden määrittäminen osoittautui hyvin hankalaksi eikä sitä pystytty sitomaan riittävän selvästi rikollisuuteen eikä erottamaan

pummaamisesta. Lisäksi musiikkiesityksen näennäisyys olisi lain kritisoijien mielestä ollut vaikea määritellä.

Valitsemani menetelmä osoittautui hedelmälliseksi tavaksi käsitellä keskustelua romanikerjäläisistä. Keskustelussa oli selvät osapuolet, jotka kilpailivat näkökantojensa esiin pääsystä. Juuri tämän puolen tarkasteluun kehykset sopivat diskursseja paremmin. Metafora-analyysillä olisin voinut keskittyä Eurooppa-metaforiin ja päässyt niihin syvemmälle kuin hyödyntämällä metaforia vain analyysini apuvälineenä. Kehyksen ja kehystämisen käsitteitä hyödyntämällä pystyin kuitenkin tarkastelemaan keskustelun asetelmia laajemmin. Metafora-analyysillä kysymyksenasettelu olisi ollut aivan erilainen. Metafora-analyysin ja kehysanalyysin yhdistelmä olisi ehkä voinut tulla kysymykseen.

Helsingin Sanomien kirjoittelussa puhuttiin kerjäläisongelmasta ja kerjäläisistä, minkä vuoksi etsin juttuja hakusanalla kerj*. Voi silti olla, että haun ulkopuolelle jäi juttuja, joissa Itä-Euroopasta tulleita romaneja ei kutsuttu kerjäläisiksi. Tulkintani mukaan romaneja alettiin kutsua romanikerjäläisiksi myös erotuksena Suomen romaneista, ja heidän oikeuksiaan puolustaneetkin puhuivat romanikerjäläisistä, minkä vuoksi on luultavaa, että hakusana oli sittenkin osuva. Olisi myös voinut olla tarkoituksenmukaista sisällyttää aineistooni myös jutut ryypäyskohusta suomalaisvirkamiesten Romanian-matkalla sekä romaneista muissa EU-maissa: niistä olisi voinut löytyä jokin uusi näkökulma aiheeseen.

Eurooppa ilmestyi kirjoitteluun julkilausutusti mukaan silloin, kun kaivattiin vastuunkantajia. Kun suomalaispäättäjät eivät päässeet ratkaisuun kovan väentämisenkään jälkeen Helsingin tai Suomen tasolla, oli helppo heittää pallo EU:lle katsomatta, otetaanko sitä edes kiinni. EU on yhtä kuin sen jäsenvaltiot, mutta Helsingin Sanomien välittämässä keskusteluissa se nähtiin kuin sopivana loppusijoituspaikkana vaaralliselle jätteelle, jota ei osata käsitellä Suomessa sen enempää valtiollisella kuin paikallisella tasolla. Sangen raju implikaatio on, että ympäristölle vaarallinen jäte on saastuttanut suomalaisen hyvinvointivaltio-keskustelun, jossa työ nähdään itseisarvona ja samalla ihmisen hyödyllisyyden ja arvon mittana – samalla luodaan kuvitteellista Suomea.

Kerjäävä romani ei mahdu ahtaisiin ja yksisilmäisiin "kerjäläisen" ja "maahanmuuttajan" kategorioihin, minkä osoittaa jo pohdiskelu kerjäämisen "aitoudesta". Mikä sitten tekee kerjäämisestä aitoa: sekö, että rahat pitää kerjäläinen itse vaiko se, että tämä on pakotettu antamaan kerjäämänsä rahat rikollispomoille? Onko köyhiä kerjäläisiä, jotka antavat

vapaaehtoisesti pakkasessa istumalla kerätyt rahansa muille? Entä onko säälikerjuu paheksuttavaa siksi, että sääliä ei pitäisi kerjätä? Voi kysyä, mitä tunteita kerjäämisen sitten pitäisi herättää, ellei sääliä. Yritetäänkö kerjäläisistä tehdä elinkeinonharjoittajia puhumalla erikseen aidosta ja epäaidosta kerjäämisestä ja säälikerjuusta?

Näen, että kerjäämisessä kyse ei ole aidosta pakolaisuudesta vaan aidosta köyhyydestä, aidosta hädästä ja rehellisyydestä. Moni tuntuu voivan hyväksyä kerjäämisen, jos se on passiivista ja jos kerjäläinen mieluummin tekisi töitä, jos niitä olisi. Suomalainen sosiaaliturva perustuu siihen, että ihminen mieluummin tekisi töitä kuin turvautuisi sosiaalietuuksiin. Se perustuu myös siihen käsitykseen, että turvaverkon levittää nimenomaan yhteiskunta, ei esimerkiksi suku tai perhe. Käyttäytyessään "sopimattomasti" köyhät ja kurjat kerjäläiset "pääsevät" myös arvostettuihin koviin uutisiin, joihin heillä ei muuten olisi asiaa. Paikan valinnasta tekee sopimattoman syy: kadulla ei saa olla kerjäämässä eikä autossa asua. Leiriytyminen oli kiellettyä leirintäalueiden ulkopuolella jo vuonna 2010, mutta kerjäämistä ei ole vielä kevääseen 2015 mennessä kielletty lailla.

Helsingin Sanomien kirjoittelussa EU:n koettiin pakoilevan vastuuta, mutta niin toimittajat kuin haastateltavatkin pakoilivat jutuissa omaa vastuutaan heittämällä vastuun ratkaisusta tilanteeseen epämääräiselle "EU-tasolle". Jäi usein epäselväksi, mitä sillä tarkoitetaan: kenties komissiota tai EU-parlamenttia? Ulkoministeri luultavasti tietää, mihin EU-tahoon viittaa, mutta tietävätkö lukijat tai toimittaja? Ajateltiin HS:n toimituksessa, että asian selventäminen ei kiinnostaisi lukijaa? EU-asioiden avaamiseen tarvitaan paljon vaivannäköä, asiantuntemusta ja palstamillimetrejä. Toimittaja voi tiedostaen tai tiedostamattaan neutralisoida paikallisen ongelman siirtämällä sen eurooppalaiseen kontekstiin ja siten ikään kuin pois päiväjärjestyksestä. Samalla siitä tulee ulkomaanuutisten aluetta. Ehkä viittaaminen EU-tasoon tosiaan vie ongelman pois silmistä, jonnekin kauas epämääräisyyteen. Jos toimittaja ei vaivaudu tarkentamaan kysymystään tai selittämään, mistä tahosta on kyse, on hänkin osaltaan vastuussa vastuun siirtämisestä jonnekin toisaalle. Toimittajat kysyivät asiasta "EU-tasolta" vain äärimmäisen harvoin eivätkä silloinkaan omasta aloitteestaan.

Yllätyin siitä, että kerjäläiset toivat EU-politiikan lähemmäksi ihmisiä. Romanit tuovat EU-politiikan kirjaimellisesti kaduille. Se ei kuitenkaan riitä, jos toimittajat eivät vie asian käsittelyä pidemmälle. HS:n toimittajien vastuulla olisi ollut varmistaa EU-pallon perillemeno eli kysyä asiasta EU-tason päättäjiltä. Toimittajien ei pitäisi tyytyä uutiskirjoittelussakaan ulkopuolelta annettuihin kehyksiin. Toimittajan on helppo ajatella, että esitellessään kahta näkemystä

suunnilleen tasapuolisesti hän on hoitanut työnsä. Se ei kuitenkaan riitä, vaan mielestäni toimittajien täytyy kaivaa syvemmältä ja vaatia kunnon perusteluja haastateltavien näkemyksille. HS:n toimittajien olisi pitänyt haastatella myös EU-tason päättäjiä ja virkamiehiä eikä tyytyä suomalaisten päättäjien tekemiin "ratkaisu pitää löytyä EU-tasolta" -heittoihin. Pääkirjoituksissa lehti kyllä penäsi vastuuta EU:lta. Mitä Suomi teki ratkaisun löytymisen eteen EU:ssa, vai tekikö mitään? Ketkä EU:ssa ovat vastuussa asiasta, ja ovatko he kantaneet vastuunsa? Onko Suomesta oltu yhteydessä EU:hun päin? Toimittajien ei pitäisi tyytyä toistelevaan haastateltavien heille syöttämiä tietoja, vaan etsiä vastauksia ja ratkaisuja aktiivisesti itse eikä vain harmitella tilannetta pääkirjoituksissa ja kolumneissa.

Romanikerjäläiset näyttäytyivät Helsingin Sanomien kirjoittelussa uhkana enemmän Suomelle kuin Euroopalle. Tämä voi johtua siitä, että EU-tason päättäjiä ei jutuissa juuri haastateltu. Moni suomalainen poliitikko ja viranomainen koki suomalaisen hyvinvointivaltion uhkaksi viime kädessä EU:n vapaan liikkumisen direktiivin, joka mahdollistaa romanienkin liikkumisen EU:n rajojen sisällä. Kerjäämisellään Suomessa romanit haastoivat työnteko- ja asumisperustaisen sosiaaliturvamallin. He haastoivat myös eurooppalaisen liikkumisen vapauden: onko EU-kansalainen todella vapaa vai ainoastaan vapaa, kunnes toisin mainitaan? Nordbergin (2007, 22) mukaan lisääntyvä heterogeenisyys on nähty erityisen hankalana pohjoismaisille hyvinvointivaltioille, joiden sosiaaliturvajärjestelmä perustuu solidaarisuuden tunteeseen tuntemattomia ihmisiä kohtaan.

Keväällä 2015 romanikerjäläiset eivät ole hävinneet Suomesta minnekään. Vaikka kerjäämiskiellosta tehdään lakialoite vuosittain, jokin on muuttunut, koska aloite ei enää herätä laajempaa keskustelua. Lakialoitteen toistuva tekeminen kuitenkin kertoo siitä, että romanikerjäläiset herättävät edelleen närää. Jäin miettimään, onko kerjäläisten köyhyyttä ja hätää vaikea nähdä siksi, että suomalaiset tuntevat syyllisyyden piston sydämessään ja tietävät olevansa eurooppalaisina osavastuussa romanien kohtalosta? Entä tekevätkö romanikerjäläiset Suomesta eurooppalaisemman vai vähemmän eurooppalaisen?

Jatkotutkimusta ajatellen minua kiinnostaisi tietää, miten esimerkiksi Ruotsin joukkoviestimet puhuvat romanikerjäläisistä. Ruotsi tarjoaisi vertailukohdan Suomen kanssa hyvin samanlaiseen yhteiskuntaan, jossa kuitenkin esimerkiksi maahanmuuttajien määrä on moninkertainen. Mielletäänkö Ruotsin hyvinvointivaltio samalla lailla uhatuksi kuin Suomen? Nähdäänkö vapaan liikkumisen direktiivi yhtä lailla ongelmallisena? Vieritetäänkö vastuuta epämääräiselle "EU-tasolle"? Toinen suunta olisi selvittää, millaisia muita sisäisiä Toisia Euroopalla nykyään on.

Mistä ratkaisu romanien köyhyyteen ja syrjintään sitten voisi löytyä? Romanien syrjintä on rakennettu Itä-Euroopan yhteiskuntiin, mutta juuri sen vuoksi ratkaisua ei voi etsiä sieltä. Itä-Euroopassa romanit nähdään kakkoskansalaisina, alempiarvoisina ja jopa vammaisina ihmisinä, joita ei voikaan kohdella samanarvoisesti ei-romanien kanssa. Romanit on tuomittu köyhyyteen. Korruptiossa ei ole kysymys vain rahasta, vaan korruptio on ihmisten mielissä. Eurooppa, jossa solidaarisuus ei ulotu romaneihin, on korruptoitunut Eurooppa. Yksi asia on selvä: jos romanikerjäläisten ongelmat pystyttäisiin ratkaisemaan – sen sijaan että heidät itsensä nähdään ongelmaksi – tällä olisi syvällisiä seurauksia sekä kuvitellulle Euroopalle että Suomelle kuviteltuna yhteisönä.

Lähteet

Ahmed, Sara (2000) *Strange encounters: embodied others in post-coloniality*. London: Routledge.

Anderson, Benedict (2007) *Kuvitellut yhteisöt: nationalismin alkuperän ja leviämisen tarkastelua*. Tampere: Vastapaino.

Arffman, Kaarlo (2009) Hyvinvointivaltion synty ja kerjäämisen katoaminen Pohjoismaista. Teoksessa Mäkinen, Virpi & Pessi, Anne-Birgitta (toim.) *Kerjääminen eilen ja tänään: historiallisia, oikeudellisia ja sosiaalipoliittisia näkökulmia kerjäämiseen*. Tampere: Vastapaino, 173–206.

Augé, Marc (1995) *Non-places. Introduction to an anthropology of supermodernity*. London: Verso.

Balibar, Étienne (2002) *Politics and the Other scene*. London: Verso.

Baudrillard, Jean (1990) *Transparency of evil. Essays on extreme phenomena*. London: Verso.

Bauman, Zygmunt (2005) *Work, consumerism and the new poor*. Maidenhead: Open University Press.

Biaudet, Eva (2014) *"Erilaisena arjessa – selvitys romanien syrjintäkokemuksista"*. Helsinki: Vähemmistövaltuutettu.

Bjurwald, Lisa (2011) *Euroopan häpeä: rasistien voittokulku*. Helsinki: Art House.

Bourdieu, Pierre (1991) *Language and symbolic power*. Cambridge: Polity Press.

Brune, Ylva (2008) Bilden av invandrare i svenska nyhetsmedier. Teoksessa Darvishpour, Mehrdad & Westin, Charles (toim.) *Migration och etnicitet: perspektiv på ett mångkulturellt Sverige*. Lund: Studentlitteratur, 335–361.

Busch, Brigitta (2001) Grenzvermessungen: Sprachen und Medien in Zentral-, Südost- und Osteuropa. Teoksessa Busch, Brigitta & Hipfl, Brigitte & Robins, Kevin (toim.) *Bewegte Identitäten. Medien in transkulturellen Kontexten*. Klagenfurt/Celovec: Drava, 145–173.

Busch, Brigitta & Michał Krzyżanowski (2007) Outside/Inside the EU: enlargement, migration policies and the search for Europe's identity. Teoksessa Anderson, James & Armstrong, Warwick (toim.) *Geopolitics of European union enlargement: the fortress empire*. London: Routledge, 107–124.

Dal Lago, Alessandro (1999) Epähenkilöt. *Tiede ja edistys* 24(4): 265–289.

D'Angelo, Paul (2002) News framing as a multiparadigmatic research program: a response to Entman. *Journal of Communication* 52(4): 870–888.

Deacon, David (2003) Non-governmental organisations and the media. Teoksessa Cottle, Simon (toim.) *News, public relations and power*. London: Sage, 99–115.

Delanty, Gerard (1995) *Inventing Europe: idea, identity, reality*. New York: St. Martin's Press.

Dyer, Richard (2002) *Älä katso! Seksuaalisuus ja rotu viihteiden kuvastossa*. Tampere: Vastapaino.

Entman, Robert M. (1991) Framing U.S. Coverage of International News: contrasts in Narratives of the KAL and Iran Air Incidents. *Journal of Communication* 41(4): 6–27.

Entman, Robert M. (1993) Framing: toward clarification of a fractured paradigm. *Journal of Communication* 43(4): 51–58.

Ericson, Richard V. & Baranek, Patricia M. & Chan, Janet B. L. (1991) *Representing order: crime, law and justice in the news media*. Ballmoor: Open University Press.

Eriksen, Thomas Hylland (1993) *Ethnicity and nationalism. Anthropological perspectives*. London: Pluto Press.

Foucault, Michel (1975/1980) *Tarkkailla ja rangaista*. Helsinki: Otava.

Foucault, Michel (1980) *Power/knowledge*. Brighton: Harvester Press.

Fraser, Nancy & Gordon, Linda (1994) A genealogy of dependency: tracing a keyword of the U.S. welfare state. *Signs* 19(2): 309–336.

Gamson, William A. & Lasch, Kathryn E. (1983) The political culture of social welfare policy. Teoksessa Spiro, Shimon E. & Yuchtman-Yaar, Ephraim (toim.) *Evaluating the welfare state. Social and political perspectives*. New York: Academic Press, 397–415.

Gamson, William A. & Modigliani, Andre (1989) Media discourse and public opinion on nuclear power: a constructionist approach. *American Journal of Sociology* 95(1): 1–37.

Gilman, Sander L. (1985) *Difference and pathology. Stereotypes of sexuality, race and madness*. Ithaca: Cornell University Press.

Gitlin, Todd (1980) *The whole world is watching – mass media in the making and unmaking of the new left*. Berkeley: University of California Press.

Goffman, Erving (1974/1986) *Frame Analysis. An essay on the organization of experience*. Boston: Northeastern University Press.

Gramsci, Antonio (1979) *Vankilavihkot*. Helsinki: Kansankulttuuri.

Haara, Paula (2012) Poliittinen maahanmuuttokeskustelu Helsingin Sanomien verkkokeskusteluissa. Teoksessa Maasilta, Mari (toim.) *Maahanmuutto, media ja eduskuntavaalit*. Tampere: Tampere University Press, 52–86.

Haavisto, Camilla (2011) *Conditionally one of "us": a study of print media, minorities and positioning practices*. Helsinki: University of Helsinki, Swedish School of Social Science.

Habermas, Jürgen (1962/2004) *Julkisuuden rakennemuutos: tutkimus yhdestä kansalaisyhteiskunnan kategoriasta*. Tampere: Vastapaino.

Hall, Stuart & Critcher, Chas & Jefferson, Tony & Roberts, Brian (1978) *Policing the crisis: mugging, the state, and law and order*. Houndmills: Macmillan education.

Hall, Stuart (1985) *Sisäänkoodaus/uloskoodaus*. Tiedotustutkimus 8(1): 15–28.

Hall, Stuart (1999) *Identiteetti*. Tampere: Vastapaino.

Hellsten, Iina (1998) Monistettu Dolly. Johdatusta metafora-analyysiin. Teoksessa Kantola, Anu & Moring, Inka & Väliaverronen, Esa (toim.) *Media-analyysi. Tekstistä tulkintaan*. Lahti: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, 64–92.

Himanen, Markus & Könönen, Jukka (2013) Pukumiehiä ja kalliita autoja – ongelmakohtia ihmiskauppautisoinnissa. *Journalismikritiikin vuosikirja 2013*, 121–127.

Hirvonen, Ari (2012) Karkotetut kansalaiset vapaan liikkuvuuden alueella. Teoksessa Markkanen, Airi & Puurunen, Heini & Saarinen, Aino (toim.) *Huomio! romaneja tiellä*. Helsinki: Like Kustannus, 183–213.

Hobsbawm, Eric & Ranger, Terence (toim.) (1983/1992) *The invention of tradition*. Cambridge: Cambridge University Press.

Horsti, Karina (2005) *Vierauden rajat. Monikulttuurisuus ja turvapaikanhakijat journalismissa*. Tampere: Tampere University Press.

Jenkins, Richard (1997/2008) *Rethinking ethnicity. Arguments and explorations*. London: Sage.

Karvonen, Erkki (2000a) Tulkintakehys (frame) ja kehystäminen. *Tiedotustutkimus* 23(2): 78–84.

Karvonen, Erkki (2000b) Tulkintakehys (frame) ja kehystäminen.

<http://people.uta.fi/~tierka/Tulkintakehys.pdf> Haettu 30.1.2014.

Keskinen, Suvi (2009) Pelkkiä ongelmia? Maahanmuutto poliittisen keskustelun kohteena. Teoksessa Keskinen, Suvi & Rastas, Anna & Tuori, Salla (toim.) *En ole rasisti, mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä*. Tampere: Vastapaino, 33–45.

Kristeva, Julia (1982) *Powers of horror*. New York: Columbia University Press.

Lakoff, George & Johnson, Mark (1980) *Metaphors we live by*. Chicago: The University of Chicago Press.

Lippmann, Walter (alkup. ilm.vuosi/1984) Stereotyyppit ja uutinen. *Tiedotustutkimus* 7(4): 39–53.

Luostarinen, Heikki (1992) Vaihduntakuvio. Teoksessa Sihvola, Jukka (toim.) *Toimittaja ja pakolaiskysymykset. Journalismikriittisiä kannanottoja pakolaisasioiden käsittelystä suomalaisissa tiedotusvälineissä*. Tampere: Tampereen yliopisto. Täydennyskoulutuskeskus, Julkaisusarja A, 129–151.

Luostarinen, Heikki (1994) *Mielen kersantit*. Juva: Hanki ja jää.

Mehtonen, Susanna (2012) Romanit ja ihmisoikeudet – köyhyyden kierre on johtanut ihmisoikeusloukkauksiin. Teoksessa Markkanen, Airi ym. (toim.) *Huomio! romaneja tiellä*. Helsinki: Like Kustannus, 149–161.

Mercer, Kobena (1990) Welcome to the jungle: identity and diversity in postmodern politics. Teoksessa Rutherford, Jonathan (toim.) *Identity: community, culture, difference*. London: Lawrence & Wishart, 43–71.

Nordberg, Camilla (2004) Legitimizing immigration control: Romani asylum-seekers in the Finnish debate. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 30(4): 717–735.

Nordberg, Camilla (2007) *Boundaries of citizenship: the case of the Roma and the Finnish nation-state*. Helsinki: University Press.

Oksanen, Kimmo (2012) Kuinka media löysi kerjäläiset. Havaintoja romanikerjäläisten ja tiedotusvälineiden suhteesta vuosina 2006–2011. Teoksessa Markkanen, Airi ym. (toim.) *Huomio! romaneja tiellä*. Helsinki: Like Kustannus, 248–273.

Perkins, T. E. (1979) Rethinking stereotypes. Teoksessa Barrett, Michèle & Corrigan, Philip & Kuhn, Annette & Wolff, Janet (toim.) *Ideology and cultural production*. New York: St. Martin's Press, 135–159.

Petrova, Dimitrina (2003) The Roma: between a myth and the future. *Social research* 70(1): 111–161.

Pietilä, Veikko (1995) *Kertomuksia uutisista, uutisia kertomuksista*. Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. Julkaisuja A86.

Pulma, Panu (2006) *Suljetut ovet – Pohjoismaiden romanipolitiikka 1500-luvulta EU-aikaan*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Puumalainen, Mikko (2009) Poissa silmistä, poissa mielestä: romanikerjäläiset ja liikkumisvapaus. Teoksessa Mäkinen, Virpi ym. (toim.) *Kerjääminen eilen ja tänään: historiallisia, oikeudellisia ja sosiaalipoliittisia näkökulmia kerjäämiseen*. Tampere: Vastapaino, 121–170.

Raittila, Pentti (2004) *Venäläiset ja virolaiset suomalaisten toisina. Tapaustutkimuksia ja analyysimenetelmien kehittelyä*. Tampere: Tampereen yliopisto. Acta Electronica Universitatis Tamperensis 300.

Raittila, Pentti (2009) Journalismin maahanmuuttokeskustelu: hymistelyä, kriittisyyttä vai rasismin tukemista? Teoksessa Keskinen ym. (toim.) *En ole rasisti, mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä*. Tampere: Vastapaino, 67–75.

Reunanen, Esa & Harju, Auli (2012) *Media iholla. Poliitikan julkisuus kansanedustajien ja aktivismien kokemana*. Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. Julkaisuja A112.

Robins, Kevin (1991) Tradition and translation: national culture in its global context. Teoksessa Corner, John & Harvey, Sylvia (toim.) *Enterprise and heritage: crosscurrents of national culture*. London: Routledge, 21–43.

Ruonala, Marko (2011) *EU-perusteos*. Helsinki: Ulkoasiainministeriön Eurooppatiedotus.

Saarinen, Aino (2012) Vapaa liikkuvuus: haaste suomalaiselle muuttopolitiikalle ja naisystävälliselle hyvinvointivaltiolle. Teoksessa Markkanen, Airi ym. (toim.) *Huomio! romaneja tiellä*. Helsinki: Like Kustannus, 214–247.

Said, Edward W. (1978/1995) *Orientalism: Western concepts of the Orient*. London: Penguin.

Schlesinger, Philip (1990) Rethinking the sociology of journalism: source strategies and the limits of media-centrism. Teoksessa Ferguson, Marjorie (toim.) *Public communication. The New imperatives. Future directions for media research*. London: Sage, 61–83.

Simola, Anna (2008) *Tervetullut työvoimaksi. Työperäinen maahanmuutto mediassa*. Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. Julkaisuja A109.

Ter Wal, Jessika (toim.) (2002) *Racism and cultural diversity in the mass media: an overview of research and examples of good practice in the EU Member States, 1995–2000*. Wien: European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia.

Tuchman, Gaye (1978) *Making news: a study in the construction of reality*. New York: Free Press.

Valtonen, Sanna (2000) Mikä suomalaisissa on vikana? Tapaustutkimus työttömyys-aiheisten kirjoitusten kansallisesta ulottuvuudesta. Teoksessa Tapper, Helena (toim.) *Me median maisemissa. Reflektioita identiteettiin ja mediaan*. Helsinki: Helsingin yliopiston tutkimus- ja koulutuskeskus Palmenia.

Vehmas, Susanna (2012) Maahanmuuttokirjoittelu sanomalehdissä. Teoksessa Maasilta, Mari (toim.) *Maahanmuutto, media ja eduskuntavaalit*. Tampere: Tampere University Press, 116–135.

Väliaverronen, Esa (1995) Metsä sairastaa. Ympäristöuhkan määrittely sanomalehdissä. *Tiedotustutkimus* 18(4): 6–24.

Wickström, Jarkko & Maasilta, Mari (2012) Maahanmuutto ja vaalit televisiojulkisuudessa. Teoksessa Maasilta, Mari (toim.) *Maahanmuutto, media ja eduskuntavaalit*. Tampere: Tampere University Press, 136–158.

Julkaisemattomat lähteet

Hirvonen, Mira (2009) Romanikerjäläisten uhka. Diskurssianalyttinen tutkimus kerjäläisyydestä viranomaispuheissa ja verkkokeskusteluissa. Valtio-opin pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, Poliittikan tutkimuksen laitos.

Liite

Aineisto. Utissivuilla olleiden kolumnien juttutyypin merkitty sulkeisiin otsikon perään.

Nro	Pvm	Osasto ja sivu	Otsikko
1	2.1.	Kaupunki A17	Sydämellistä uutta vuotta Adi-poika! (kolumni)
2	21.1.	Kaupunki A11	Vihreiden Helistö: Kaupunki suhtautuu kerjäläisiin tylästi
3	22.1.	Kaupunki A15	Helsinki ei aio häätää romanikerjäläisiä taivasalle
4	28.2.	Kaupunki A12	Romanian romanien etujoukko palasi
5	10.4.	Kotimaa A15	Romanien kansanmurha selittää kerjäläisongelmaa
6	17.4.	Kaupunki A24	Helsinki varautuu kerjäläisryntäykseen
7	24.4.	Kaupunki A18	Yli 50 kansanedustajaa kieltäisi kerjäämisen
8	25.4.	Kaupunki A16	Turha käskää mustalaisia painumaan .. (kolumni)
9	5.5.	Kaupunki A15	Sisäministeri pohtii kerjäämiskieltoa
10	12.5.	Kaupunki A10	Viranomaiset ja Amnesty napit vastakkain romaneista
11	16.5.	Kaupunki A16	Painoa ihmisoikeuksien vai virkavallan kuppiin? (kolumni)
12	19.5.	Kaupunki A13	Kerjäämistä ei enää hämmästellä
13	20.5.	Kaupunki A14	Kymmenen päivää aikaa poistua Suomesta
14	21.5.	Kaupunki A13	Suomen kummallisista camping
15	22.5.	Kaupunki A17	Kerjäläiset elävät kädestä suuhun
16	23.5.	Kaupunki A1	Kerjäämiseen auttavat vain kansainväliset toimet
17	24.5.	Kotimaa A8	Kahden vuoden oleskelu toisi sosiaaliedut romanikerjäläisille EU:n talous ja romanit vyöryivät eduskuntaan
18	26.5.	Kotimaa A9	erityiskokouksessa
19	27.5.	Kaupunki A6	Vanhanen vetoaa: Älkää antako kerjäläisille rahaa
20	28.5.	Kaupunki A12	Pajusen mielestä järjestyslaki ei toimi
21	28.5.	Kotimaa A10	EU-komissaari: romanilapset pitäisi saada kouluun
22	3.6.	Kaupunki A16	”En ole erityisen innoissani tästä aiheesta”
23	7.6.	Kaupunki A12	Kerjäläiselämää omin silmin
24	8.6.	Kotimaa A5	Kaupunkilaisen reviiiri kunniaan (kolumni)
25	10.6.	Kotimaa A6	Hyödyllisiä idiootteja (kolumni)
26	24.6.	Kaupunki A14	Ovatko kerjäläiset todella rikollisia? (kolumni)
27	25.6.	Kaupunki A14	Työryhmä esittää kerjäämisen kieltämistä
28	8.7.	Pääkirjoitus A2	Eurooppa ei voi paeta monikulttuurisuutta
29	24.7.	Kotimaa A6	Zyskovicz vertaa kerjäämistä naisten ympärileikkaukseen
30	2.8.	Kaupunki A13	Yksin myrkkysieni ei tappanut Claudiuta (kolumni)
31	7.8.	Pääkirjoitus A2	Kerjäyskiellosta ei saa pikavoittoja
32	8.8.	Pääkirjoitus A2	Onko oikein antaa rahaa kerjäläiselle?
33	20.8.	Pääkirjoitus A2	EU:ssa perusoikeudet kuuluvat romaneillekin Anne Holmlund: kerjäämiskielto jo ehkä tällä hallituskaudella
34	19.9.	Kaupunki A14	
35	23.9.	Kotimaa A11	Keskusta päätti kiristää maahanmuuttolinjauksiaan
36	23.9.	Pääkirjoitus A2	Kurjuutta ei kielloilla poisteta
37	25.9.	Kaupunki A18	Sisäministeriön työryhmä esittää kerjäämisen kieltämistä

38	30.9.	Pääkirjoitus A2	Muslimiviha heikentää Eurooppaa
39	1.10.	Kaupunki A11	Leirin kohtalo johtajien käsiin
40	5.10.	Kaupunki A14	Romanileiri pysyy Kalasatamassa
41	7.10.	Kaupunki A17	Oikeusoppineet tyrmäävät kerjäämiskiellon
42	8.10.	Pääkirjoitus A2	Kerjuukiello ei ole onnistunut ratkaisu
43	8.10.	Kaupunki A13	Keskustan Kalli ei innostu kerjäämisen kieltämisestä lailla
44	9.10.	Talous B9	Taivas ja helvetti ihan liki
45	9.10.	Kaupunki A 14	Kuka kerjää, Jussi Pajunen?
46	10.10.	Kaupunki A15	Alexander Stubb vastustaa jyrkästi kerjäämiskielloa
47	12.10.	Pääkirjoitus A2	Romaniongelman hoito kaipaa EU:n patistusta
48	12.10.	Kaupunki A11	Kerjäämisperformanssi nauratti ja vihastutti
49	15.10.	Kaupunki A13	Kiviniemi ei halua kieltää kerjäämistä lailla
50	20.10.	Kotimaa A9	Kiviniemi ei usko kerjäyskieltoon
51	21.10.	Kaupunki A15	Hallitus ei aio kieltää kerjäämistä
52	22.10.	Kaupunki A12	Oikeusoppineet: Nykylait riittävät kerjäämisrajoitukseen
53	14.11.	Kotimaa A13	Tarkkaavaisuutta, ministeri Holmlund (kolumni)
54	26.11.	Kaupunki A14	Kalastaman romanileri tyhjeni
55	26.11.	Kaupunki A14	Yksi karkkipäivä ei mitään muuta (kolumni)
56	27.11.	Kaupunki A16	Kerjäläiset palaavat kesäksi
57	28.11.	Pääkirjoitus A2	Menolippu ei ratkaise romanien ongelmia
58	29.11.	Kaupunki A10	Romanit lähtivät jos autot kestivät
59	30.11.	Kaupunki A12	Kerjäläistyö kaipaisi uusia ideoita (kolumni)
60	4.12.	Kaupunki A23	Romanikerjäläisille avustuspiste Helsinkiin
61	17.12.	Kaupunki A15	Kymmenet vielä sinnittelevät
62	21.12.	Kaupunki A14	Helsinki kieltäisi häiritsevän kerjuun